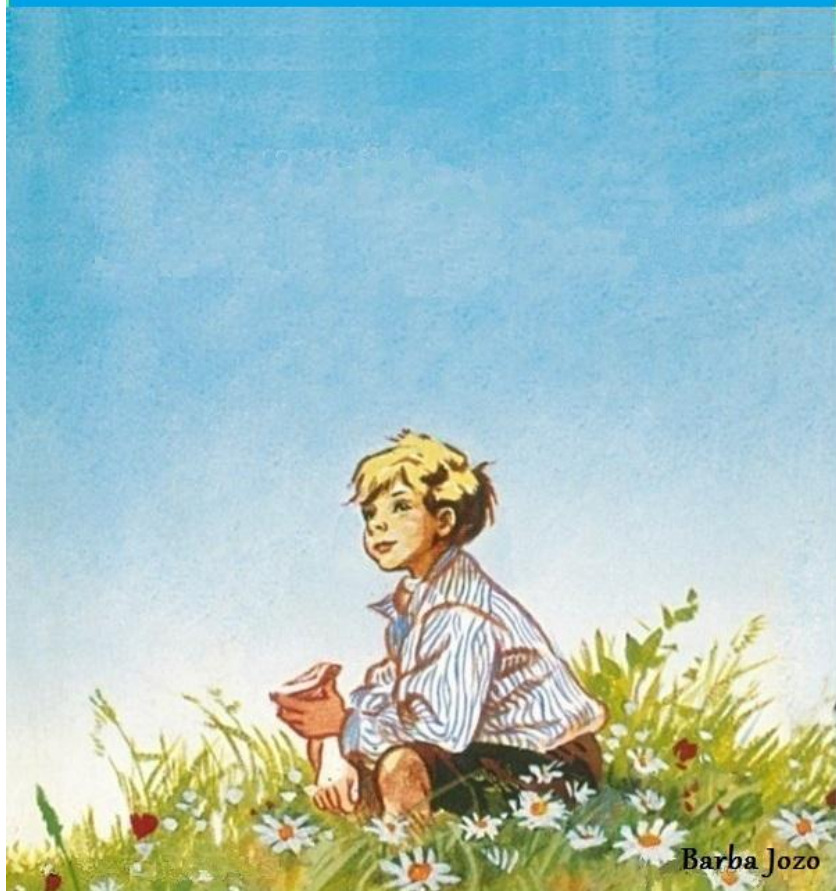

Astrid Lindgren

Razmo u skitnji

ASTRID LINDGREN

RAZMO U SKITNJI

Sa švedskoga preveo
Josip Tabak

Naslov izvornika:
Rasmus på luffen

Sadržaj

PRVO POGLAVLJE
DRUGO POGLAVLJE
TREĆE POGLAVLJE
ČETVRTO POGLAVLJE
PETO POGLAVLJE
ŠESTO POGLAVLJE
SEDMO POGLAVLJE
OSMO POGLAVLJE
DEVETO POGLAVLJE
DESETO POGLAVLJE
JEDANAESTO POGLAVLJE
DVANAESTO POGLAVLJE
TRINAESTO POGLAVLJE
ČETRANAESTO POGLAVLJE
PETNAESTO POGLAVLJE
Copyright

PRVO POGLAVLJE

Kao i obično, Razmo je sjedio u rašljama dviju grana gore na lipi i razmišljao o stvarima kojih ne bi trebalo na svijetu. Eto, tu je ponajprije krumpir! Doduše, vareni krumpir nije naodmet, a dobar je i »krumpir s umakom«, za ručak nedjeljom. Ali kad s božjim blagoslovom urodi tamo na krumpirištima pa ga moraš okapati — eh, onda ga ne bi trebalo na svijetu.

Ni gospođica Čavka nije potrebna, mogao bi svijet i bez nje. A baš je ona došla i kazala:

— Sutra ćemo cio dan ogrtati krumpir.

Ogrtat ćemo krumpir, tako je rekla. Ali to ne znači da gospođica Čavka kani ogrtati. Nije joj ni nakraj pameti. Razmo i Gunnar, Velji Petar i ostali — da, oni će cio dugi i vrući ljetni dan stajati na krumpirištu te se mučiti. I gledat će kako gradska djeca onuda prolaze putem, dolje na rijeku, na kupanje! Uostalom, ni njih ne bi trebalo, mogao bi svijet da bude i bez te gradske djece što dižu nos!

Razmo je prebirao u glavi ima li još štogod što bi se moglo ukinuti i ukloniti sa svijeta. Ali ga u razmišljanju prekide tih glas koji mu je doviknuo ozdo:

— Razmo! Sakrij se! Eto Čavke!

To ga je upozorio Gunnar koji je proturao nos na vrata drvarnice, a Razmo nije bio od onih što čekaju da im se dvaput kaže.

Hitro se vinuo iz svojih rašlja, i kad je časak poslije gospođica Čavka zastala pred drvarnicom, gore u zelenom lipovu granju nisi mogao vidjeti ni Razma niti ikoga drugog. A bijaše to prava sreća, jer gospođica Čavka nije mislila da dječaci smiju poput ptica sjediti gore po drveću kad ima toliko poslova što ih valja obaviti.

— A ti, Gunnare, uzimaš samo jelovinu, a?

Stroge oči gospođice Čavke ispitljivim pogledom prijedōše po cjepkama što ih je Gunnar poslagao u košaru.

— Da, gospođice Čavka — odgovori Gunnar, jer tako se ona zvala.

A odgovorio je u tonu kakav priliči i kakav se uvijek upotrebljava kad odgovaraš gospođici Čavki. Bio je to poseban ton kojeg ti se valjalo držati u tome dječjem domu, i dobro si morao paziti da ne pogriješiš kad nadstojnica s tobom govori ili kad pastor

dođe u inspekciju i upita zar nije pravi užitek kad je vrt tako lijepo uređen. Da, valjalo je na taj ton paziti i onda kad bi došli roditelji kojega gradskog djeteta da se raspitaju zašto je njihov mali izvukao batina kad je nekome na školskom dvorištu viknuo »Deran iz sirotišta.« U takvim prilikama trebaš biti ponizan i krotak, jer bijaše očito da to očekuju od tebe, gospođica Čavka, pastor i svi ostali.

— Znaš li gdje je Razmo? — upita gospođica Čavka.

Razmo se u strahu još grčevitije pripije uz granu za koju se uhvatio, i samo je želio da gospođica Čavka što prije ode odande. Ne može jadni dugo visjeti tako. A ako samo malo popusti, spznut će odozgor, te će ga otkriti gospođica Čavka. Modra prugasta košulja što ju je imao na sebi, ta košulja kakvu već nose djeca u sirotištu, nadaleko se vidi. Ptice što sjede po drveću ne možeš lako otkriti, jer im je dragi Bog dao zaštitnu boju, kazala je učiteljica u školi. Ali djeci iz sirotišta nije dragi Bog dao nikakve zaštitne boje, i zato je Razmo tako žarko želio da gospođica Čavka ode prije nego što mu ruke utrnu.

Još ga je nedavno gospođica Čavka izgrdila što je zamazaniji negoli ijedno drugo dijete u domu, i upravo se sada toga sjetio. Neka samo pričekaj gospođica Čavka! Kad mu drugi put tako kaže, on će joj odgovoriti: »Pa eto, stvaram sebi zaštitnu boju.«

Dakako, reći će on to sasvim potihlo u sebi. Takvo što ne možeš reći naglas, da te čuje gospođica Čavka: ne smiješ to pred njom nipošto. Jer u nje su strašno stroge oči, i usta čvrsto stisnuta, a i na čelu joj se katkad javi stroga crta — baš se smrkne. Gunnar veli da je i njezin nos oštar i strog. Ali Razmo ne misli tako, njemu se čini da je u gospođice Čavke lijep nos.

No nije mu se tako činilo sada — dok je visio gore na drvetu i osjećao kako mu ruke trnu: sada jedva da se mogao sjetiti ičega što bi na njoj bilo lijepo. A Gunnar, koji je u strahu slagao drva u košaru, dok je gospođica Čavka stajala kraj njega i gledala, bio je toliko uvukao dušu u se da se nije usudio podići pogled ni do njezina nosa, bez obzira na to je li strog ili nije. Vidio je od nje samo krajčičak užrobljene pregače.

— Znaš li gdje je Razmo? — upita još jednom gospođica Čavka, i to prilično nestrpljivo, kad na prvo pitanje nije dobila odgovora.

— Vidio sam ga maloprije kraj kokošinca — odgovori Gunnar.

A bijaše to prava istina. Prije neko pol sata Gunnar i Razmo tražili su jaja u koprivi za kokošinjem, jer glupe kokoši znaju kadikad otići onamo da snesu jaje. Zaista je Gunnar maloprije vidio Razma tamo kraj kokošinjca. A gdje je sada — najbolje je i najpametnije da to ne spominje pred gospođicom Čavkom.

— Ako ga vidiš, kaži mu neka načupa košaru kopriva — reče gospođica Čavka te se okrenu na potpeticama.

— Hoću, gospođice Čavka — čedno će Gunnar.

— Jesi li čuo, ha? — reče Gunnar kad je Razmo spuznuo s lipe.

— Trebaš načupati košaru kopriva.

Ni koprivâ ne bi trebalo na svijetu, mišljaše Razmo. Cijelo božje ljeto valja ti čupati koprive pilićima, jer im svaki dan od njih kuhaju kašu.

— Zar se ne mogu ti glupi pilići sami načupati kopriva kad im eto rastu pred nosom?

— Ni govora! — odvrati Gunnar. — Moraš im sve donijeti pod nos! Izvolite, molim lijepo!

I to govoreći duboko se pokloni pred jednom kokoši što je onuda prolazila i kvocala.

Razmo nije bio sasvim načistu bi li trebalo i kokoši maknuti sa svijeta ili ne, ali se najposlije odlučio za to da ih bude. Jer kako bi inače dobio jaje nedjeljom? A bez jajeta nedjelja i ne bi bila nedjelja. Ne, ne, kokoši su ipak potrebne, i neka ih na svijetu. Zato će i on odmah na posao, načupati će kopriva.

Razmo zacijelo nije bio ljeniji nego što su drugi dječaci od devet godina. On je samo, kao i svi dječaci njegove dobi, nerado činio ono što ga je priječilo u njegovim navikama da se penje po drveću, ili da se kupa na potoku, ili da se s drugim dječacima igra razbojnikâ i leži u zasjedi za spremištem kad koja od djevojaka dođe po krumpir. On je smatrao da je to ono pravo čime se treba baviti za ljetnih praznika.

Ali gospođicu Čavku nisi nikako mogao privoljeti da to uvidi. Nema toga tko bi nju u to uvjerio. A i to je bilo posve razumljivo. Sirotište u Västerhagi bijaše općinska ustanova, ali je djelomično živjelo od prodaje jaja i povrća. Djeca su bila jeftina i prijeko potrebna radna snaga, i gospođica Čavka zacijelo nije od njih tražila ništa nečovječno, premda je Razmo smatrao da je nečovječno tražiti od njega da cio dan ogrće krumpir. No kako je i on, baš kao i ostala siročad, prisiljen da se sam brine o sebi čim navrší trinaest godina,

potrebno je da se za vremena priuči na rad. Eto, tako je mislila gospođica Čavka. Nije doduše znala da je i djeci iz sirotišta potrebno da se igraju, ali nisi mogao od nje tražiti da to zna: nikad ona nije marila za igru.*

Razmo je poslušno trgao koprive tamo iza kokošinjca, ali je pilićima usput kazao svoju:

— Lijenčine lijene! Zapravo vas ne bi trebalo na svijetu! Tu unaokolo rastu koprive da gotovo ne znaš kamo ćeš od njih, ali ne! Gospodičićima nije po volji, nego hoće gotovo. I tako se ja moram mučiti kao crnac i za vas čupati. I samo čupaj te čupaj.

I što je više o tome mislio, sve se više sebi činio kao crnac, a bijaše to baš šaljivo. Učiteljica im je u školi na posljednjem satu čitala neku knjigu o robovima u Americi. Nema ti ništa ljepše na svijetu nego kad učiteljica štogod čita, a ona je knjiga o crnim robovima najbolja za koju Razmo zna.

Čupao je koprive i tiho stenjao. Jer sada nad njim bijaše bič nadzornika nad robovima, a iza lednice leže krvoločni psi, spremni da jurnu ako on dovoljno brzo ne napuni košaru. To on sada bere pamuk, a ne koprive. Velika rukavica šaknjača, što ju je imao na ruci da ga koprive ne bi ožarile, nije doduše nešto što bi baš pristajalo crnom robu na žarkom suncu u južnim državama, ali što ćeš i kako ćeš bez nje.

Razmo čupao i trgao. Ali i za crne robove ima malih radosti. Tamo kod lednice rasle osobito visoke koprive. Razmova je košara bila već puna, a on ipak ode onamo i još malo nabra, samo da razdraži krvoločne pse. Uto opazi gdje nešto leži u pilovini. Bilo je napol pokriveno pilovinom, a silno nalik na novčić pětâk. Razmu poče srce udarati — ta ne može to biti pětâk, takvo se što ne događa! Ali oprezno skide šaknjaču i seže rukom za onim što je ležalo u pilovini.

Bio je to doista novčić pětâk.

Nestade pamučnog polja, rasplinuše se krvoločni psi, jadni crni rob stajao ondje sav opijen radošću.

Što li svašta možeš dobiti za pětâk! Kesicu karamela, pet kolačića ili čokoladu. Sve to možeš naći u dućanu dolje u gradu. Možda će sutra skoknuti onamo, za popodnevnog odmora. A i ne mora. Može novac zadržati pa iz dana u dan ići naokolo i uživati znajući da je bogat i da može kupiti što želi.

Da, neka na svijetu ima pilića i kopriva, jer bez njih ne bi bilo ovog događaja — da nije pilića i kopriva, ne bi našao novčić. I pokaja se što je maloprije jednim pilićima govorio onako kruto. Nije se baš činilo da oni mare za njegove riječi, jer su švrljali po dvorištu za živad, čeprkali i pijukali ne tarući glavu ni zbog čega. Ali je ipak htio da znaju kako on nema ništa protiv njih.

— Da, da, neka vas na svijetu — reče i pristupi žičanoj mreži što je okruživala dvorište za živad. — I svaki ću vam dan čupati kopriva...

Ali gle opet čuda! Ugledao je novu dragocjenost: tamo na dvorištu, baš pred čaporcima jedne lekhornske kokoši što je kakotala, ležala puževa kućica. Posred one kokošinje i ostalog smeća ležala lijepa bijela puževa kućica, istočkana smeđim točkicama.

— Oh — uzdahnu Razmo — oh!

Hitro otkvači i otvori vratašca na kokošnjem dvorištu te onda, ne osvrćući se na kokoši što su udarile u kokotanje i u divljem se strahu razbježale na sve strane, jurnu ravno prema puževoj kućici pa je podiže sa tla.

Sad je njegova sreća bila tolika da je nije mogao zadržati samo za sebe. Valjalo mu otići do Gunnara te mu sve ispričati. Jadni Gunnar! Nema ni sat vremena kako je i sam bio s njime kraj dvorišta za živad, pa ipak nije našao ni puževu kućicu ni novčić.

Razmo je razmišljao. Možda ni puževa kućica ni novčić nisu ondje bili prije jednog sata. Možda su se ondje našli po nekoj čaroliji baš kad je Razmo počeo trgati koprive. Možda je ovo čudesan dan za njega, kad se eto zbivaju sami neobični događaji.

Najbolje će biti da upita Gunnara što on misli o tome.

Razmo već u trku zagrebe odande, ali se brzo zaustavi, jer se sjetio košare i kopriva. I zato se vrati po nju pa onda s košarom u jednoj, a s puževniom kućicom i petâkom u drugoj ruci potraća potražiti Gunnara.

Nađe ga na prostoru za igru, gdje su se djeca obično skupljala kad bi završila rad. Sad ih ondje bijaše lijep skup, i jasno se moglo vidjeti da je neki nemir među njima. Zacijelo se nešto dogodilo dok je Razmo izbivao.

Razmo je gorio od želje da Gunnara povuče u stranu i da mu pokaže što je našao. Ali je Gunnar imao pred sobom nešto preče i važnije, i na to su bile upravljene njegove misli.

— Nećemo sutra ogrtati krumpir — reče. — Sutra dolaze neki ljudi da sebi odaberu jedno dijete.

Pred takvom novošću blijedjeli su petaci i puževa kućica, takav događaj sve je drugo bacao u zasjenak. Ništa se ne može usporediti s nečim takvim — kad jedan iz njihova skupa treba dobiti svoju kućicu, svoj vlastiti dom. Nije bilo ni jednog jedinog djeteta u Västerhagi koje nije sanjalo o toj sreći. Čak su i veći dječaci i djevojčice, koji su se uskoro trebali sami brinu o sebi, mislili o takvu čudu i nadali mu se unatoč svakom razboru. Ni najružniji, ni najnezgrapniji, ni najnemogućiji među njima nisu se odricali nade da će se jednoga lijepog dana pojaviti tko god i s nekakva neobjašnjiva razloga odabrati upravo njega ili nju. I odabrati ih ne za slugu ili sluškinju na koje će se obrecivati i vikati, nego za svoje dijete. Imati svoje roditelje, to je najveća sreća na svijetu koju mogu zamisliti djeca iz sirotišta. Mnogi od njih neće nikad otvoreno priznati tu svoju beznadnu čežnju. Ali Razmo, komu je bilo istom devet godina, nije još bio dovoljno pametan da se pravi ravnodušan.

— Zamisli — žustro će on — zamisli samo da mene uzmu. Oh, kako bih želio da me uzmu.

— Koješta! Nemoj samo previše umišljati — reče mu Gunnar.

— Oni uvijek uzimaju djevojčice s uvojcima i kovrčavom kosom.

Splasnula je Razmova žustrost, jenjao mu žar, i na licu mu se pokazao izraz razočaranja. Ozbiljnim je očima pogledao u Gunnara.

— Misliš li da se nikad nitko ne nade koji bi uzeo dječaka glatke kose?

— Oni žele djevojčice kovrčave kose, već sam ti rekao!

I sam Gunnar bijaše neobično ružan, prćasta nosa, s kosom baš kao kostrijet, a brižno je skrivao svoje nade da će steći oca ili majku.

Neka nitko na njemu ne vidi da se uopće njegova misao bavi onim što se sutra očekuje.

*

Kad je Razmo nešto kasnije ležao u svome uskom krevetu pokraj Gunnarova u spavaonici za dječake, sjetio se da još nije ispriповjedio ono o puževoj kućici i petáku. Zato se nagne preko ruba i šapne:

— Čuj, Gunnare, danas se dogodilo mnogo toga što je neobično.

— A što bi to bilo neobično? — upita Gunnar.

— Našao sam pètàk i lijepu, baš lijepu puževu kućicu. Ali nemoj nikom reći!

— Da vidim — šapnu Gunnar radoznao. — Hajde, idemo k prozoru, da pogledam.

Tiho su ustali i u samoj košulji postavili se tamo kraj prozora. Na svjetlu ljetne večeri Razmo pokaza svoje blago — oprezno, da ga ne vidi nitko drugi osim Gunnara.

— Imaš sreće — kaza Gunnar te kažiprstom prijede po nježnoj kućici.

— Da, imam sreće. I zato vjerujem da će me možda uzeti oni što dolaze sutra.

— Samo nemoj previše umišljati! — reče mu Gunnar.

U krevetu pokraj vrata ležao Velji Petar; bio je najstariji među dječacima u sirotištu i zato je uvijek predvodio u svemu, bio u neku ruku njihov vođa. Uspravio se on uprvši se na lakte i napeto slušao.

— Lezite — šapnu on — eto Čavke... Čujem kako uzlazi uza stube.

Gunnar i Razmo požuriše se u svoje krevete — sve im je košulja lepršala oko golih nogu koliko su pohitjeli. I kad Čavka banu na vrata, u sobi grobna tišina, nitko ni da zucne.

To je nadstojnica bila na večernjem obilasku. Išla je od kreveta do kreveta i nadzirala, htjela se uvjeriti je li sve u redu kao što treba biti. Izrijetka bi se dogodilo da bi kojeg dječaka nespretno i gotovo protiv volje pogladila po kosi. Razmo nije volio gospođicu Čavku. Ali se svaku večer nadao da će ga pomilovati. Nije pravo znao zašto, ali je čeznuo za tim da mu rukom prijede po kosi.

»Ako me večeras pomiluje«, pomisli Razmo, »onda to znači da ću i sutra imati čudesan dan. Znači da će me odabrati oni koji sutra dođu, bez obzira na to što imam glatku kosu.

Gospođica Čavka došla je do Gunnarova kreveta. Razmo ležao je u svome krevetu pun napeta očekivanja. Eto... sad će ona doći do njega.

— Razmo, kako to ležiš? Razderat ćeš pokrivač! — reče gospođica Čavka.

I u tim riječima krenu dalje i odmah zatim zaključa za sobom vrata, mirno i ravnodušno. U spavaonici bijaše sasvim tiho. Samo se s Razmove postelje čuo dubok uzdah.

DRUGO POGLAVLJE

Ujutro se u praonici za dječake svojski sapunalo. Temeljito oprane uši i uredne i čiste ruke — to je za poočima i pomajku najbolje i najvažnije na djeci, ako ćemo vjerovati riječima gospođice Čavke, i zato ti danas valja prionuti i upeti se da budeš što uredniji i čistiji.

Razmo je u svoj umivaonik stavio povelik komad sapuna te se trljao i prao kao što još nije sve tamo od Badnjaka.

Bio je on dječak glatke kose — tu se više ništa nije dalo promijeniti — ali kad su uši posrijedi i kad su one ono glavno, onda će njegove biti najčistije što ih danas možeš naći u svoj Västerhagi, a što se tiče ruku, nitko se takvima neće podičiti, jer će njegove jednostavno sjati od čistoće. Istina, djevojčice su i tu uvijek u prednosti, one su već same po sebi tako neprirodno uredne i čiste. Upravo kao da se prljavština ne hvata na njima onako kao što se hvata na dječacima, a osim toga, one uvijek peru i otiru, kuhaju i peku, i sve nešto tako, i time samo bivaju još čistije.

Nasred praonice stajao Velji Petar: nije on u ruke uzeo ni sapun ni četku. Najesen će mu biti trinaest godina, i valja mu onda otići iz Västerhage, htio ili ne htio. Zna da mora u službu u nekog seljaka u okolici, a znano je njemu i to da nikakve pa ni najčistije uši ne mogu na tome ništa promijeniti.

— A ne, danas se ja ne perem — reče on glasno, tako da su svi čuli.

U redu dječaka što su stajali za svojim umivaonicima nastade tišina: prestalo je trljanje, zastale četke. Valjalo je časak promisliti: što je to on naumio? Velji Petar bijaše vođa, a on je eto odlučio da se ne pere — i sad je muka u tome da odlučiš što ćeš: hoćeš li se prati ili nećeš.

— Ni ja se neću prati!

I to rekavši, Gunnar odlučno odbaci četku. I on je znao da voda i sapun ne mogu na njemu izvesti nikakvo čudo.

— Ta ne budi lud! — reče Razmo i mače mokru kosu s očiju.

— Pa valjda znaš tko danas dolazi ?

— A ti valjda misliš da dolazi sam kralj — odvrati Gunnar. —

Baš me briga tko dolazi. Bio kralj ili trgovac ja se ne perem, i gotovo!

Tetka Olga iz kuhinje, koja je bila nešto razgovorljivija negoli gospođica Čavka, pričala je kako će doći nekakav trgovac, i to ne kakav sitni seoski trgovčić, nego otmjen i bogat trgovac, a dovest će sa sobom i gospođu. Nemaju djece koja bi ih naslijedila, a jednom moraju nekome predati trgovinu. I zato dolaze u Västerhagu da sebi nađu dijete, rekla je tetka Olga.

Naslijediti čitavu jednu trgovinu, da, to bi već bilo nešto, mišljaše Razmo. Čitavu trgovinu, s bombonima, karamelama i štipićima od crnog šećera! A uz to, dakako, ide i brašno i kava, sapun i haringe, jer svega toga ima u dućanu.

— Ali ću se ja ipak oprati — odlučno će Razmo i poče četkom i sapunom trljati lakte.

— Samo se ti operi — reče Gunnar. — Ja ću ti pomoći.

I uhvati Razma za vrat te mu brzo zagnjuri glavu u umivaonik. Razmo bijesno sunu glavom uvis, frkćući i hvatajući zrak. A Gunnar se nadošio smijati — smijao se on cijelim svojim ljupkim licem, prčasti mu nos postao još prčastiji.

— Ta valjda se ne ljutiš — reče mu rugajući se.

I Razmo se morade nasmijati. Nikad se nije mogao dugo ljutiti na Gunnara. Ali će mu obrisati nos, to svakako. I uhvati umivaonik s vodom i prijeteći pođe prema Gunnaru, koji je stajao pred vratima spavaonice i očekivao njegov napad. Razmo podiže umivaonik — sad će Gunnara zapljusnuti da nikad neće zaboraviti taj tuš. Razmo zamahnu umivaonik da izlije vodu na Gunnara, ali žrtva u isti čas odskoči u stranu. U isti tren otvoriše se vrata i kao snažan tropski pljusak izli se sadržaj umivaonika na onoga koji se pojavio na pragu.

A bijaše to, na nesreću, glavom gospođica Čavka. U takvim prilikama, na žalost, ima samo jedna jedina osoba koja može susprezati smijeh, a to je ona koju je zahvatio pljusak. Lako je bilo gospođici Čavki suzdržati smijeh, ali ne i dječacima: oni su prigušeno hihotali. A između prigušenog hihotanja čuo se nepriličan smijeh, koji je u strahu gotovo prelazio u kreveljenje. To se na mucu smijao Razmo.

Samo je časak trajao njegov smijeh, pa se onda sledio: stajao je Razmo nijemo i kao oglupavio, te je samo očekivao da mu se nevolja obori na glavu. Katastrofa. A da će sada doći do katastrofe, to mu bijaše jasno kao dan.

Gospođica Čavka bijaše čeljade koje se zna savladati, pa je tu osobinu pokazala i sada. Samo se stresla kao mokat pas i mrko

pogledala Razma.

— Nemam sada vremena za tebe — reče ona — ali ćemo razgovarati poslije.

Čvrsto je zatim pljesnula rukama i viknula:

— Za pol sata sakupit ćemo se na dvorištu. Dotle trebate spremiti postelje, počistiti spavaonicu i popiti kavu.

Gospođica Čavka iziđe i ne pogledavši Razma. Kad je izišla, nastalo je pravo veselje.

— Djeco, djeco, kakav ju je pljusak zahvatio! — reče Velji Petar. — Eh, Razmo, Razmo, dobro si ovaj put gađao!

Ali Razmo nije mogao s ostalima sudjelovati u veselju zbog toga svog pogotka. Ako se po jutru dan poznaje, onda ovaj zao početak ne obećava ništa dobro. Neće to biti čudesan dan, a još manje dan koji bi mu mogao donijeti roditelje. Zahvatit će ga kazna, i to, očito, strašna, jer je strahotu i počinio. Stresao se od groze i nemira, drhtalo je cijelo njegovo mršavo tijelo dječaka devetgodišnjaka.

— Obuci se — reče mu Gunnar. — Hladno ti je, sav si modar u licu.

A onda nadoveza nešto tišim glasom:

— Ja sam kriv što si polio Čavku.

Razmo drhtureći navuče košulju i hlače. Najposlije, svejedno je tko je kriv. Nisu mislili da će tako naopako ispasti, ni on ni Gunnar. Ali je njega sada strah od kazne, muka ga spopada pri pomisli čime li će ga kazniti Čavka. Ako je skrivio kakvo veliko zlo, može se dogoditi da ga gospođica Čavka izdeveta trskovačom. Takvih je batina jednom izvukao Velji Petar kad je krao jabuke u pastorovu voćnjaku, a toga je jutro i Elof dobio svoje, kad se razljutio na tetku Olgu iz kuhinje pa za njom viknuo »Mješina«, a čula ga Čavka. Ali izliti umivaonik na nadstojnicu, to je sigurno kudikamo gore nego krasti jabuke ili nekoga nazvati mješinom. Sigurno će tamo u Čavkinjoj sobi biti izbatinan.

»Ako me namlati trskovačom, umrijet ću«, mišljaše Razmo. Jednostavno ću umrijeti, i onda je sve u redu.«

I tako nije ništa drugo doli deran iz sirotišta, dječak glatke kose, koga nitko neće i ne želi, pa može i umrijeti.

Još je bio potišten kad je s drugima izišao na dvorište. Ondje se već nalazila gospođica Čavka, preodjenula se u lijepu crnu haljinu, a pripasala je bijelu oškrobljenu pregaču. Pljesnula je rukama i kazala:

— Kao što ste možda već čuli, danas ćemo imati posjet. Domalo će doći neki gospodin s gospođom da vas vide i da se malo s vama zabave. Vi se samo igrajte i vladajte se kao i obično, to jest bilo bi dobro da se vladate nešto bolje nego inače. Eto tako, a sada idite pa se igrajte!

Razmo nije mislio na igru, nekako mu se izbila iz glave. Mislio je da više neće nikad imati volju za igru. I umjesto da se igra, uspe se na lipu, na svoje omiljelo mjesto. Tu može biti na miru i razmišljati, a odatle može gledati i prema drvoredu i vidjeti kad stigne trgovac i njegova žena. Ako u njega baš i nema nade da bi ga ti ljudi mogli odabrati, ono ih ipak može barem pogledati.

Sjedio je pod svojim zelenim svodom i čekao. Puževu kućicu i pětâk imao je u džepu. Sad ih je izvadio i promatrao. Tako je ugodno držati ih u ruci.

»Lijepo moje stvarčice«, pomišljaše nježno. »Baš ste mi lijepe ljepušne.«

Unatoč svoj nesreći nije mogao a da se malko ne veseli svome jedinstvenom bogatstvu.

I dok je tako gledao svoje blago i namatao svoje misli, u daljini se u drvoredu začuje lagan topot konjskih potkova. Topot se sve više približavao, i uskoro se na zavijutku puta pokazao kočija. Dva konja mrkalja žustro kasala prašnjavom cestom, a kad kočija bijaše pred vrtnim vratima, kočijaš zaustavi:

— Prh! — viknu glasno konjima.

U kočiji sjedili gospodin i gospođa. Oh, kako li je gospođa lijepa! Na glavi joj modar šeširić s bijelim perima što se vijore na njezinoj svijetloj uzdjenutoj kosi, u ruci drži rastvoren suncobran od bijelih čipaka, da se štiti od sunca, ali ga je zabacila dobrano iza sebe, tako da Razmo može sasvim dobro vidjeti njezino lijepo lice. I svijetla je haljina na njoj vrlo lijepa, pri dnu široka pa se samo njiše. Kad je gospođa izlazila iz kočije, malom je bijelom rukom prihvatila skute, da ne zapnu i da se ne uprljaju. Razmu bijaše kao da se to pred njim pojavila vila iz bajke. A zdepasti debeljko, koji joj je pomagao dok je silazila, nije bio nimalo lijep. Nije na njemu bilo baš ništa iz bajke, ali je imao dućan s bombonima i sa štapićima od crnog šećera, a to već mnogo znači, i tako se jedno s drugim izjednačuje i potire.

Lakim je, sitnim koracima gospođa sa suncobranom prošla kroz vrtna vrata, što ih pridržavaše njezin muž. Razmo istegao vrat

koliko je mogao više, da mu ne izmakne ni najmanja pojedinost njezine bajoslovne pojave. Zamisli samo kakav li bi to bio osjećaj imati za majku takvu krasnu gospođu!

»Mama!« reče Razmo potihom, kao da provjerava. »Mama!« Oh, kad bi ovo ipak bio njegov čudesni dan! Onda bi ta lijepa gospođa shvatila da nikome, baš nikome u svoj Västerhagi ne priliči toliko biti njihovim dijeteom koliko upravo njemu. Onda bi ona rekla čim bi ga vidjela: »Pogledaj, molim te, ovdje je dječak s glatkom kosom kakva baš želimo!« A trgovac bi kimnuo glavom i rekao:

»Da, taj će nam sigurno valjati u dućanu, mogli bismo mu na brigu predati odjeljak s bombonima.«

I kad bi onda došla gospođica Čavka da ga odvede u svoju sobu i da ga išiba, tada bi se trgovac ispriječio i kazao: »Nemojte, molim vas, dirati našeg dečka.«

I nato bi ga odmah uzeli k sebi u kočiju, a on bi se lijepoj gospođi uhvatio za ruku, pa bi Čavka sa svojom trskovačom ostala dugog nosa i samo bi bijelo gledala tamo kraj ograde. Mogla bi nadstojnica onda slušati kako se konjski kas sve više gubi u daljini što kočija dalje odmiče niz drvored. I na kraju ne bi više ništa čula, te bi najposlije malko zaplakala i rekla: »Ah, ode Razmo.«

Uzdahnua je. Kad samo ne bi na svijetu bilo toliko djevojčica s kovrčavom kosom! Greta i Anna-Stina, i Elna, tri takve djevojčice samo u ovom sirotištu. I Elin je tu, ali je ona smiješno stvorenje, sigurno takvu ne žele.

Požurio se da side s drveta. Trgovac i njegova žena već su na dvorištu, i mogli bi svakog časa uzeti koju djevojčicu. Barem da se pokaže prije toga. Onda je njihova krivnja ako ga ne htjednu.

Odlučno je krenuo preko dvorišta, gdje je gospođica Čavka upravo dočekala i pozdravila posjetitelje.

— Izvolite samo, popit ćemo u vrtu šalicu kave i malko porazgovoriti — rekla je i rastegla osmijeh preko čitava lica. — A usput možete pogledati djecu.

Lijepa gospođa također se nasmiješila i nekako plaho i skanjujući se počela promatrati djecu naokolo.

— Da, trebamo pogledati koga ćemo...

Njezin muž potapša je po ramenu, sokoleći je:

— Da, da — reče on — ali najprije popijmo kavu, valjat će nam.

Djeca se u blizini igrala loptom. Rečeno im je da se igraju, pa

su se i igrala. Ali je to bila jadna igra, bez živosti i bez veselja. Ta kako se možeš igrati kad ti možda cijela budućnost ovisi o tome kako se vladaš i kako jutros izgledaš. Mnogi su se pogledi krišom upućivali onamo gdje je sjedilo njih troje za stolom kraj živice i pilo kavu. Nekakva se mučna tišina spustila na igralište. Nitko se nije prepirao, nitko se nije smijao, čulo se samo kako lopta udara odskakući, i taj zvuk bijaše nekako mučan u to tiho ljetno jutro.

Plašljivo, baš kao janje što se udaljilo od svoga stada, potrčao Razmo duž živice. Nije imao ni pojma da gospođica Čavka i njezini gosti sjede za stolom u vrtu, i kad ih je ugledao, bijaše već kasno se okrenuti se i poći drugim putem. Morao je proći pokraj njih, pa je i krenuo onuda — ukočenih nogu i patničkog lica. Kradom je pogledao gospođicu Čavku. Bio joj je tako blizu — bliže nego što mu bijaše po volji, te se spotače koliko mu se žurilo izmaknuti odande i pridružiti se ostalima na igralištu. Pogledao je krišom i u lijepu gospođu, i upravo ga u tome času ona pogleda. Bijaše mu pri duši kao da se ne može maknuti s mjesta. Zastao je u neprilici i samo gledao u nju.

— Razmo — oštro će gospođica Čavka, ali ne reče ništa više. Ako se pravo uzme, gospodin i gospođa i došli su zato da vide djecu.

— Tako, tako, zoveš se Razmo? — reče lijepa gospođa.

Razmo ne znade odgovoriti, samo je oborio glavu.

— Mogao bi se pokloniti kad pozdravljaš — ponuka ga gospođica Čavka.

Razmo se zacrvenje i brzo se pokloni.

— Hoćeš li jedan keks? — upita ga trgovčeva žena i uze kolač iz košarice na stolu.

Razmo brzo pogleda u gospođicu Čavku — je li dopušteno uzeti ili nije?

Gospođica Čavka kimnu glavom, i Razmo uze kolač.

— A zar se nećeš pokloniti i zahvaliti? — opet će mu gospođica Čavka.

Razmo se još više zacrvenje te se još jednom nakloni. I dalje je ondje stajao i okretao se, ne znajući što bi. Nije se usuđivao zagristi kolač, nije znao treba li otići ili ostati.

— Idi igrati se — reče gospođica Čavka, a on se nato okrenu i odjuri kao da mu je tkogod za petama.

Sjeo je na travu na igralištu i tužan počeo jesti kolač. Eto, ponio

se baš kao glupo tele, stajao ondje pred njima i buljio, a nije se znao pokloniti i zahvaliti. Sada će ga ona gospođa smatrati tupavcem.

Sunce se sve više uspinjalo na nebu. Bijaše vedar, lijep ljetni dan. I nije trebalo ogrtati krumpir. Ali je djeci u Västerhagi to ipak bio težak dan, pun mučna iščekivanja. Igra loptom ubrzo se završila. Nitko se nije mogao ni pretvarati kao da se raduje igri. Djeca nisu znala kako iskoristiti to izvanredno slobodno vrijeme koje im je dano i koje će potrajati upravo onoliko koliko je potrebno dok se ono dvoje odluči.

Nikad još nisu doživjeli takvo prijepodne, nikad im se vrijeme nije toliko oduljilo. Stajali su na dvorištu u malim bezvoljnim skupovima i kradom pratili očima gospođu sa suncobranom. Njezin je muž još sjedio za stolom i čitao novine. Bilo je dakle očito da će ona izvršiti izbor.

I doista je gospođa išla od jedne skupine do druge, razgovarala pomalo sa svakim djetetom, ponešto i sama u neprilici i plašljiva, i jednostavno nije znala što bi kazala svim tim jadnim crvićima koji tako neobično gledaju u nju.

Tu je eto i taj dječak, Razmo, i njegov je pogled još najuporniji. Iz njegovih očiju kao da izbija neka molba — iz tih tamnih očiju što su i prevelike za ono sitno lice, osuto pjegama od sunca.

Ali bijaše i drugih koji očima usrdno mole i preklinju. Evo, ovdje je i ova djevojčica, mala dunda crvenih obraza i s pramenom svijetle i kovčave kose na čelu. Ne možeš a da je ne vidiš, neprestano te prati kamo god kreneš. Nije zbunjena, ona ti jedina između sve djece uzvraća osmijehom kad joj se nasmiješiš.

Gospođa je pomiluje po obrazu:

— Kako se zoveš, djevojčice?

— Zovem se Greta — odgovori plavokosa djevojčica i uljudno se pokloni savivši nogu u koljenu. — A vi, tetice, imate jako lijep suncobran — nadoveza zatim.

Gospođa okrene bijeli čipkasti suncobran, te joj se i samoj učini da je lijep. Ali joj odjednom suncobran ispadne iz ruke na travu. Prije nego što se sagnula da ga podigne, već se ondje stvorila mala Greta. Ali ne samo ona. Razmo je stajao odmah u blizini, pa je i on segnuo za suncobranom — ah, konačno će pokazati da nije tupavac i da se zna lijepo vladati.

— Pusti — reče Greta i trznu suncobran.

— Ne, ja hoću da... — započe Razmo.

— Pusti — opet će Greta pa ponovno povuče k sebi.

Odjednom se Razmo zapanji i prestrašeno pogleda u otkinuti držak što mu je ostao u ruci. Greta je držala ostatak suncobrana. I ona bijaše prestrašena. Kad je najposlije shvatila što se dogodilo, briznu u plač.

U taj čas dojuri gospođica Čavka.

— Razmo, nesretniče! — povika ona. — Čini mi se da si danas sasvim sišao s pameti i sasvim se raspojasao. Zar se nikad nećeš naučiti vladati kako treba?

Razmu od srama i očaja navriješe vrele suze na oči, strašno se zacrvenio. Trgovčeva žena stajala ondje u neprilici, bijaše joj žao što je toliki jad pao na to dječje srce.

— Ništa ne smeta — reče posredujući. — Opet ćemo namjestiti držak. Već će to načiniti moj muž.

I uze suncobran što je sada imao dva dijela te se požuri onamo svome mužu, koji još nije ustao od stola.

Greta brzo obrisa suze pa poput radoznala psića pojuri za njom. Zastala je na dva koraka udaljenosti i promatrala kako trgovac namješta držak i opet sastavlja suncobran kao što je i prije bio.

— Baš je lijepo što je opet sastavljen — reče zadovoljna. Smiješila se, a svijetla joj, kovrčava kosa sjala na suncu.

Ali je Razmo iščezao. Sa svojim sramotom i sa svojim nemuškim suzama povukao se u zahod. To bijaše mirno mjesto za ranjene duše, najbolje mjesto što ga možeš naći kada ti valja zaboraviti kakvu nesreću. U gomili izrezana novinskog papira uvijek se nađe štogod zanimljivo za čitanje, i to ti načas pomaže zaboraviti sve lijepe trgovkinje i čipkaste suncobrane na ovom krutom svijetu.

Razmo je sjedio zadubljen u štivo. I evo — zar nije imao sreće? — ovdje je nešto osobito napeto. Širom otvorenih očiju sricao je slova i najposlije pročitao što je stajalo na komadu novinskog papira.

RAZBOJNIČKI PREPAD U TVORNICI

Strašan razbojnički prepad izvršen je jučer u tvornici u Sandöu. Dvojica maskiranih razbojnika prodrli su u tvorničku pisarnu i s revolverom u ruci prisilila blagajnika

da im preda sve što se nalazi u blagajni. U blagajni se nalazio novac za isplatu nadnica toga tjedna. Pošto su izvršili svoje, razbojnici su umakli ne ostavljajući za sobom nikakva traga.

Razmo je pred sobom vidio onu dvojicu zakrabiljenih i sav se ježio od strave i prepasti. U tom času sasvim mu se ispušila iz glave trgovčeva žena.

Ali kad je trgovac sa svojom ženom nakon sat-dva krenuo iz Västerhage, stajao je Razmo na vrtnim vratima i dugo gledao za kočijom. Na stražnjem sjedištu sjedila je Greta. Jasno si mogao vidjeti njezinu svijetlu kosu pokraj modrog šešira s perjem. Da, ono se s trgovcem i njegovom ženom vozila Greta... I zacijelo se lijepoj gospođi držala za ruku.

TREĆE POGLAVLJE

— Što veliš, a? — upita Gunnar kad je kočija nestala s vida. —
Rekao sam ja, uvijek oni uzimaju djevojčice kovrčave kose.

Razmo kimnu glavom. Tako je. Dječaci nemaju nikakva
izgleda sve dok u blizini ima djevojčica s kovrčavom kosom.

A ipak nije sasvim isključeno da se negdje na svijetu nalazi
netko tko bi htio dječaka glatke kose. Netko... negdje... daleko od
ovoga svračjeg zakutka.

— Čuj — žustro će Razmo. — Znam što treba učiniti: valja
uzeti put pod noge pa sam sebi potražiti roditelje.

— Kako to misliš? Kakve roditelje?

Gunnar nije shvaćao.

— Pa, ovaj, ljude koji bi te htjeli. Kad nemaju drugog izbora,
morat će onda uzeti i dječaka, sve ako mu kosa i nije kovrčava.

— E, jesi ti mali prepredenjak — reče Gunnar. — Da, pravo
veliš, treba otići Čavki i kazati: »Oprostite, molim, danas ne mogu
ogrtati krumpir, valja mi potražiti nekoga tko bi me htio.«

— Tikvane! — dočeka Razmo. — Treba uzmaknuti, a ne pitati
Čavku! Strugnuti, razumiješ li?

— A ti samo strigni — reče Gunnar. — Već ćeš se vratiti kad
ogladniš, pa ako nisi dosad dobio batina, dobit ćeš ih tada, to ti
jamčim.

— Da, batina — ponovi Gunnar, a Razmo protisnu uzdah.
Kako je samo mogao zaboraviti da ga još čekaju batine? Izbatinat će
ga Čavka, isprašit će mu tur šibom, o tome nema sumnje. I pri samoj
pomisli na to Razma oblije znoj.

— Hajmo se loptati — pozva ga Gunnar. — Sigurno ne misliš
odmah strugnuti?

Gunnar položi ruku na Razmovo rame. Dobar je dječak taj
Gunnar, i njegova je ruka kao neka zaštita. Razmo se umirio,
osjećao se bolje, te je s Gunnarom otišao na igralište.

*

Svi su drugi ondje stajali u krugu oko Veljeg Petra, koji je s
usiljenim smiješkom sitno cupkao tamo-amo i oponašao trgovčevu
ženu.

— Kako se zoveš, dijete moje? — reče i pogladi Elofa po glavi.

— Je li ti lijepo ovdje u Västerhagi? Jesi li kada vidio automobil? Jesi li se kada ukakio u hlače?

Nitko doduše nije čuo da je trgovčeva gospođa ikome postavila ovo potonje pitanje, ali su se sada svi smijali. Lijepo ti je to kada se možeš šaliti i rugati se onoj koja je prouzrokovala toliki nemir i pobudila toliko tajnih priželjkivanja i koja više neće nikad doći ovamo sa svojom ljepotom, sa svojim modrim šeširom i čipkastim suncobranom.

— Gle, gle, evo dječaka s umivaonikom! — povika Velji Petar kad su se približili Razmo i Gunnar. — A kakve si ti ono vještine s vodom izvodio jutros s našom Čavkom?

Razmu nije bilo ni nakraj pameti da govori o majstorijama s vodom, ali kad se Velji Petar udostoji da s tobom govori, onda ti valja biti na visini.

— Hja — uzvratu Razmo razmišljajući — možda sam mogao uzeti gumenu cijev iz vrta pa je njome poštrecati.

Svi se nasmijaše odobravajući, a Razmo, ohrabren uspjehom, nastavi:

— Ili da uzmemo vatrogasnu štrcaljku pa da je lijepo rashladimo.

Za divno čudo nitko se na to nije nasmijsao. Svi su odjednom utihnuli i gledali u nešto za Razmovim leđima. S osjećajem mučnine u želucu Razmo se okrene, da vidi što je.

Bijaše to Čavka, Čavka u crnu ogrtaču s napuhanim rukavima i s blagdanskim šeširom na glavi — ide u župni dvor na čaj, rekla je tetka Olga... I zar je upravo ovuda morala naići? I upravo sada? Neka ti nebesa budu na pomoći!

— Tako, dakle! Ti ćeš me rashladiti? — reče gospođica Čavka, a držala se kao da se zabavlja. — Sutra u osam ujutro doći ćeš gore u moju sobu, pa ćemo vidjeti tko će koga rashladiti!

— Da, čospođice Gavka... — zamuca Razmo, sav izvan sebe od silnog straha.

Gospođica Čavka u čudu zavrte glavom.

— »Čospođice Gavka...« Ne znam što ti je danas, Razmo.

I u tome ode, a Razmo ostade na mucu: znao je samo to da je izgubljen. Sada ga više ništa ne može spasiti, zna to sada sasvim sigurno. Išibat će ga, izdevetat će ga trskovačom, a sada i sam misli da je to i zaslužio: ne možeš u jedan jedini dan nekažnjeno počiniti tolike gluposti.

— Ah, koješta! — utješno će mu Velji Petar. — Ne udara ona tako jako. Nema velike opasnosti od toga. Ne trebaš zbog toga praviti tako kiselo lice.

Ali Razmo nije još nikada bijen trskovačom, pa je znao da to neće podnijeti. Ne, nikako ne smije doći do toga. Oh, zašto on sada ne sjedi u kočiji pokraj trgovčeve žene i ne vozi se daleko od Västerhage! Kad dobro smisli i kad sve sabere na jedno, njemu nema drugog izlaza nego strugnuti. Ne može on cijelu noć ležati u postelji i misliti na to kako ujutro mora gore, u sobu gospođice Čavke, po batine.

A kako će opet sam na put? Trebao bi i Gunnar poći s njime... da, mora! Govorit će s Gunnarom, molit će ga neka strugne s njim. Ne smije gubiti vremena. Još malo, pa valja krenuti.

Završio se dugi dan. Bilo je vrijeme spavanja, ali su svi ostali vani dokle su god mogli. Večeras nadzor ima tetka Olga, kad nema Čavke. Ali se nje nitko ne boji.

Djevojčice su doduše odmah ušle čim ih je zovnula, ali je dječake morala goniti pred sobom, baš kao skup jogunaste jaradi. Nitko nije imao ići u krevet po tako lijepoj i jasnoj ljetnoj večeri.

Razmo se držao blizu Gunnara, i dok su se razodijevali on mu šapnu:

— Gunnare, ja noćas kidam. Svakako. I ti bi mogao sa mnom.

Ali ga Gunnar odgurnu laktom:

— Ne govori gluposti! Zašto bi kidao?

Razmo nije Gunnaru htio priznati da ga je uhvatio strah od trskovače koja mu prijete.

— Dodijalo mi je već u ovome starom sirotištu — reče Razmo.

— Idem sebi potražiti drugo mjesto gdje ću boraviti.

— Idi, samo idi — bezbrižno će Gunnar. — Ali te moram žaliti. Baš te žalim, jer znam da ćeš se vratiti.

— Nikad se neću vratiti.

Zvučalo je to baš neugodno i strašno. I sam se Razmo naježi kad je to izrekao. Od malena živi tu u Västerhagi. Ne sjeća se nikakva drugog doma i nikakve druge majke doli gospođice Čavke. Bilo je doista strašno zamisliti da će otići i nestati zauvijek. A bit će neobično da nikad više ne vidiš gospođicu Čavku, zaista. Nije mu stalo do nje, ali ipak... Kad ga je jedne večeri, prije nekoliko godina, boljelo uho, uzela ga je sebi na krilo. Prislonio je onda bolesno uho na njezinu mišicu, a ona mu je pjevala neku pjesmicu punu utjehe.

Zavolio ju je tada, i dugo ju je odonda još volio i želio da ga opet zaboli uho. Ali ga uho više nije boljelo, i gospođica se Čavka nije više o njemu brinula, i gotovo ga nikad nije pomilovala kad bi uvečer obilazila djecu u spavaonicama.

A sada ga, eto, kani izbatinati. Pravo joj budi kad on pobjegne. Pa ipak... kako li je grozno kad kažeš:

— Nikad se neću vratiti.

A tu je i Gunnar. Ako Gunnar ne poče s njim, ni njega neće vidjeti nikad više. To će biti najgore od svega. Gunnar mu je najbolji drug. Zar njega da više nikad ne vidi? Njihova dva kreveta stoje u spavaonici jedan do drugoga, njih dvojica sjede u školi u istoj klupi, a jednom su se i pobratili, tamo iza kokošinjca: uboli se u ruku da se pojavila krv, koja se onda pomiješala. A sada Gunnar neće s njim, neće bježati. Razmo se gotovo naljuti na njega.

— Zar ćeš zaista ostati ovdje u Västerhagi dok ne popljesniviš?

— O tome ćemo govoriti kad se vratiš — reče mu Gunnar.

— Nikad se neću vratiti — uvjeravaše Razmo, ali se i opet naježio kad je to izrekao.

Večeras je u spavaonici burno. Čavke nema, a tetki Olgi možeš plesati po glavi, rekao je Velji Petar. U takvu večer slobodna ti je tučnjava, možeš izvoditi vragolije i bučiti, a u postelju valja ti tek onda kad uđe tetka Olga zajapurena lica i kad najavi kako će sve kazati gospođici Čavki. Tek tada nastaje vrijeme kad treba puznuti u krevet. Ali ni tada ne moraš još uvući dušu u se i spavati.

— Ja sam princ kraljevske krvi — poče Albin tamo u svom kutu. Uvijek je tako počinjao. I zato su ga zvali »Princ Albin kraljevske krvi«. Tvrдио je da njegov otac pripada kraljevskom domu, a on sam da je dospio u Västerhagu čistom zabunom.

— Bijaše to onda kad sam bio lijepo majušno dijete — reče Albin. — Ali kad odrastem, već ću ja potražiti svog oca, a onda ćete imati što vidjeti i čuti. One koji su prema meni bili ljubazni bogato ću nagraditi. Da, svašta će dobiti od mene.

— Lijepa hvala, vaše visočanstvo — dočeka Velji Petar. — Hajde kazuj što ćemo dobiti.

Ta se igra uvijek ponavljala. Nitko osim Albina nije vjerovao u njegovu kraljevsku lozu, i nitko osim samog Albina nije vjerovao da će on ikada biti kadar komu pokloniti ma i novčić. Ali je u svima njima živjela žarka želja da posjeduju stvari kojih nikada nisu imali i kojih nikada neće dobiti, i zato su rado slušali kad bi Albin uvečer

ležao u svome krevetu i poklanjao bicikle i knjige, klizaljke i različite predmete za igru.

I Razmo je inače uživao u toj igri. Ali se večeras nosi samo jednom jedinom željom — da svi što prije usnu. Sve ga je nešto bockalo u tijelu dok je tako ležao u postelji i očekivao. Bijaše kao da su mu sve današnje nevolje povrvjele pod kožom pa ga podbadaju da umakne. A vani, pred otvorenim prozorom, bani se svijetla i tiha ljetna noć. Sve je mirno tamo vani, tišina legla po svemu, nema ondje nikakvih trskovača kojih bi se trebalo bojati. A možda se negdje u daljini nalazi kakvo mjestance gdje bi siročetu glatke kose bilo bolje negoli ovdje u Västerhagi.

Malko je zadrijemao, ali se ubrzo probudio u svome nemiru te je osjetio da je došao čas. Bijaše sada sasvim tiho u dvorani. Samo se Elofovo hrkanje, kao i obično, čulo između lakog disanja ostalih. Razmo se oprezno pridiže i sjede na krevetu. Pogledom je prelazio po nizu kreveta, kako bi se uvjerio da su svi zaspali. Da, svi spavaju, nema sumnje. Princ Albin nešto trabunja u snu, Emil se bacaka kao uvijek, ali svi spavaju. I Gunnar mirno spava. Kuštrava mu glava blago počiva na jastuku. Ni brige ga hoće li to njegov najbolji drug noćas zauvijek otići iz sirotišta u Västerhagi.

Razmu se ote dubok uzdah. Kako li će se rastužiti Gunnar kad se ujutro probudi i opazi da je Razmo zaista strugnuo. Ne bi Gunnar tako mirno rekao »Idi samo« kad bi znao da Razmo uistinu namjerava pobjeći. Ne shvaća on da tu nema drugog izbora do bijega, mora pobjeći — bolje to negoli da te izbatinaju trskovačom.

Razmo i opet uzdahne. Ostali dječaci nisu vidjeli ništa strašno u toj priči o trskovači. Samo je njemu strašno, i to toliko da će radije umrijeti negoli da ga izbatinaju.

Sišao je s kreveta, tiho koliko je samo mogao, i počeo se odijevati ne dajući od sebe ni glaska ni šušnja. Srce mu je tako udaralo te mu se činilo da će mu se ispeti u grlo, a noge pod njim bile tako čudnovate i smiješne. Slabo će te noge bježati kad toliko drhte.

Segne rukom u džep na hlačama. Tu se nalazila puževa kućica i pětâk. Nije to novac da bi s njime mogao u svijet, ali u krajnjoj nevolji može i to značiti spas. Uvijek može za svoj pětâk dobiti dva kruščića i nešto mlijeka. A puževu kućicu, koja je lijepa da je gledaš i diraš, ali od koje nema koristi — da, nju će ostaviti. Neka ostane Gunnaru za uspomenu od prijatelja koji je otišao zauvijek. Kad se

ujutro probudi, neće tu više biti Razma, ali će na rubu njegova kreveta ležati prekrasna puževa kućica.

Razmo proguta tešku gvalju koja mu se utisla u grlo i položi puževu kućicu na rub postelje. Časak je još stajao ondje, borio se sa suzama i osluškivao duboko Gunnarovo disanje. Zatim ispruži ruku te prljavim, ispucalim kažiprstom oprezno prijeđe po njegovoj kuštravoj kosi. Nije to bilo milovanje, on je samo htio da malko dodirne svoga najboljeg druga, jer nikad više neće imati prilike za to.

— Zbogom, Gunnare — protisnu sasvim tiho.

Zatim se odšulja prema vratima. Časak je ondje zastao, da osluhne, dok mu je srce burno udaralo. Rukom, koja bijaše znojna od napetosti, otvori vrata i mrko ih pogleda, jer su tako neugodno škripala.

Škripale su i stube što vode dolje u kuhinju. Zamisli samo kakve li strave da sada susretne Čavku! Što bi joj rekao? Da ga boli trbuh pa mora van. Ali ne, u to Čavku ne bi mogao uvjeriti.

Valja pokušati naći štogod za jelo, da ponese sa sobom. Napipao je vrata od smočnice, ali bijahu zaključana. I košare za kruh u kuhinji, na žalost, sasvim su prazne. Našao je jedan jedini mali i bijedni dvopek te ga je gurnuo u džep.

Eto, sada je i to gotovo, može uzeti put pod noge. Prozor je u kuhinji otvoren. Treba se samo popeti na stol pred njim, i eto ga u jednom skoku vani, na slobodi.

Ali upravo u tome času začuje korake vani na pijesku. Bijahu to koraci koji nisu ostavljali nikakve sumnje. To je Čavka. Vraća se iz župnog dvora, s posjeta pastoru i njegovoj ženi.

Razmo osjeti kako su mu klecnula koljena. Sada je izgubljen. Ako Čavka uđe u kuću kroz kuhinju, onda je propao, nema mu spasa. Kakvo prihvatljivo opravdanje može naći što se zadržava u kuhinji u jedanaest noću?

Osluhnuo je, sledio se od straha. Možda ima još jedna mala mogućnost — da Čavka krene preko verande...

Ali ne, nije joj to ni nakraj pameti! Eto, već čuje korake na hodniku, netko hvata za kvaku na vratima — Razmove ukočene noge i obamrle ruke odjednom oživješe: kliznuo je pod preklopni stol. Povukao je stolnjak od navoštenog platna, da se njime zakrije koliko je god moguće. Trenutak zatim gospođica Čavka stupi u kuhinju. Razmu bijaše kao da mu je došao posljednji čas. Gotovo

mu se činilo nevjerojatnim da bi mogao preživjeti taj pusti strah. Srce mu udaraše tako burno kao da će iskočiti iz grudi.

Svaki se i najmanji zakutak u velikoj staromodnoj kuhinji jasno raspoznao na mekom i blijedom svjetlu ljetne noći. Da je gospođica Čavka samo malo spustila pogled, vidjela bi Razma kako dolje pod stolom čuči i drhturi kao preplašeni zečić.

Ali je gospođica Čavka očito imala prećih briga, i njezine su se misli drugoga dohvaćale. Stajala je nasred kuhinje i gundala za sebe:

— Brige i brige... — govorila je ona. — I uvijek samo brige! Iako je Razmo sav trnuo od straha, ipak se nije mogao čuditi i pitati se na što to ona misli i smjera tim svojim gundanjem. Kakve su to u nje brige? Zamisli, nikad to neće doznati! Eto, stoji ona nasred kuhinje i vadi dugu iglu pribadaču iz šešira, a on ju zacijelo vidi posljednji put. Barem se tako nadao.

Gospođica Čavka iziđe iz kuhinje duboko uzdahnuvši. A tihi udar vrata što su se zatvorila za njom bijaše Razmu nebeski zvuk, najslađi što ga je čuo u životu.

Razmo je mirno sjedio pod stolom i napeto osluškivao. Čekao je još nekoliko mučnih trenutaka, a onda se brže-bolje uzverna na podboj na prozoru te skoči van. Bup! nađe se na ledini. Trava bijaše vlažna od rose i hladna pod njegovim bosim nogama. I noćni je zrak bio prohladan, ali ugodan za disanje. Bio je to zrak slobode. Da, sada je evo slobodan, hvala nebesima, slobodan kao ptica.

Ali se prerano poveselio. Neki ga novi šum prepade toliko da su mu od groze prošli srsi po ledima. Odjednom se otvorio prozor u sobi gospođice Čavke, gore na katu. Čuo je kako štropoće prozorska kvaka i ugledao Čavku kako se gore ustobočila, visoka i crna, i zuri dolje u njega. Sav očajan Razmo se pribije uz jabukovo stablo i tako se priljubi uza nj kao da bi htio sasvim prijeći u drvo i nestati u njemu. suspregnuo je dah i čekao.

— Ima li koga tamo? — doviknu Čavka potiho.

Razmo se trže na zvuk toga glasa koji mu je tako dobro znan. Učini mu se da je najbolje da joj se odazove prije nego što ga sama otkrije. Bit će samo gore bude li šutio. Ali nije mogao ni riječi protisnuti preko uzdrhtalih usana. Samo je stajao i u strahu zurio gore u onu tamnu priliku na prozoru. Bijaše mu kao da ona upire pogled ravno u njega, te je svakoga časa čekao da ga zovne po imenu.

Ali, za divno čudo, nije ga zovnula. Naglo je zatvorila prozor i

nestala u sobi.

Razmo odahnu. Mogao ju je tamo unutra nejasno nazreti. Sad je upalila svjetlo. Vidio je kako se pomiče njezina sjena na zidu koji je obložen tapetama s modrim cvjetovima i ukrašen slikama.

Želio je i, evo, želi da ode, ali ne može da se otkine i da krene dok ona sjena poigrava gore na zidovima. Ima jeze i napetosti u tome da stojiš tako vani i promatraš Čavku a da ona to ne zna.

»Zbogom«, u sebi će joj Razmo. »Mogla si me češće pomilovati uvečer, pa bih ostao ovdje. A sad vidiš kako je ispalo. Zbogom.«

Možda je Čavka čula što je pomislio. Jer je sada zastor povukla dolje. Bijaše to kao da mu veli zbogom. Bijaše to kao da pred njim zatvara cijelo sirotište u Västerhagi i kao da Razma ostavlja sama u noći.

Još je malo stajao u sjeni jabukova drveta i gledao u staru kuću, koja bijaše njegov dom. Bila je to bijela stara kuća, i odande je u noći izgledala tako lijepo sa svojim tamnim oknima i lisnatim drvećem naokolo. Barem je u Razmovim očima bila lijepa. A tetka je Olga uvijek govorila da je to strašno staro svračje gnijezdo u kojem i uz najbolju volju ne može održavati čistoću. Sigurna je da ima i boljih kuća za stanovanje. Ne treba biti žalostan što mora otići odatle. Zacijelo će se namjeriti na kakvo zaista valjano mjestance pod nebom — ta ima još trgovačkih gospođa na tome svijetu.

I odjuri odande. Trčao je po mokroj travi, skakao između jabukovih stabala, dohvatio se ograde i najposlije izjurio na vrtna vrata. Pred njima se vijugala cesta. Poput sive trake protezala se u ljetnu noć. A on bježao njome...

ČETVRTO POGLAVLJE

»Smjelo kročim, ničeg se ne bojim« — tako se kazivalo u nekoj pjesmici što ju je učiteljica čitala djeci u školi. U toj se pjesmici pripovijedalo o nekom dječaku koji se također sam noću nalazio vani.

Razmo dakle ne treba biti plašljiviji od onoga dječaka. Ali je ipak strašno biti sam, Razmo nije bio vičan na to. U sirotištu je uvijek imao nekoga pokraj sebe. I jesi li ondje htio da budeš sam, valjalo ti je otići u toaletu ili se popeti na lipu.

Tamo u Västerhagi samoća bijaše nešto za čim se moglo čeznuti. A sada je Razmo sam u ljetnoj noći, i to se ne može usporediti ni sa čime što je dosad iskusio. Ta prohodna, tiha noć s blijedim zvijezdama — to je nešto najtiše i najmirnije što je doživio, i to ga je plašilo. Bijaše ga strah od te puste tišine i svijetle noći što je sve naokolo pretvarala u neobične i nestvarne oblike. Samo je u snu vidio takve krajolike što se kupaju u tako tihom svjetlu. Dosad nije znao da su ljetne noći takve.

Hladno mu je, osjeća strah, ali odmiče cestom dalje, grabi što može brže! Bosa mu stopala samo topoću po tlu. Žuri mu se. Opasno je na cesti, možeš naići na ljude koji će odmah opaziti da bježiš. Ali ima put i preko polja, može tuđa, i taj vodi u svijet. Uzan je to i zavojit put, njime zimi prolaze samo kola s posječenim i okresanim stablima, a ljeti kola s mlijekom, kad su krave vani na ispaši. Ne treba mu se bojati da će tu sresti ikoga tko bi se čudio i pitao ga što on to radi vani tako sam i u to noćno doba.

Ipak se malo skanjivao prije nego što je krenuo tim odvojkom. Bijaše tu tako neobično kao nekakav začarani put između lijeska, a jasike trepetljike tako su žalosno šuštale, premda ih nije pokretao ni dašak vjetra. I kako to one umiju, kako znaju tako treperiti da im lišće šušti, i zašto je to šuštanje tako žalosno?

»Smjelo kročim, ničeg se ne bojim« — eh, kad bi Gunnar bio sa mnom! Da je barem netko pokraj njega, da mu se može uhvatiti za ruku! Sjene su tako duboke. Sav je svijet tih kao da je sve na njemu izumrlo. Spavaju sve životinje i ptice, i svi ljudi, samo on tuda ide, prolazi usamljen i uplašen. Ne, ne kroči smjelo, nego uplašeno. Eto, tako je. Nije on smion kao onaj dječak iz pjesmice. »Baš je strašno u šumi dubokoj« tako je kazivala ona pjesmica, i

zaista je tako.

A i gladan je povrhu. Zavuče ruku u džep te izvadi dvopek. Učas ga preseli u želučić, ali mu je u trbuhu praznina kao i prije, jednaku osjeća nevoljkost. Pitao se uznemiren ima li gdje god na svijetu kakvo čeljade dobra srca koje bi dalo hrane usamljenom siročetu, sve ako ga i ne htjeli uzeti pod svoje zbog njegove glatke kose.

Da, bio je gladan. I umoran. Valja mu pokušati naći kakvo mjestance gdje bi mogao spavati. Ali još ne. Još ne smije na počinak. Mora što dalje odmaknuti od Västerhage prije nego što dan zabijeli i prije nego što tamo otkriju da njega nema u postelji. Zamisli samo kakva li čuda i kakve li uzbune kad vide da ga nema! Sigurno će Čavka poslati policiju za njim.

Već pri samoj pomisli na to krenuše mu noge još žustrije. S rukama u džepovima od hlača i visoko uzvijenih ramena kasao je putem. Gledao je ravno preda se i dobro se čuvao da ne pogleda u stranu, u tamu u kojoj borave sjene. Išao je sve dalje i sve više spoznao kako je strašno usamljen. Gorka spoznaja.

*

Kratka ljetna noć biva duga onome tko je vani te švrlja putovima. Duga je i preduga onome tko neprestano ide te mu se od umora noge već jedva pokreću, vjeđe se sklupaju od sna, a glava kima od pustog drijema. Sviće jutro, sunce baca prve zrake između drveća, ali to i ne opaža onaj koji pada od umora. Svjetluca paučina u travi, blistaju kapljice na paprati, vuče se laka jutarnja izmaglica — nitko ne zna kamo to ona odlazi — a na brezovoj vršci sjedi drozd, pravi ranoranilac, te izvija prve vesele zvižduke.

Naš putnik ništa od toga ne opaža. On je tako umoran i tako pospan. Ah, tako pospan da se ne može ni opisati.

Ali eto ga najposlije pred malom sivom daščarom — to je sjenik upravo onakav kakav rado odabiru skitnice da u njemu prespavaju. Stoji nasred livade i u svoj svojoj sivoći izgleda tako ljupko, gotovo te zove k sebi. A u to doba godine takvi su sjenici uvijek puni sijena.

S mukom je Razmo otvorio teška vrata. Sumračno je i tiho unutra, a sijeno tako jako i lijepo miriše. Razmo protisne dubok uzdah i baci se na sijeno. Tek što je legao, već je i u san zaveslao.

PETO POGLAVLJE

Probudio se Razmo, jer mu bijaše hladno i jer ga je vlat sijena zaškakljala u nosu. Ustao je u jednom skoku. Nije znao gdje se nalazi ni kako je ovamo došao. A onda mu prođe glavom što se zbilio i obuze ga osjećaj neizmjerne usamljenosti, tako da mu suze navriješe na oči. Bio je tako nesretan: biti skitnica, to je nešto kudikamo gore nego što je ikad mogao pomisliti.

I već ga je napala tuga za Västerhagom, čeznuo je za Gunnarom, želio je da se vrati onamo gdje je njegova topla postelja i jutarnja kaša s mlijekom. Da, žalio je za sirotištem kao za izgubljenim rajem. Ondje su, doduše, ovd-a-onda dobivali batina, ali ipak nije bilo tako strašno kao što je ovo sada, kad si sasvim sam na svijetu, kad te studen grize i glad ti zavrće u utrobi.

Kroz pukotinu na drvenom zidu probio se uzan tračak sunca unutra k njemu. I danas je lijepo vrijeme, pa ne bi trebalo da je tako vraški hladno. Ima na sebi debelu vunenu košulju i svagdanje hlače, one sive od grubog sukna, što ih je tetka Olga zakrpila na koljenima. A ipak mu je hladno, sve mu zubi cvokoću. Najradije bi opet legao i spavao dalje, ali kako ćeš spavati kad je tako hladno. Drščući je sjedio na sijenu i mrka pogleda promatrao zrnca prašine što se kovitlala u tračku sunca.

Odjednom je nešto čuo. Nešto strašno, tako da mu je srh jeze prošao cijelim tijelom, od glave pa do nožnih prstiju. Bijaše to nešto što je kanda zijevnulo u njegovoj blizini. Nije dakle sam u sjeniku. Još je netko tu noćas spavao. Oči mu u strahu zakružiše naokolo, upeo je pogled da vidi tko je to. Najposlije tamo za gomilom sijena pokraj sebe ugleda kako izviruje čuperak smeđe kuštrave kose. Netko je frktao iza gomile sijena, a onda začuje glas što je napol govorio, a napol pjevušio:

*I dan i noć
Karaš, kudiš,
najgore je
kad se budiš...*

I nato iza gomile sijena izroni čitava glava, cijelo jedno lice, okruglo i neobrijano, sa crnim čupama na bradi. Dva žmirkava oka

pogledaše ga u čudu, a onda se okruglim licem razvuče širok smijeh. Neznanac nije izgledao opasno. Nadušio se on smijati, pa će sve u smijehu:

— Dobro jutro!

— Do... dobro jutro — uzvratu Razmo oklijevajući.

— A čega si se toliko uplašio? Zar misliš da proždirem djecu?

Kako Razmo nije odgovorio, neznanac nastavi:

— A kakav si mi ti svat? Kako se zoveš?

— Razmo.

Glas koji je izgovorio ime bijaše baš jadan: podrhtavao je od straha da ga izgovori, a jednako i od bojazni da ga ne kaže.

— Zoveš se, dakle, Razmo — dočeka bradati i kimnu glavom. Tako, tako. Jesi li to kidnuo od kuće?

— N... ne... nisam od kuće — odgovori Razmo, te mu se i samom učini da ne kazuje laž kad tako veli. Jer ako se pravo uzme, Västerhaga i nije pravi dom. I kako bradati može uopće misliti da bi netko umaknuo iz pravog doma! Komu bi takvo što na um palo!

— Nemoj gledati tako uplašeno — nastavi bradati. — Već sam ti rekao da ne proždirem djecu.

Razmo skupi svu svoju hrabrost.

— A jeste li vi, gospodine, kidnuli od kuće? — upita oprezno.

Bradati prasnu u smijeh.

— Gle, gle, zar izgledam kao gospodin? I jesam li kidnuo od kuće...? He, he, moglo bi biti tako, istina je — reče te se i opet naduši smijati.

— Jeste li, gospodine, onda skitnica? — upita Razmo.

— Hajde, molim te, prestani s tim gospodinom i nemoj mi govoriti *vi*. Zovem se Oskar.

I ustade iz sijena, a Razmo vidje da je to zacijelo skitnica, jer je na njemu jedna odjeća — izderan karirani kaput i otrcane hlače. Bijaše visok i plećat, izgledaše sasvim ljubazan, a kad bi se nasmijao, zasjali bi bijeli zubi u onom obraslom licu.

— Skitnica, veliš... Jesi li kad čuo za Oskara Potukača? To sam ja. Skitnica i božji ptić veselnik.

Razmo gledaše u čudu. Je li taj skitnica pri zdravoj pameti?

— A zašto si ptić veselnik? — usudi se da ga upita.

Oskar dubokomisljeno kimnu glavom.

— Netko mora da i to bude. Mora netko i u skitnju, a skitnicama prišivaju svakakva imena. Ali je i skitnice Bog stvorio.

— Zar zaista? — upita Razmo ne vjerujući.

— Svakako, svakako — uvjeravaše ga Oskar. — Kad je već zakuhao toliki posao i skalhburio svijet, htio je da na njemu bude svega i svačega. Razumiješ li? A kako bi izgledao svijet da na njemu ima svega, a samo skitnica nema?

Oskar odobravaše sam sebi, kimajući glavom:

— Da, da, tako je to.

Zatim uvuče ruku u naprtnjaču što se nalazila kraj njega na sijenu, te odande izvuče povelik smotak uvijen u novinski papir.

— A sad će prijati malen doručak — reče Oskar.

Kad je to čuo, Razmo osjeti kao da mu se od gladi jedna strana želuca umalo priljepila za drugu. Bio je toliko gladan da je malne htio da počne žvakati sijeno, baš kao vol.

— Negdje mi je vani boca s mlijekom — nastavi Oskar.

I u skoku nađe se pokraj vrata. Škripnula su kad ih je otvorio, teško su se okretala u šarkama. Oskar ih sasvim otvori, a široka struja sunca poput saga pokri pod u sjeniku. Oskar zastade usred sjaja te se proteže, ali onda izduhnu van. Ubrzo eto ga natrag i donese u ruci dobro začepljenu bocu litrenjaču, punu mlijeka.

— Kako rekoh, sad će prijati malen doručak — opet će Oskar pa se lijepo smjesti na sijenu.

Otvorio je smotak te iz novinskog papira izvadio kruščiće, povelike i duguljaste, od crna ražena brašna. Zaszalo mu lice od zadovoljstva kad je zagrizao u jedan. Razmo vidje da su razrezani i napunjeni slaninom, a slanina bijaše nešto najbolje što je mogao poželjeti.

I Oskar je volio slaninu. Žvakao je, zaljubljeno gledao u obloženi kruščić pa opet žvakao. Razmu od gladi sve pobijeljelo oko nosa. Pokušao je da gleda na drugu stranu, ali nije išlo. Oči su se same od sebe vraćale na hljepčiće napunjene slaninom i jednostavno se nisu mogle odvojiti od njih. Osjećao je kako mu slina navire.

Oskar prestade žvakati. Nakrivio je glavu i zadirkujući pogledao u Razma.

— A tebi kao da nije po volji crni kruh s običnom slaninom? Takvi kao što si ti sigurno izjutra papaju kašicu sa suhvicama, a? I nećeš ni da kušaš? Ne izvoljevaš raženi kruh sa slaninom?

Ta tko je tako lud ili nadmen da to ne bi izvoljevao! Kada ti se takvo što ponudi, to ti je kao da se pred tobom otvorilo samo nebo i pokazalo svoje krasote.

— Hvala, hoću — odgovori Razmo i proguta gvalju što mu se ispriječila u grlu. — Hoću ako smijem.

Bez ijedne riječi Oskar mu pruži jedan kruščić. Bijaše baš lijep, podebeo i duguljast, a unutra dvije poprilične kriške slanine. Razmo zagriže — oh, kakva li blaženstva! I kako se lijepo slaže taj slani okus sa crnim raženim kruhom! Od miline napol je sklopio oči i žvakao, žvakao...

— Mlijeka? — upita Oskar, a Razmo nato otvori oči.

Oskar mu pruži pocakljen lončić, razom pun, a Razmo ga ispi u dubokim gutljajima. Samo se čulo klokotanje niz grlo, klo-klo, klo-klo. Osjeti hladnoću u želucu, bijaše mu još hladnije nego prije, ali što mari! Ipak je pio dalje, i nije prestao dok nije iskapio lončić.

— Još kruha? — upita Oskar i pruži mu još jedan napunjen kruščić.

— Zar smijem...? Nije li dosta...?

— Samo naprijed, ništa ne brini — reče Oskar. — Nisu sve seljakinje tvrdice. Ona koja mi je ovo dala, kao da je slutila da ću te danas sresti.

Sjedili su na sijenu ne govoreći, jeli su i žvakali sve dok više nije ostalo ni mrvice. Popili su i sve mlijeko, a Razmo osjeti kako mu je još hladnije u želucu.

— Lijepa hvala! — reče drhteći, ali sit! — Ovo je bilo najbolje što sam ikad jeo.

— Gle, sav si modar u licu — dočeka Oskar. — Valja ti van, da se ugriješ.

Oskar ustade, uprti torbu i krenu prema vratima. Razmo vidje njegovu visoku i široku priliku na otvorenim vratima, i bi mu jasno da to Oskar kani otići svojim putem. Pomisao na to bijaše mu nešto neizdržljivo. Ne, Oskar ne smije samo tako otići, a njega ostaviti sama.

— Oskare — započe Razmo, a toliko ga bijaše strah da je jedva protiskivao riječi kroza zube. — Oskare, i ja bih rado da budem takav potukač i ptić veselnik.

Oskar se okrenu te ga pogleda.

— Ne, takvi kao što si ti ne smiju u skitnju. Takvima kao što si ti valja lijepo ostatu doma, kod oca i majke.

— Ali ja nemam oca ni majke — požuri se Razmo.

Oh, kako Oskar ne može shvatiti da je on sam i kako neće da se sažali na nj! Brzo ustade sa sijena i pojuri prema skitnici.

— Ja nemam roditelja — reče — ali sam pošao da ih sebi nađem.

Žustro se prihvati Oskaru za ruku:

— Zar ne bih smio s tobom u skitnju, barem dok sam u potrazi?

— A koga ti tražiš? — upita Oskar.

— Nekoga tko bi me htio uzeti — odgovori Razmo. — Zar ne vjeruješ da ima ljudi koji bi htjeli dječaka glatke kose?

Oskar je zbunjeno gledao dolje u mršavo, pjegavo lice što se tako gorljivo upravilo gore prema njemu.

— Da, da — reče — sigurno će se naći netko tko neće odvrnuti dječaka glatke kose. Glavno da dječaku nema kakve veće zamjerke.

— Nema meni zamjerke — uvjeravaše Razmo. — Ukoliko nije zamjerka što sam utekao iz sirotišta.

Oskar ga strogo pogleda.

— A sada budi ljubazan pa s istinom nasrijedu: odakle dolaziš? Razmo obori pogled te u neprilici poče nožnim palcem kopkati po tlu.

— Iz Västerhage iz sirotišta Ali ne želim više onamo reče odlučno; već je zaboravio da je još maloprije tako strašno čeznuo da se vrati onamo. Sada je znao samo to da želi poći s Oskarom koga ne poznaje još ni sat vremena.

— A zašto si strugnuo? — upita Oskar. — Jesi li ondje počinio nešto što nije u redu?

Razmo još bolje zagrebe nožnim palcem.

— Jesam — reče i obori glavu. — Polio sam vodom gospođicu Čavku.

Oskar prasnu u smijeh, ali se odmah opet uozbilji.

— Onda ti nisi jedan od onih u kojih su dugi prsti? Nisi ništa zdipio?

— Ovaj... jesam... — odgovori Razmo, svjestan krivnje.

— Onda mi ne možeš biti drug na putu — reče Oskar. — Tko je dugoprstić u skitnji, s njime su odmah gotovi. Ulove ga i strpaju u buturu prije nego što i pomisli. Ne, ne mogu te onda uzeti kao druga na putu.

— Ali, dragi, dobri Oskare...

— Ne pomaže tu nikakav »dragi« ni »dobri« — dočeka Oskar.

— A šta si zdipio?

Razmo i opet poče kopkati nožnim palcem.

— Jedan dvopek — priznade tiho. — Kako sam namjeravao da kidnem, morao sam ponijeti nešto za jelo...

— Jedan dvopek? — Oskar se nasmija da su mu zubi zasjali.
— Dvopek, ne, to se ne broji.

Razmu kao da pade kamen sa srca.

— Mogu li onda ipak biti pravi potukač?

— Možeš, možeš — uvjeravaše Oskar — jer ono nije ništa.

— A mogu li biti tvoj drug?

— Hm — uzvratila Oskar. — Možeš neko vrijeme putovati sa mnom, a onda ćemo vidjeti kako se slažemo.

— Hvala ti, Oskare — dočeka Razmo. — Već znam da ćemo se slagati.

*

I tako su počeli putovanje. Sunce je još stajalo nisko. Selo se budilo malo-pomalo. Čuli su kako u daljini pijetao kukuriče, psi laju, a cestom kloparaju prazna kola što ih vuku dva mršava konja. Na njima sjedi pospan sluga i upravlja konjima.

— Da ga zovnemo i upitamo bi li nas malko povezao? — predloži Razmo.

— Da se nisi usudio! — odlučno će Oskar. — Zasad je bolje da se ne pokazuješ. Čovjek nikad ne zna što ga čeka. Možda je ta gospođica Čavka toliko bijesna te će pokrenuti policiju da te ukeba i vratiti.

— Zar misliš da će tako učiniti? — priupita Razmo i sav se strese, od hladnoće i od straha.

— Najprije će pustiti da prođu dva-tri dana, uvjeren da ćeš se vratiti kad svojski ogladniš.

— Ali ja neću ogladnjeti — reče Razmo. A onda glasno zijevnu.

— Noćas gotovo i nisam spavao — nadoveza ispričavajući se.

Bio je pospan i umoran, ali nije htio da bude na teret Oskaru, koji je bezbrižno i tako dugim koracima odmicao dalje.

— Tako, tako, pospan si, a?

Oskar ispitljivo pogleda umornog dječaka što je, modar od studeni, napol poskakivao pokraj njega, da bi mogao održati korak s njime.

— Hodi, potražiti ćemo mjestance gdje se možeš ugrijati i spavati.

— Pa ne može se leći i spavati usred bijela dana — reče Razmo. — Ta istom sam ustao.

— Da, potukač može — uvjeravaše ga Oskar.

Tada Razmu postade jasno što zapravo znači biti potukač i skitnica. U jednom jedinom času postade mu jasna sva divota u tome novom životu. Možeš činiti što te volja. Možeš jesti, spavati ili putovati kako se već sluči. Slobodan si kao ptica na grani.

Sav opijen tim otkrićem kaskao je Oskaru sa strane. Već se osjećao kao skitnica, gledao je svijet oko sebe očima skitnice. Gledao je cestu što se meko vijuga krajinom i neodoljivo mami novim tajnama iza svakog zavijutka. Gledao je zelene livade i pašnjake na kojima su krave mirno preživale na jutarnjem suncu, vidio je crvene seoske kuće, gdje su djevojke na dvorištu prale kante za mlijeko, a sluge punile pojilišta vodom. Djeca su bučila po kući, psi lajali i zveckali lancima, a u stajama mukale krave što su se nedavno otelile pa još ne mogu van, nego muču žaleći za slobodom na ispašama. Sve je to gledao i slušao kao što skitnica gleda i sluša.

Pokraj njega koracao Oskar i sve nešto bodro pjevunio za se. Odjednom skrenu s puta i zaustavi se na sunčanoj čistini među visokim smrekovim grmljem.

— Ovdje možeš leći i počinuti — reče Oskar. — Ovdje je zavjetrina i sunce, i ni živa duša ne može te vidjeti s ceste.

Razmo zijevnu, ali mu odjednom nešto prođe glavom te ga toliko uznemiri da je zastao usred zijeva.

Je li sigurno, Oskare, da nećeš otići od mene dok spavam?

Oskar mu, kimnuvši glavom, otjera tu brigu.

— Samo spavaj i ne brini.

Razmo se baci na travu. Legao je potrbuške i zabio nos u pregib ruke. Sunce je tako lijepo grijalo, a Razmo bijaše tako pospan. Napol u snu opazio je kako ga je Oskar pokrio svojim kaputom. Sad mu više nije hladno.

Ležao je na sagu od same meke metvice, i njezin mu je opojni miris prodirao u nosnice. I smreke su lijepo mirisale na suncu. Bijaše to miris ljeta, samo blagovonje. Dok živi Razma će taj miris metvice i smreke podsjećati na ljeto i na putovanje.

Bumbar mu je zujao nad glavom, pa je Razmo s mukom otvorio jedno oko, da ga pogleda. Vidio je tada kako Oskar sjedi u blizini i žvače vlat trave.

Tada je usnuo.

ŠESTO POGLAVLJE

— Dobra gospodo, biste li nam htjeli dati malo jela, meni i mome malome drugu?

Oskar je stajao na kuhinjskim vratima i uljudno se naklonio, držeći kapu u ruci.

— Gle, gle, to je Oskar Potukač opet na putu — reče seljakinja, ne baš raspoložena. — Zar ti nedavno nisam dala povelik komad mesa?

— Može biti — preuze Oskar — ali sam, začudo, preživio.

Razmo prigušeno zahihota, a seljakinja ga pogleda prijekim okom.

— A kakav je to žutokljunac što ga vodiš sa sobom?

— E, to vam je siromašan mali poganin, koga sam uzeo na brigu — ozbiljno će Oskar. — Evo idemo i tražimo kršćansku kuću za njega. A ne bi li vama trebao u kući ovakav okretan mali poganin?

— I sam si takav poganin?

Seljakinja sa sudoperom u ruci žestoko prionu da sa stola makne ostatke od kruha i oguljine od krumpira i da otare proliveno mlijeko. Sve na njoj pokazivaše koliko je nesklona skitnicama, te Razmo baš od srca poželje da se okrenu i odu odande. Ali je to prva seoska kuhinja u koju je zavirio, pa valja ulučiti lijepu zgodu i dobro pogledati što je i kako je tu. Nije mirisalo kao u kuhinji u Västerhagi, ni izdaleka onako. Tu je vonjalo po splačinama i po napoju za svinje, vonjalo po otiračima i po krpama za pranje suđa, vonjalo po svemu i svačemu — smiješan i neugodan vonj na kakav se još nije namjerio. Tu je valjalo jedino to što ga nisu htjeli u toj kući, jer tu ne bi mogao ni želio ostati. A imali su tu dosta djece i bez njega, čitav čopor blijedih i trbušastih mališana, koji su tiho stajali naokolo i buljili u njega — očito zato što je Oskar o njemu rekao da je poganin.

— Ako mi nacijepaš nešto drva, onda bi mogao dobiti jela, ti, i taj deran, ali tek pošto obaviš posao — reče seljakinja preko volje.

Oskar nakrivi glavu te je pogleda dirljivo.

— Moram li baš cijepati drva? A ne bih li umjesto toga mogao malko ciguli-miguli?

— Hvala, ne treba mi tvoj ciguli-miguli, mogu lijepo i bez

tvoga škrebetanja — odvrnu seljakinja, ali joj na licu nije bilo prijašnjeg bijesa.

Oskar duboko uzdahnu.

Hja, što se može — prihvati on i žalosno prignu glavu. — Cijepati drva... Nevjerojatno što sve čovjeka može zadesiti dok mirno ide i ne sluti ni o kakvu zlu. A bismo li najprije mogli vidjeti jelovnik?

— Idi u drvarnicu i ne istresaj gluposti! — otrže seljakinja; ali, sudeći po izrazu na licu, nije bila više onako ljuta.

Oskar i Razmo pokupiše se sa vrata.

— Kako ćemo znati gdje je drvarnica? — upita Razmo.

— Kad bi trebalo, pogodio bih onamo i po mrklom mraku — odgovori Oskar. — Nekakva mi nelagodnost obuzme cijelo tijelo kad se nađem u blizini kakve drvarnice, i onda velim samom sebi: »Eto je, tu je ona.« I možeš glavu dati da nisam promašio.

I uđe u neku rupu, a bijaše to zaista drvarnica. Dohvatio je sjekiru s panja i počeo cijepati. Brzo je i spretno cijepao, cjepotine samo letjele naokolo.

Razmo je naručaj po naručaj stavljao na tačke, koje su se očito upotrebljavale za dovoženje drva u kuhinju.

— Kako ti dobro cijepaš — reče Razmo. — Ali ti si sigurno prava lijenčina, je li, Oskare?

Oskar kimnu potvrđujući:

— Da, kad je posao posrijedi, ja sam i malim zadovoljan.

— Zar se nikad nije našao netko da ti pribavi pravi posao?

— Da, i to se dogodilo. Ali su ljudi uglavnom ljubazni sa mnom — reče Oskar.

A onda će kao u dubokom razmišljanju:

— Znaš, reći ću ti nešto: ponekad me snađe volja da radim, i onda bih radio baš kao lud. A ponekad mi se uopće ne radi. Ali su ljudi uvtjeli u glavu da moraš uvijek i neprestano raditi, a to jednostavno ne ide u ovu moju jadnu tikvu.

— Ne, ni u moju nije išlo dok sam bio u Västerhagi — priznade Razmo.

Tačke su bile pune i prepune, i Oskar prestade da cijepa. Bijaše naprtnjaču odložio kraj vrata na drvarnici, pa sada sa njezina dna izvuče malu harmoniku, što je bila brižno uvijena u komad crvene čohe.

— A sada ćemo malo ciguli-miguli, pa nek stara kaže što god

hoće.

Malko je prstima prebrao po tipkama te izmamio nekoliko dirljivih tonova. A onda sasvim prionu, i drvarnica se ispuni najljepšom pjesmom i svirkom što ju je Razmo čuo u svom životu.

*Vrana joj se kosa vije,
crnja nije mrkla noć,
za njom moje srce bije,
čežnja ti je tajna moć...*

pjevao Oskar punim, toplim glasom, tako da su Razmu ugodni trnci prolazili leđima. Bijaše to nešto kudikamo ljepše nego kad bi gospođica Čavka kod kuće na harmoniju svirala iz »Zvukova sa Ciona«. Razmo se ugodno smjestio na panju za cijepanje te je tiho i predano slušao pjesmu i svirku.

I blijedi se mališani pojaviše pred drvarnicom, ali su se držali na pristojnoj udaljenosti i bez riječi buljili i slušali.

Seljakinja se zaposlila na lijehi rabarbare što bijaše u blizini drvarnice. Trgala je stabljike tako marno kao da ništa ne vidi i ne čuje. Ali kad je Oskar dovršio pjesmu, ona mu priđe i reče gotovo ljubazno:

— Možete sada doći i jesti.

— Prženi sleđ i krumpir, jelo baš kao nekoć u majke — reče Oskar.

I Razmu se sviđalo. Nije okusio topla jela otkad je otišao iz Västerhage, i kad je oćutio miris pržena sleđa s lukom, podigao je nos uvis i uvlačio to blagovonje. Seljakinja mu je širokogrudno stavila pet velikih krumpira i gotovo cijela sleđa na tanjur, te je promijenio mišljenje o njoj: već mu bijaše draga. Dok je tako bio zabavljen jelom, ona ga je gledala nekako ispitljivo, te će najposlije Oskaru:

— On je ipak premalen da ide u skitnju! Zar ne, Oskare? Oskar je svojski žvakao, usta mu bijahu tako puna da je jedva mogao odgovoriti.

— Da, svakako — potvrdi joj Oskar. — I neće dugo trajati. Ono što sam prije rekao šala je i besmislica. Dječak ide svojim roditeljima.

Istina je, pomisli Razmo. Jer čim se namjeri na nekoga tko ga htjedne uzeti, neće više u skitnju. Ali nema nikakve žurbe, sada mu

se više ne žuri da sebi nađe roditelje. Najprije će se malo ogledati naokolo, a tako je ugodno tumarati s Oskarom. Ni za što na svijetu ne bi se htio rasti s njime. A Oskar? Možda će njemu najposlije dodijati da ga vuče sa sobom? Možda Oskar želi da mu što prije nađe kakve roditelje?

I zato, čim su opet izbili na cestu, upita Oskara:

— Želiš li me se riješiti, Oskare?

Oskar bijaše pružio korak, išao je kao putnik.

— Kad bih htio da te se riješim, onda bih ti to rekao — odgovori Oskar.

Taj odgovor nije Razma sasvim umirio. Zamisli samo ako mu to Oskar kaže prije nego što Razmo nađe svoj novi dom? Ta što bi on onda? Samo je jednu noć okušao što znači biti sam, i ne želi to ponoviti. Bojažljivo je pogledao u Oskara. Ah, bit će tako dobar, i dobro će se čuvati da ne dojadi Oskaru.

— Oskare, mogu sam nositi svoju vestu — žustro će Razmo.

Ali se Oskaru prijedlog nije činio pametnim.

— A što joj fali u torbi? Niti mi je s njome teže niti bez nje lakše.

I zagrabi dalje, a Razmo pruži korak i zabrza, da ne bi zaostao.

— Hoćeš li da te držim za ruku, Oskare? — upita Razmo gotovo bez daha, kad ga više nije mogao sustizati.

Oskar stade i zamišljeno ga pogleda.

— Da, daj mi ruku, da ne zaostanem — reče Razmo i uhvati mu se za ruku.

Tako su nastavili put hodeći nešto lakšim korakom.

— Još nisam tako vičan — nadoveza ispričavajući se.

Dobro je vidio da Oskar zbog njega ide sporije.

— Dakako, dakako — potvrdi mu Oskar. — Izučen skitnica ne možeš postati dok bi dlanom o dlan. Ne ide to samo tako.

I pokaza Razmu kako valja ići, kako cestom treba odmicati naprijed držeći ujednačen korak.

— Ali nama ne treba previše i prebrzo odmicati kao da smo do večeri naumili nakraj svijeta — priklopi Oskar. — Dovoljno je ako onamo stignemo do jutra.

Razmo bijaše silno zahvalan Oskaru na njegovoj dobroti. Htio je da mu nekako iskaže zahvalnost, da učini nekakvu veliku žrtvu za Oskara ili da mu nešto pokloni, da Oskar vidi koliko ga on voli, a da to ne mora izreći.

Kraj ceste nalazio se dućan, jedna od onih seoskih svaštarija u kojoj možeš kupiti sve i sva, od češagije, čizama i petroleja pa do kave i karamela. Ali je to bio raj kamo je mogao ući samo onaj koji ima novaca. Razmo čeznutljivo pogleda na otvorena vrata, i njegove noge odmah usporiše korak same od sebe. Da barem malo pogleda, tako je lijepo stati pred dućan i gledati. Ali Oskar nije mario za takve trgovine-svaštarije. On je već odmakao dobran dijelak puta.

Duboko uzdahnuvši, Razmo pobrza te je opet kaskao za njim. Slučajno gurne ruku u džep i napipa pětâk. Bijaše na nj zaboravio za burnih događaja u posljednja dvadeset i četiri sata. Trže se od radosti kad je osjetio novac među prstima. Lijepo ti je to kad imaš pětâk u džepu!

— Oskare, hoćeš li karamela? — upita Razmo glasom punim tajne radosti i uzbuđenja.

— Volim karamele, i svatko ih voli — reče Oskar. — Ali sada nemam novaca, znaš, pa ih ne možemo kupiti.

— Možemo, možemo — požuri se Razmo i pokaza pětâk.

Ono da, malko se pobojavao da bi ga Oskar mogao opomenuti da bude strpljiv, ali se pokazalo da je ta bojazan sasvim nepotrebna.

— Gle, gle! — zadivi se Oskar. — Potrči onda pa ih kupi!

Razmo se okrenu i odjuri. Kakve li goleme sreće što mu je pětâk pao na um upravo tu pred dućanom! I kakve li goleme sreće što ga nije prije potrošio!

Pobjedonosno je dotrčao natrag Oskaru, koji je sjedio uz rub ceste i čekao. Neopisiva je bila Razmova radost kad je otvorio kesicu i Oskaru pokazao pet velikih karamela, svaki u papiru druge boje.

Oskar je nakrivio glavu i pohlepno gledao u slastice.

— Da vidimo koji ćemo.

— Možeš uzeti sve! — živo će mu Razmo. — Htio bih da uzmeš sve!

Ali Oskar otkloni rukom.

— Ne, ne, samo umjeren. Dosta mi je jedan.

Što je Oskar tako umjeren u karamelima, to ga je u Razmovim očima još više uzdizalo. On je od sveg srca htio Oskaru dati svih pet karamela, ali je i on samo čovjek i jako voli karamele.

Sjediti na travi pokraj ceste i odmatati takav bombon, to ti je nešto najljepše na svijetu. Papir se čvrsto zalijepio, pa je trebalo cio karamel načas držati u ustima, da papir omekša. Onda ti ga je lako

skinuti, i tako ti je sam bombon u ustima. Ako izdržiš pa ga polako sisaš, može dugo trajati, dugo.

— Pogledaj — pokazala Razmo i savršeno polako stavi karamel u usta.

Ako je Oskar njega poučio kako treba ići, i on može Oskaru pokazati kako valja jesti karamele.

Dugo su tako sjedili na suncu i sisali svoj karamel, ali koliko god pazili, bombon se polako i nezadrživo otapao. Na kraju je u ustima ostao još samo okus sirupa i ništa više.

— Ove ćemo druge čuvati — predloži Oskar. — Mogu naići iskušenja u životu, i onda će biti dobro imadnemo li bombon da ga stavimo na jezik.

Oskar ni sam nije znao koliko je imao pravo. Nije znao koliko bijahu blizu iskušenja.

*

Kad bijaše k večeru, odlučiše da se odmore kraj nekoga malog jezera. Bio je vruć dan i dobran su put prevalili. Razma svladao umor, i samo je htio da se opruži po kamenoj ploči i da se odmara, ali je prevladala volja za kupanjem. Za nekim grmom brzo sa sebe svuče odjeću.

— Nemoj ići daleko — upozori ga Oskar — jer će te odnijeti vodenjak.

— Ah, znam ja plivati — uzvratila Razmo.

I kao da ga nešto štreću kad se sjetio kako je s Gunnarom kod kuće učio plivati na rijeci — bijaše kao da je odonda minulo tisuću ljeta.

Voda se tako toplo i meko sklapala oko njega. Bilo je tako lijepo plivati naokolo po toj blagoj vodi, nestalo je u njoj sve njegove umornosti. Lokvanji se njihali na površju kad bi im se približio. Bijahu tako lijepi i tako su neobično sjali njihovi bijeli cvjetovi. Je li to možda vrt u kojem vodenjak za ljetnih noći bere ruže?

Razmo se izvrnu na leđa, i neko je vrijeme tako ležao i filozofski promatrao svoje nožne palce što su stršili iz vode. Divna je tišina vladala na obalama. Tamo s druge strane oglasila se kukavica, zov joj bio lijep i tužan, nekako si se i sam osjećao dobar.

— Ona kukavica nije baš pametna — reče Oskar. — Minula je sredina ljeta, morat će se pretvoriti u kopca. Zar ona to ne zna?

Oskar je sjedio na obali i brijao se držeći u ruci rbinu od zrcala koju je izvukao iz svoje neiscrpane naprtnjače.

— Učiteljica kaže da je pusta praznovjericica to da se kukavica, kad mine sredina ljeta, pretvara u kopca — objasni Razmo tamo iz vode.

— Dokaži to — reče Oskar.

— Dokazuj i dokazuj! A kako ćeš dokazati što je praznovjericica! Eto, hoćeš li se i ti, koji se nazivaš ptić veselnik, sada pretvoriti u štogod drugo?

— Ovaj... svega mi, imaš pravo — potvrdi mu Oskar.

Završio je brijanje pa je izvadio češalj od mjedi i počeo krotiti svoju kuštravu kosu.

— Ne, neću se pretvoriti ni u što. Gle, gle, kako si pametan, a tako malen.

Na livadi što se nalazila kraj jezera pasle krave. Prišle su do ograde i buljile u došljake. Krava predvodnica tromo siđe do vode da se napoji. Dok je išla, klepka joj je tako meko i umilno klepetala.

Ljetni zvuci, pomisli Razmo. Dok je tako ležao i pljuskao na vodi, čuo je samo klepet klepke, kukavicu na suprotnoj obali i zapljuskivanje vode oko sebe. Sve sami zvuci ljeta.

I Oskar je osjećao da je ljetno, jer dok je sjedio na kamenoj ploči i češljao se, počeo je pjevušiti:

*Sunce sija,
jezero se plavi,
na livadi
balega na travi...*

Umuknuo je i u zrcalu nepovjerljivo promatrao kako mu je uspio posao s češljem. Kosa se i dalje nepokorno kovrčala, te on najposlije vrati češalj u naprtnjaču.

— Zar se ti ne kaniš kupati? — viknu Razmo.

— Ne, ali ću skvasiti noge.

Oskar zavrnu nogavice i zagazi u vodu.

— Već sam se okupao — reče Oskar.

— A kada? — u čudu će Razmo.

— Lani — odgovori Oskar. — A učinio sam to u čast naše vladalačke kuće. Bilo je to petnaestog svibnja, na imendan kraljice Sofije, a voda je bila vraški hladna. I ne kanim više. Dobro je i

ovako, kad se čovjek pere malo-pomalo.

— Dokaži — dočeka Razmo.

— Dokazano je time... — započe Oskar, ali se u taj čas okliznu, izgubi ravnotežu, i već je sjedio u vodi do trbuha i zabezeknut gledao oko sebe.

Razmo zahihota iz svega grla, a Oskar ga pogleda ljutito.

— Kako rekoh... dokazano je time — odvrnu zlovoljno kad je najposlije ispuzao iz vode.

Ali nije dugo bio zlovoljan. Sjeo je na kamen i dobro oprao noge. Zatim je, mokrih hlača, opet izišao na obalu sve pjevušeci u pol glasa:

*Ljeto, sunce,
hopa-cupa,
to je vrijeme
kad se kupa...*

— Baš si mi drag, Oskare! — povika Razmo za njim, a ni sam nije znao zašto je to rekao upravo sada. Malo vremena zatim prirediše večeru. Oskar je na kamenoj ploči naložio vatru, da se osuše hlače i da se rastjeraju komarci. — I da imamo logorsku vatru kao Indijanci — nadopuni Razmo i primače se što je mogao bliže. Bili su na veliku imanju te su ondje dobili kruha s kobasicom i sirom i mlijeka. Oskar je pjevao i svirao lijepe pjesme, pa nije izostalo jela za put. Pjevao je pjesmu o Idinu grobu, o ugrabljenoj nevjesti, i svu silu drugih što ih Razmo još nikad nije čuo.

Sad je razvio novinski papir da izvadi jelo. Gle, i u tim novinama piše nešto o onim lopovima. »Još nikakva traga razbojnicima koji su izvršili prepad u Sandöu« — stajalo u novinama. »Policija pretražuje cijeli kraj.«

Razmo prikuči novine Oskaru pod nos i pokaza mu onu vijest..

— Oskare, a gdje je zapravo Sandö?

— Hja, bit će najviše kakvih trideset ili četrdeset kilometara oдавde — odgovori Oskar.

Razmo poreda na kamenu ploču kriške kruha između kojih bijaše kobasica i sir.

— Ove sa sirom, to su od »Ugrabljene nevjeste« — reče. — A ove s kobasicom donio nam je »Idin grob«.

— A ovo je pjena s vodopada na Avesti — prihvati Oskar i na

usta naže bocu s mlijekom.

Razmo je marno žvakao kruh s kobasicom.

— Bila je ljubazna ona gospođa na posjedu — reče sanjareći.

— Ali već ima dvije djevojčice kovrčave kose.

— Misliš da bi inače uzela tebe?

— Mislim — odgovori Razmo, a oči mu zasjaše. — Barem bih ja tako želio. Htio bih da budem u ljudi koji su lijepi i bogati.

— Ah, ah, dakako — dočeka Oskar.

Komarci izvodili oko njih svoje kolo, i što je vatra više jenjavala, oni bivahu sve nesusniji.

— Sad ćemo mi ovim krvopijama doskočiti — odluči Oskar..

— Idemo odavde!

I u lončiću donese vode iz jezera, pogasi žeravu i pokupi svoju imovinu.

Nedaleko odande nalazio se seoski dvor. Oskar je već prije bio ondje i pitao smije li prenoćiti na sjeniku.

Svi su na dvoru već spavali kad su njih dvojica ulazila navozištem te se uvukla u sjenik.

Razmo se ukopa u sijeno, tako te mu je samo nos virio. I tu bijaše komaraca, a on je nastojao da im pruži što manje prilike da se na njemu goste.

— Jesi li se dobro smjestio? — upita Oskar pošto se i sam smjestio da već ne može bolje. — Je li ti dobro?

— Dobro mi je, samo su mi nešto umorne hodaljke — odgovori Razmo.

Oskar zijevnu.

— Već će proći kad prespavaš.

Razmo je neko vrijeme ležao budan i osluškivao. Bojao bi se tame da nije u blizini bilo Oskara. Iz staje pod njima čulo se lako zveketanje lanaca. Dolje bijahu životinje, što su se ovda-onda pomicale. A nad njima komarci pronosili svoju upornu i jednoličnu pjesmu. To bijaše posljednje što je čuo prije nego što je zaplovio u san.

SEDMO POGLAVLJE

Probudio se poslije dva-tri sata. Već je jutro prosvijelo. Prenuo ga oda sna strašan glas što je zagrmio:

— Da, ovdje leži!

Na svega dva-tri koraka odande vidje gdje stoje dvojica policajaca, a ugleda i Oskara kako trapovijesan ustaje iz sijena. Zatim nije vidio ništa više, jer je Oskar brzo na nj bacio naručaj sijena.

Srce mu poče udarati kao da mu tkogod u grudima bije čakancem.

Evo, sad će doći policija pa će me odvesti! Sada moram nazad Čavki.

— Što je posrijedi — čuo je kako Oskar pita.

— Već ćeš čuti — odvrnu jedan od one dvojice policajaca. — Sada ti valja s nama!

Oskar se ražestio.

— Valjda čovjek smije pitati, trista mu jada! Nisam počinio nikakvo zlo!

— Sva klatež mora na saslušanje! Požuri se!

Oskar se još više razbjesni.

— Koji je sad vrag, sto mu gromova! Čovjek tu lijepo i mirne leži, nedužan kao janje, a policija samo bane po mraku i diže ga silom dok se dan još nije ni upoznao. Pazite se da se ne razbjesnim!

Polako je razmicao sijeno, a prije nego što se iskobeljao: ustao, stigao je da Razmu prišapne:

— Lezi mirno! Ne miči se!

A onda policajci uzeše Oskara između sebe i udaljiše se s njime.

Eto, uzeli su mu Oskara, odveli ga — ništa već ne može biti gore od toga. Samo su nestali s njime, a Razmo ne zna ni kame su krenuli. Uzeli su i njegovu naprtnjaču.

Razmo poviri kroz pukotinu na vratima i vidje Oskara kako se penje na laka otkrivena kola. Jedan od policajaca sjeo je kraj njega i uzeo uzde. Drugi je sjedio na stražnjem sjedalu. Seljak i jedan sluga stajali su u blizini i gledali, a na kuhinjskom prozoru gospodarica i djevojke radoznalo promolile glavu da vide Oskarov sramni odlazak. Onaj što je držao uzde pucnu jezikom, i kola krenuše,

konjske potkove zakloparaše cestom. Strašno je to odzvanjalo Razmu u ušima — nikad više neće vidjeti Oskara. Očajan, baci se u sijeno i pokuša da priguši jecanje.

Uto začuje gdje netko dolje otvara vrata na staji. Zveketale su kante za mlijeko, mukale krave, a dvije djevojke marljivo brbljale među sobom. Oprezno je dopuzao do otvora kroz koji se spušta sijeno u jasje, i tu je osluhnuo. Možda nešto govore o Oskaru.

— Od skitnica možeš sve očekivati. Nije njima vjerovati — čuo je gdje kazuje jedna. — Ne bih se ništa čudila da je to onaj što je oteo sav novac u Sandöu.

— I zato sad mora poglavaru na saslušanje — preuze druga.

— Da — potvrdi prva. — Ako je on, onda će u zatvor — priklopi zadovoljna.

Ako je on! Ako je on! Razmo ju je tiho oponašao, ali pun bijesa. Ma odakle bi on, glupa gusko! Kako samo mogu misliti tako zlo o njegovu drugu i ptiću veselniku!

Tu na sjeniku ne može ostati, jednostavno ne može izdržati. Mora pokušati da sazna gdje je Oskar. Gdje je poglavar. Da mu je samo doznati gdje je taj poglavar, možda će onda uspjeti da nekako govori s Oskarom. Ali bi to bilo isto što i gurati glavu u lavlje ralje, jer poglavar može i njega dohvatiti pa ga poslati natrag u sirotište. Ali ako Oskara vrgnu u zatvor, onda je zapravo svejedno što će biti od njega.

Polako otvori vrata na sjeniku i dobro razgleda nema li koga u blizini. A onda brzo sjuri odozgor pa zagrabi cestom da ga ni hrt ne bi stigao — udari onim smjerom kamo su kola krenula.

Trčao je dokle je mogao. Kad mu je ponestalo snage, pokuša da odmiče naprijed korakom što mu ga je pokazao Oskar. Koliko ima hoda do poglavara, to nije znao. Nadao se da će već naići na koga i pitati. Ali u takav rani sat još ne bijaše ljudi na cesti.

Najposlije eto ti neke starice puteljkom iz šume. Baš kao u bajki, pomisli Razmo. U bajkama se uvijek pojavi kakva starica kad mladi junak hoće da pita za put što vodi na zmajeve dvore ili kad hoće da upita štogod na tu priliku.

Ta je starica nosila na leđima svežanj drva te išla jako pogurena. Tek kad je izbila sasvim preda nj, opazi ga i podiže glavu toliko da je mogao vidjeti njezine stare i umorne oči pod rupcem kojim je povezala glavu.

— Rad bih znati gdje je poglavar — promuca Razmo.

U starim očima zakrijesi se iskra gnjeva.

— Pa što, imam ja dopuštenje da u šumi sabirem drva — reče starica te uvis ispruži čvornat, iskrivljen kažiprst. — Imam ja ovlast. I poglavar se u to ne miješa.

To rekavši, prođe pokraj njega te se onda još dvaput-triput okrenu i promrmlja:

— Da, imam ovlast!

Mrzovoljan i obeshrabren, Razmo krenu dalje. Ne, tako ne odgovaraju starice u bajkama.

Ali ne potraja dugo i pojaviše se neka mljekarska kola te ga povezoše. Kočijašio dječak koji ne bijaše mnogo veći od Razma. Bio je to ljubazan momčić. Lijepo je zaustavio konja i upitao:

— Hoćeš li da se povežeš?

Razmo mu uljudno zahvali, pope se i sjede do njega. Kakve li blagodati što više ne mora pješke, a tko zna, možda će sad od toga dječaka čuti ono što želi. I upita ga za poglavara.

— Poglavar, da, on je tu u mjestancu pred nama — odgovori momčić. — Onamo i vozim mljeko. Mogu ti pokazati, jer ćemo upravo proći pokraj zatvora, a tamo straga, u žutoj kući, stanuje poglavar.

Poglavar očito još nije izišao iz svoje žute kuće, jer kad su mljekarska kola zakloparala pokraj zatvora, Razmo vidje gdje na klupi pred zatvorom sjedi Oskar, a dobro ga čuvaju ona ista dvojica policajaca koji su ga i odveli.

Razmo se nije usuđivao da ga zovne ni da zastane. On se na mljekarskim kolima odvezao sve do mljekarne. Ondje je momčiću dao jedan od svojih dragocjenih karamela, u zahvalu na vožnji, a zatim je, brzo koliko su ga noge nosile, odjurio natrag u onu istu usku ulicu kojom bijahu prošli.

Oskar više nije sjedio na klupi. Ali su se iznutra, iz pisarne, čuli glasovi kroz otvoren prozor. Razmo se prišulja. Primakao se prozoru što je mogao bliže. Tu je, na svu sreću, rastao povisok svibov grm za koji se mogao sakriti.

— Zar izgledam kao »dvojica zakrabiljenih«, ha? — čuo je Oskara gdje govori ozlojeđen. — Vrag neka u ovoj zemlji bude potukač! Uvijek se na nama kola lome!

— Ne uzbuđuj se, Oskare — reče neki glas, očito poglavarov.

— Mi samo želimo znati što si radio prošlog četvrtka.

— Prošlog četvrtka...? Jeo sam grah sa svinjetinom —

odgovori Oskar.

— Je li to sve? — upita poglavarov glas.

— Da. Nisu mi valjda dali tortu!

— Mislim, ovaj, je li to bilo sve što si radio toga dana — strpljivo će poglavarov glas.

— Odakle bih to znao! Potukač se sjeća samo onog što jede.

Ne vodim ja napose računa o danima. Ali jedno znam sigurno: nisam se preodjenuo ni prometnuo u dvojiču zakrabuljenih, ni oteo ili ukrao novac, jer nikad u životu nisam ukrao ni novčića.

— Valja nam vjerovati — reče onaj glas. — Ali znaš li možda, Oskare, da li se sada u blizini zadržavaju kakve kolege?

— Kolege? A što mu je sada to? Jesu li to lopovi? — upita Oskar.

— Ne, nego skitnice, to mislim.

— Hm, tko bi rekao da se skitnice uredskim jezikom zovu »kolege«. Eto, čovjek provede cio život u uvjerenju da je običan potukač ili skitnica, da najposlije dozna da je »kolega« kad zagusti.

Poglavar ga prekide.

— Pa lijepo: jesi li u posljednje vrijeme u ovom kraju vidio ikakve druge skitnice?

Časak je vladala tišina, a onda će Oskar:

— Sreo sam Ušljivca. I Bukača i Lunju. Ali nijedan od njih nije nikakav razbojnik, ili ja ne bio Oskar Potukač.

Poglavar se useknu i stade uz otvoren prozor, leđima okrenut Razmu vani.

— Hja, što ćemo — reče te se i opet useknu. — Moramo onda pustiti Oskara Potukača.

— Da — mudro će Oskar. — Što i možete drugo kad je nedužnost ipak »olakšavajuća okolnost«.

Na to poglavar ništa ne uzvрати.

*

Ubrzo se zatim Oskar pojavio vani, s uprtnjačom na leđima, i krenuo niz ulicu. Razmo brzo skoči za njim. Noge su ga sada lako nosile, kao da i ne ide nogama nego na krilima, pa tek što je Oskar zavrnuo za ugao te iščezao poglavaru iz vida, gurnu Razmo svoju ruku u njegovu i reče:

— Ovome se nisi nadao, ha?

Oskar se nasmija cijelim licem.

— Nisam, mali družo. Mislio sam da ćeš krenuti u skitnju za svoj račun kad me strpaju u buturu.

— A ne, nisam ja takav. A znao sam da će te brzo pustiti, jer nisi ništa kriv.

— Pa i nisi to mogao baš točno znati. Htjeli su me preslušati zbog prepada u Sandōu što je izvršen prošlog četvrtka. Onda se još nismo poznavali.

— Nismo, ali te sada poznajem — ozbiljno će Razmo. — I zada znam.

— Eh, kad bi i poglavari bili tako bistri! — dočeka Oskar i položi ruku Razmu na rame. — Ali oni misle da su svi potukači lupeži. Ha-ha-ha!

Sjeli su na klupu u parku i pojeli ono što im je ostalo od »Idina groba« — dvije posljednje podmazane kriške.

— A sad valja uprijeti i svirati, jer inače izgibosmo od gladi — reče Oskar. — Čuj, jedno sam ipak izvukao iz onih policajaca koji .su me vozili. Čini se da se nije uzdigla nikakva vika ni potraga za nestalim dječakom iz sirotišta. Ali možda ta Čavka nije tako brza na djelu?

— Ponekad je tako brza da ne možeš ni zamisliti — uvjerljivo će Razmo.

Zavukao je ruku u džep na hlačama te izvukao kesicu s karamelima.

— Sad su valjda došla iskušenja — reče. — Mislim, sada bismo mogli pojesti bombone.

I učiniše tako. Pojeli su oba krupna karamela koja im još bijahu ostala, a onda će Oskar:

— Lijepo je od poglavara što me dovezao dovde. Naime, svakako sam namjeravao ovamo. Uvijek tu sviram po dvorištima, jer tu dobijem više nego na selu. Kod seljaka daju samo jela.

— Nije ni to loše — požuri se Razmo, koji je i opet bio gladan, unatoč namazanoj kriški kruha i onom karamelu.

Oskar ustade s klupe.

— Ali ni novac nije na odmet — preuze Oskar. — Uostalom, mislim da bih mogao otići i pozdraviti Hedbergovku.

— A tko je to Hedbergovka?

— To ti je najbolja žena na svijetu. Ima hrpu novca i nije škrta. Uvijek joj nešto otpjevam. Pjevam joj »Svaka šuma izvor Ima«, a ona zaplače i daje mi pola krune.

Razmo poskoči uvis koliko se oduševio.

— I ja znam pjesmu »Svaka šuma izvor ima«. Uvijek ju je pjevala tetka Olga u kuhinji.

— I pravo je imala, čini mi se. Sad možemo obadvojica onamo, da Hedbergovki što god zakrekećemo.

Razmo je veselo poskakivao pločnikom. Bit će baš zgodno da pjeva s Oskarom. I još će dobiti novaca za to! I milo pogleda Oskara.

— Bilo bi najbolje, Oskare, kad bih naučio sve tvoje pjesmice. Dobro bi nam došle ako slučajno kada promukneš.

Oskar kimnu glavom, u znak da se slaže.

— Istina je, ako promuknem, dobro bi bilo da ti možeš preuzeti »Idin grob« i »Ugrabljenu nevjestu«.

Kuća gospođe Hedberg nalazila se podaleko, gotovo izvan onog mjestanca. Bijaše to stara, zeleno obojena vila što je stajala u sjeni lisnatih javora i držala se na otmjenoj udaljenosti od svojih susjeda.

Razmo i Oskar zastadoše pred vrtnim vratima, kako je zahtijevao dobar odgoj. Ne pristoji se sviračima potukačima da ikamo naglo upadaju: valja se približiti polako, gotovo oklijevajući.

Mirisao jasmin u vrtu, cvali zvončići u sav jek. Rezeda i mačuhica rasle u lijevama duž vrtnih puteljaka, ali je bilo i jurčica, mišjakinje i svakakva drugog cvijeća i korova.

— Ih, što bi se ljutila Čavka da vidi ovakav vrt! — uzviknu Razmo.

— Gospođa je Hedberg jako stara — objasni Oskar. — Ne može više vrt držati u redu. A njezinoj djevojci, očito, nije mnogo stalo, mogu misliti.

Pošli su vrtnom stazom prema kući. Bijaše tako tiho za spuštenim rebrenicama na prozorima. Teško bi i povjerovao da ondje ima ikakva života.

— Valjda nije umrla, mala gospođa Hedberg? — reče Oskar.

Tišina se ondje zacarila. Samo je veseli cvrkut vrabaca na verandi prekidao tišinu što se spustila na kuću.

— Valja nam unijeti malo života u tu kuću — opet će Oskar, te izvuče harmoniku. — Sad ćemo početi.

Razmo proguta slinu te upade u pjesmu. Eto, prvi put će javno pjevati.

*Svaka šuma izvor ima,
svako polje cvijetak svoj...*

Oh, kako su se umilno povijali zvuci — činilo se Razmu da njih dvojica pjevaju anđeoski.

Svako srce bajku krije...

Dalje nisu stigli, jer su u tome času zaštropotale rebrenice gore na katu, a djevojka gospođe Hedberg promolila glavu kroz otvoren prozor. Barem je Razmo mislio da je to njezina djevojka, jer je bila odjevena u modru haljinu kakvu obično nose djevojke koje služe u gospodskim kućama, a imala je i bijelu pregaču.

— Ne smijete ovdje pjevati — reče im oštro. — Gospođa je bolesna, treba joj mira. Odlazite!

Oskar skide kapu.

— Najljepše molim da gospođi Hedberg izručite moj pozdrav. Kažite da je pozdravlja Oskar Potukač i želi joj da brzo ozdravi. Nemojte zaboraviti.

Djevojka nije odgovorila, samo je spustila rebrenice.

— Uh, kakva oštrokondža! — priklopi Oskar. — Prije je gospođa imala pristojnu djevojku, koja je čovjeku znala ponuditi kavu. Kamo li je ona otišla?

Razmo ostade razočaran. Sasvim se pokunjio. Bio se toliko poveselio da će im gospođa Hedberg dati pola krune. A sada, gle, sve palo u vodu.

I Oskaru bijaše pomršen račun.

— Život je kao jedan jedini sunčani dan — reče i krenu prema vrtnim vratima. — Hodi, idemo!

— Čuj, Oskare, tako sam žedan. Što misliš, smijem li ući i zamoliti malo vode, sve ako je gospođa Hedberg i bolesna?

— Možeš, dakako — odgovori Oskar. — Požuri se, čekam te ovdje.

Razmo se vrati. Uspeo se uza stube na verandi i poplašio jadne vrapce, što su se raspršili na sve strane. Pokucao je na kućna vrata, ali nije dobio odgovora, pa je ušao na hodnik i u predsoblje. Tu bijahu troja vrata. Odabra srednja i ponovno pokuca. Ali i opet tišina, nikakva odgovora, nitko da kaže »Naprijed«. Časak je oklijevao, a onda oprezno odškrinu vrata i uđe.

Unutra je sjedila neka stara gospođa u naslonjaču i zurila u njega kao u kakvu sablast. Ona djevojka koja ih je maloprije otpravila, stajala je kraj nje: i ona je tako čudno gledala u njega. Razmo se nađe u neprilici, bijaše mu mučno pri duši.

— Ah, htio sam samo zamoliti malo vode — reče bojažljivo.

— Tako sam žedan.

Stara gospođa nije s njega skidala pogleda. Sjedila je kao uzeta, ali onda reče, očito se naprežući:

— Anna-Stina, daj dječaku vode!

Onoj koja se zvala Anna-Stina to kao da ne bijaše po volji, ali je otišla u kuhinju, a Razmo ostade nasamu s gospođom Hedberg — jer je to zacijelo bila ona.

Razmo se vrtio, bijaše kao na iglama. Zašto ga gleda tako? Zuri u njega kao da je poludjela od straha. I zašto ne leži u postelji, kad je bolesna?

— Jeste li bolesni? — upita je naposljetku, kad više nije mogao izdržati pogled onih očiju.

— Ne, nisam bolesna.

Činilo se da je jedva protisnula taj odgovor.

»Gle, nije bolesna? A zašto je onda djevojka lagala i kazala da je gospođa bolesna?«

Dode Anna-Stina s lončićem vode te mu ga mrzovoljno pruži.

Voda je bila svježja i dobra, te je pio u dugim gutljajima. A dok je pio oči mu zakružile na otkrivačko putovanje po sobi. Bio je to pravi pravcati dom, otmjen, gospodski stan, i nikad prije nije takvo što vidio izbližeg. Nalazio se tu divan presvučen tamnocrvenim baršunom, baš krasota. I naslonjač, također presvučen tamnocrvenim baršunom, pa okrugao stol od nekakva bijela i fina drveta, pa ormar s ladicama i s okovom što se sja kao da je od suhog zlata. Na podu mek sag u raznim bojama, jednostavno cvate u šarenilu. Pred vratima što vode u susjednu sobu visi fina draperija od tamnozelene kadife, a tu su odmah i prekrasne stube što vode gore na kat.

Ali je nešto čudno s tom draperijom. Da, čini se da se pokreće, nešto s njome nije u redu. Razmo pogledom prijede po njoj odozgor do dolje, sve do poda. I gle, pod njezinim donjim rubom viri cipela, muška cipela od svijetle kože, s kapićom od crna laka.

Da, čudnih li navika u ljudi u takvim finim kućama! Očito za draperijom stajaše neki čovjek. Razmo zapravo ne treba razbijati

glavu zbog toga. Što ga se tiče? Možda su se ondje upravo igrali skrivača. Ali su ga plašile oči gospođe Hedberg. Nikad nije vidio oči tako pune prepasti. Gospođa je Hedberg zurila u draperiju, prikovala pogled za nju, kao da odande vrebala opasnost.

Anna-Stini bilo žao što se gospođa Hedberg boji one cipele, pa je krenula onamo prema vratima, kao da ondje ima posla, te je usput popravila draperiju, tako da se cipela više nije vidjela. Ili možda Anna-Stina nije htjela da Razmo zna da je netko za draperijom?

Strah što ga je vidio u očima gospođe Hedberg prijeđe i na njega. Tu se nešto strašno zbiva, osjećao je to. I samo je želio da ode iz te fine sobe sa spuštenim rebrenicama, da se ukloni onim očima što su se ukočile od straha, želio je da što prije umakne od one tajne strahote što se krije za draperijom. Htio je van, Oskaru, na sunce i svjetlost.

— Najljepša hvala na vodi — reče uljudno i predade lončić Anna-Stini.

I pođe prema vratima.

— Zar već moraš otići? Možda bi mogao...

To je za sobom čuo očajni glas gospođe Hedberg. Razmo se okrenu te je pogleda.

— Što bih to mogao?

— Ne, ništa... bolje da odeš.

Razmo ode u čudu i pun nemira. Možda je mislila da bi joj čime mogao pomoći?

*

Ispričao je Oskaru sve po redu i upitao ga što on misli.

— Samo mi nemoj, molim te, potezati priče o razbojnicima — reče Oskar.

— Ali se ondje zaista zbiva nešto strašno, siguran sam.

Krenuli su dalje, ali kad su poodmakli toliko da ih iz vile nisu mogli vidjeti, zastade Oskar i počeo se po glavi.

— Ne smijemo otići a da barem ne pokušamo razvidjeti što se to ondje mijesi i kakva se popara sprema. Hodi, idemo natrag!

Tiho i oprezno prošuljali su se opet na vrtna vrata. Ali umjesto da pođu vrtnom stazom na ulaz, šmugnuli su u stranu pa zaštićeni grmljem i drvećem zaobišli i stigli za kuću.

Tamo straga kao da ne bijaše života ni za kojim prozorom. Ali je čovjeka poduzimao neobičan osjećaj pri pomisli da možda ipak

netko stoji iza navučenih zavjesa.

— Pa tu je tiho kao u crkvi — šapnu Oskar. — Kako ćemo dokučiti što se događa iza tih zavjesa? Ded mi reci ako znaš!

A Razmo je znao.

— Trebamo ući i pronjuškati.

— A kako ti to zamišljaš?

Razmo je premišljao. Kad bi nekako dospio gore na kat, onda bi odozgor sa stubišta imao izvrstan pregled. Mogao bi gore ležati potrbuške i čuti što se događa dolje u sobi s draperijom. Objasnio je to Oskaru. Ali Oskar odmahnu glavom.

— Opasno je ući u tuđu kuću, pogotovu za skitnicu kao što sam ja. Uostalom, ne mogu ni ući sve da i hoću.

— Ali ja mogu — šapnu Razmo žustro.

I pokaza na malen otvoren prozor gore na katu. Očito je to bio prozor rušnice ili kakve druge sporedne prostorije. Bijaše malen i uzan. Čovjek širok kao što je Oskar ne može se onuda provući, ali bi on mogao bez ikakve muke. Jedan između starih javora širio je grane sve do krova vile, pa čak i povrh krova. A ako je Razmo išta znao kako treba, onda je to bilo penjanje po drveću. Stručno je ocijenio razmak od grane do prozora. Ne bijaše veći od metra. Malenkost za Razma.

— Ti me nasmrt plašiš — reče Oskar. — Opasno je to za život, ne usuđujem se da te pustim.

— To je jedini put — dočeka Razmo. — Samo mi pomози da se uspnem na jasen.

Mnogo se čega Razmo bojao na tom svijetu. Bojao se batina i ljudi, bilo ga strah od Čavke, plašio se tučnjave s kojim između većih dječaka u sirotištu, strepio je da se učiteljica u školi ne rasrди na njega i da ga ne zahvati kakvom kaznom. Plašio se da bude sam u mraku, uopće se bojao samoće, baš se bojao. Ali je inače pokazivao neprispodobivu hrabrost kad bijaše posrijedi penjanje, skakanje ili ronjenje, i nije tada mario ni za kakvu opasnost. Njegovo mršavo tijelo imalo je pretjerano povjerenje u svoje sposobnosti — u tom pogledu nije u njemu bilo straha ni koliko je crno pod noktom.

I zato Razmo nije slušao Oskarove opomene i prosvjede, nego je zaintačio:

— Pomози mi gore na jasen, velim ti.

Donje grane bijahu mu previsoke, nije ih mogao doseći sam.

— Nasmrt me plašiš — opet će Oskar.

Ali je uhvatio Razma i podigao ga kao perce. Razmo dohvati granu te se vinu gore uz drvo. Da ste ga vidjeli kako se samo penjao! U njegovim je rukama i nogama i u svim prstima sve poigravalo koliko je žustro upeo da izvede svoj pothvat.

A Oskar se bojao i strepio. Ostao je u sjeni jasena i zabrinut promatrao kako se njegov mali drug provlači kroz uski prozor.

OSMO POGLAVLJE

Razmo je dospio u prostoriju punu odjeće; bila je to rušnica velika kao kakva soba. Na polici stajala ispunjena papiga. Baš bi bilo zabavno da je pogleda izbližeg, ali sada nije zgoda za to. Ne ostaje vremena za papige.

Zastao je pred zatvorenim vratima. Je li opasno da ih otvori. Što li se nalazi za njima?

Sasvim polako, milimetar po milimetar, počeo odmicati vrata. I najmanji šum mogao bi ga odati, dobro je to znao. Činilo mu se da je potrajalo cijelu vječnost dok je toliko odškrinuo vrata da je mogao proći kroz otvor.

Tiho je stajao i susprezao dah. Osluškivao je, nije se usuđivao nikamo s mjesta, samo su mu budne oči bojažljivo pretraživale prostor u koji je ušao.

I opet se obreo u lijepo namješenoj sobi. Nalazio se tu divan presvučen tkaninom po kojoj bijaše otkano cvijeće, a do divana stajala ura njihalica što je tromo udarala svoje tika-taka. Bila ondje i palma u čabru. Zaista su se tu nalazile stube što vode u prizemlje.

Čuo je ozdo napol prigušen krik. Prepao se, srce mu počelo burno udarati. Ali on nije zastao. Morao je prići do stuba da vidi kakvi se neobični i jezivi događaji zbivaju u prizemlju.

Zasad mogaše samo čuti, a ne i vidjeti. Bijahu strašni glasovi što ih je čuo. Netko je plakao bespomoćno i očajno, a netko je opet išao po sobi užurbana koraka. Sve je to u čovjeku izazivalo stravu. Onda je po svemu legla tišina. Samo je čuo muklo tilktakanje ure za svojim leđima, a to bijaše još jezivije od svega drugog.

Korak po korak približavao se stubištu. Svaku je dasku na podu morao najprije okušati da li ne škripi, i tek bi onda kliznuo dalje. Uvukao je dušu u se kad su dolje utihnuli, i jedva se usuđivao disati, ali je napeto osluškivao svaki šum ozdo koji bi nadjačao šuštanje njegovih mekih koraka. Najposlije bijaše gotovo pokraj stuba. Tiho se spusti na pod te potrbuške prijede onaj dijelak koji mu još ostajao do priručja na stubištu. Odatle mogaše promatrati gledajući kroz izdjeljane prečanice što bijahu poput kakvih bućastih stupića.

Dobro je slutio: odavde se lijepo može uhoditi što se dolje zbiva.

Nije mogao vidjeti svu donju prostoriju. Ali je vidio gospođu

Hedberg. Sjedila je u svom naslonjaču baš kao i prije. Onaj plač bijaše njezin, ona je plakala. Anna-Stina stajala kraj nje: tapšala ju je po ruci, da je umiri. A tamo... iz kuta koji ne mogaše vidjeti, pojavi se neki čovjek... čak dvojica... I gle čuda, i oni su maskirani! Da, zaista, obojica imaju maske na licu, a jedan nosi one cipele što su maloprije virile ispod draperije. Ura njihalica zazvrja za njim, te mu od straha pomilješe hladni trnci preko leđa, dok nije razabrao da je to samo ura što je počela otkucavati. Odbila je deset teških udaraca. Razmu gotovo bijaše kao da on pravi tu buku, te se bojao da ona dvojica zakrabiljenih ne pođu uza stubu te ne ušutkaju i njega i uru.

— Ne, ne, ne ormar!

To je zajadala gospođa Hedberg. Nitko joj nije odgovorio. Onaj s cipelama počeo premetati po pretincima u ormaru. Nije ništa govorio, ali je bio strašan.

U isti čas Razmo osjeti kako ga je netko dodirnuo. Ah, netko mu je prišao s leđa te ga zgrabio! Htio je viknuti od prepasti, umrijeti od straha... A bila je samo crna mačkica što mu se otrla o nogu umiljavajući se. Oh, kako je on volio male mačke! Ali mu sada ne bijaše do njih. Ne treba mu sada nikakvih crnih spodoba što tako vrcu i predu. Pokušao je da otjera mačkicu, blago je odgurnu bosim stopalom, ali je mačkica ostala uporna. Evo, najposlije se namjerila na nekoga komu će prestići i umiljavati se i o koga će se otirati, i upravo je sada to naumila. U jednom skoku nađe se opet kraj Razma, sasvim do njegova lica. Otrla se o njegov meki dječjački obraz, počela se vrtjeti tamo-amo, predući još zadovoljnije negoli prije, i najposlije ga njezin rep zaškaklja u uhu.

Razmo bijaše očajan. Neshvatljivo kako mačke ništa ne razumiju dok im se u kući zbivaju takve strahote: one samo šecu i predu, iako im gospodarica plače i sjedi dolje nasmrt prestrašena. Čvršće je pograbio mačkicu te je odbacio dalje. Mačkica se otkliznula po podu. Mirno je sjedila ondje kamo je dospjela te je prijekorno gledala u Razma. Onda se okrenula i oholo uzvivši rep otišla odande. Očito, nije htjela da se nameće.

Uto gospođa Hedberg zajada još gore negoli prije.

— Ne, ne, ogrlicu! — zavapi ona. — Možete uzeti sve, samo nemojte ogrlicu! Namijenjena je mojoj kćeri u Americi!

Onaj pokraj ormara mirno je ogledavao nakit, zlatni lanac prolazio mu kroz prste. Bijaše kao da ništa ne sluša i ne čuje što

kazuje gospođa Hedberg. Jednostavno je ogrlicu strpao u džep i nastavio da prekapa po pretincima. Drugi stajaše kraj vrata ne mičući se. Istom je sada Razmo vidio da taj u ruci drži pištolj uperen u gospođu Hedberg i u Anna-Stinu. Bijaše to strahota od koje ti se koža ježila. Razmove se šake od straha zgrčiše oko ukrasnih prečanica na kojima je stajalo priručje na stubištu.

A onda se nešto dogodilo. Jedna od tih prečanica u obliku trbušastih stupova nije stajala čvrsto. Otkinula se ona još davno prije nego što se Razmo rodio, ali je svih tih godina mirno stajala na svome mjestu. Sve do danas. Sve do toga nesretnog časa kad se Razmo za nju uhvatio rukom. Pade drveni stupac dolje u sobu i odjeknu za leđima onom čovjeku što stajaše kraj ormara.

Čovjek se brzo okrenu; i on je sada držao pištolj u ruci.

— Tko je gore? — izdera se on, a njegov povik bijaše kao da je bič zviznuo.

»Umrijet ću«, pomisli Razmo u očaju. »Oskare, priteci mi u pomoć! «

— Nema gore nikoga — reče Anna-Stina.

— Zar drva pljušte sama od sebe? Ne bih rekao.

I s uperenim pištoljem poče polako i oprezno uzlaziti uza stube.

Gotovo izludio od straha, Razmo se poče šuljati natraške, a kad je čuo kako se koraci primiču po stubama, munjevito brzo kliznu za šareni divan. Od svih igara »skrivača« kojih se igrao u životu, ova je bila najgora. Taj divan bijaše jadno sklonište, ali drugoga nije našao. A nije ni bilo vremena za biranje. Nije mogao ništa drugo doli da mirno leži gdje i jest i da osluškuje korake koji se približavaju.

Čuo je svaki onaj oprezni korak — strašnijeg šuma zacijelo nije bilo na svijetu. Časak je nastala tišina, razbojnik je očito zastao i pokušao da odredi odakle bi mogao očekivati napad, ako je tu kakav neprijatelj.

Ah, neprijatelj nije spremao nikakav napad niti je za njega bio sposoban! Ležao je za divanom i želio da mu je biti što dalje odande, kajao se zbog svoje nesmotrenosti i želio da dođe Oskar i da ga izbavi iz te pogibli.

Ali mu sada ni Oskar nije mogao pomoći.

Zatim se opet začuše oni strašni koraci. Neprestano se približavaju, sve se više primiču... evo, sada su tako blizu da Razmo vidi one odvratne cipele s crnom kapiicom... U pomoć!

A pomoć dođe odande odakle joj se Razmo nije ni najmanje

nadao.

Crna mačkica neko se vrijeme igrala tankim zavjesama što su visjele s prozora i lelujale se na dašku vjetra. Bilo je zabranjeno zabijati pandže u zavjese, ali je to tako zabavno. Mačkica se baš radovala. A onda odjednom ugleda pokraj sebe dva bosa dječaćka stopala na kojima prsti poigravaju od straha. Eh, to je sada nešto kudikamo bolje negoli zavjese. I u hitru skoku baci se mačkica na svoju žrtvu. Grebla je ostrim malim pandžama i grizla igrajući se — za nju nožni palac bijaše miš. Zar taj momčić ne može shvatiti da je to vesela igra?

Ne, on to, očito, nije shvaćao. Šakom je čvrsto pograbio mačkicu te ju hitnuo preko poda, tako da je dospjela pred noge drugom čovjeku, a ni taj se nije htio igrati.

— Prokleta mačka! — protisnu neznanac te se okrenu i siđe niza stube prije nego što ga je mačkica stigla i omirisati.

Razmo je uzdrhtala srca ostao za divanom. Od svih životinja na svijetu sada mu je mačka bila najdraža, a od svih mačaka najviše je volio tu crnu mačkicu! Ona ga je spasila. Onaj je glupi klippan povjerovao da je »prokleta mačka« oborila stupić na stubišnoj ogradi te izazvala onaj pljusak. Oh, kako je dobro što je to povjerovao!

Razmo se nije usuđivao da izmili iza svoga zaklona, ali je dobro načulio uši, da čuje što se dolje zbiva. Gospođa Hedberg nije više plakala, nije više davala ni glaska od sebe. Ali se umjesto toga čulo kako je zajadala Anna-Stina.

— Stara se onesvijestila, sve mi se čini! Čujete li, ona je sigurno bolesna. Hilding, što da radim, za ime božje?

— To je tvoja stvar.

Rekao je to onaj sa svijetlim cipelama. Nikad Razmo nije čuo takav hladan i nemilosrdan glas.

A Anna-Stina! Ima pravo Oskar, to je prava oštrokondža. Ona je u dogovoru s razbojnicima, ona im je saveznik, eto to je.

— Hilding, zovnut ću liječnika — reče Anna-Stina; bijedaše kao da se ozbiljno zabrinula.

— Samo lijepo miruj — dočeka nemilosrdni glas. — Uostalom, presjekao sam telefonsku žicu.

— A što ću, stara će mi umrijeti pred nosom! — povika Anna-Stina.

— Zaveži! Liječnika ili poglavara možeš zvati istom navečer,

jesi li razumjela!

— Ali kako ću objasniti...?

— Kaži da je staroj bilo tako zlo da se nisi usudila ostaviti je samu.

— Tako se bojim — opet će Anna-Stina. — Ne želim više da u tome sudjelujem.

»Luda glavo«, pomisli Razmo, »kasno ti je sada!«

Kakvih li gadnih ljudi! Razmo je imao toplo malo srce, i njemu je bilo žao gospođe Hedberg. Ah, kad bi bio jak, najjači na svijetu! Onda bi on tu bager zgrabio za vrat, a ne bi tu skutren čučao kao uplašen zec!

Onima se dolje žurilo. Nešto su promrmljali i nestali. Čuo je kako su zalupila vrata i kako je Anna-Stina, kad je ostala sama, kazala svojim glupim glasom:

— Probudite se, draga gospođo! Probudite se!

*

Sav blijed u licu, Razmo se nakon nekoliko minuta išulja, spusti se niz drvo i dođe Oskaru.

— No, konačno — reče Oskar — konačno...

Razmo ga prekide:

— Jesi li ih vidio? — prošapta žustro. — Jesi li ih vidio?

Oskar odmahnu glavom:

— Nisam vidio ni žive duše otkad si nestao. Uh, kako sam se znojio!

— Zar ih nisi vidio? — razočarano će Razmo.

Ta mogao je Oskar zaviriti iza ugla da razbojnike vidi bez maske.

— Mogao si ih malo pogledati — reče Razmo. Što si radio cijelo vrijeme?

— Preznojavo se — dočeka Oskar.

DEVETO POGLAVLJE

— Što da sada radimo? — u strahu će Razmo, pošto je Oskaru pripovjedio svoje doživljaje.

Oskar je samo vrtio glavom i zamišljeno gledao preda se.

— Lijepo je započeo tjedan, rekao je čovjek koga su u ponedjeljak vodili na vješala. Zaista ne znam što da radimo.

Svijet je tako zao.

Povukli su se u osamu, na brežuljak obrastao borovom šumicom, nešto izvan mjestanca, da govore o svojim brigama.

Razmo se izvalio na leđa u nekoj suncem obasjanoj pješčanoj udubini i gledao gore u borove vršike što su se blago njihale na vjetru i u male bijele oblake što su se nebom nagonili. Grozio se od jeze kad bi pomislio na jadnu gospođu Hedberg. Možda je sada umrla, sama pokraj svoje strašne djevojke, a »dvojica maskiranih« umakla su s njezinom ogrlicom tko zna kamo.

— Idemo poglavaru — predloži Razmo.

Oskar razvuče lice.

— Onda će me zaista strpati u buturu. Pomislit će da sam upleten u ono lupeštvo u Sandöu i sada u ovo u kući gospođe Hedberg.

— Ali ako samo kažeš da nisi kriv?

— Ah, ah, ako kažem da nisam kriv, onda će se, misliš, nakloniti i reći doviđenja? Ne znaš ti što znači biti potukač. Ne, ne usudujem se poglavaru.

I počea se za uhom.

— A da mu možda pišemo? Znaš li lijepo pisati?

— Pa, tako-tako — odgovori Razmo.

— Onda možeš načrčkati nekoliko redaka, jer ja slabo znam pravopis.

Oskar izvadi kusatak olovke iz džepa na kaputu te istrže list iz bilježnice u koju je zapisivao svoje pjesme. Papir bijaše nekako kao uveo, baš kao da je bilježnica ležala na kiši — ali se ipak moglo na njemu pisati. I Razmo napisa kako mu je Oskar kazivao:

*Gospođi Hedberg u zelenoj vili dogodilo se nešto strašno.
Trebao namo otići liječnik, a i poglavar, ali sevalja požuriti.*

Moli

*prijatelj udovica i siročadi.
I zla je djevojka u ono umiješana.*

I krenuše sa svoga tihog i skrovitog mjesta te se vratiše u gradić. Još se jednom Razmo prišulja iza svibova grma te kroz otvoren prozor ubaci u poglavarovu pisarnu onaj papir, omotan oko kamena. Bubnu poruka na pod, a Razmo odjuri natrag Oskaru, koji ga čekaše za uglom.

Sada su za gospođu Hedberg učinili što su mogli, pa im valjade misliti i na se.

— Koliko traje dok čovjek umre od gladi? — upita Razmo.

Njemu se činilo da je već na putu da umre od gladi. Podne bijaše dobroano prevalilo, a toga strašnog jutra pojeo je samo krišku kruha i malko kobasice, ne računajući bombon.

— Hja, valja nam sada posegnuti za »Ugrabljenom nevjestom« ako želimo da dobijemo štogod jela — zaključi Oskar. — Nije dovoljno da se čovjek samo osjeća kao ptica, nego valja i pjevati.

A pjesma o ugrabljenoj nevjesti bijaše zaista izvrsna da se njome namakne novac za jelo. Obilazili su neka dva sata od kuće do kuće te svirali i pjevali po dvorištima i pod prozorima, pa je Razmo zaboravio opakost svijeta i svoju glad — sve od puste radosti zbog novčića što su pljuštali po njima. Oskarove pjesme svidale se ljudima. Rado su davali novčić — pětâk ili dvogroš — da čuju žalosne i jezive događaje o kojima se u pjesmi kazuje.

*Žalosne vam zgode
moja pjesma poje...*

pjevao Oskar, a kasnije, u razgovoru, dodavao:

— Što su žalosnije, to su ljudi zadovoljniji.

Išli su tako od kuće do kuće, i već na prvi zvuk harmonike djevojke u kuhinji ostavljahu suđe i posao. Izlazile su na prozore i žmirkale prema Oskaru, i rado su mu davale novčić — po svoj prilici zato što je sunce sjalo i zato što će se uvečer sastati sa svojim vjernim vitezom, premda se možda ne zove onako kao onaj iz pjesme. Čak su i otmjene dame virile iza zavjesa u sobi te i same pjevušile i slale djecu na dvorište sa nešto bakarnog sitniša brižno uvijena u novinski papir.

Razmo je, silno zadovoljan, sabirao novac. Kakva li divna

zanata — biti svirač-potukač!

— Bit ću svirač-potukač kad odrastem — rekao je poslije Oskaru.

— Gle ti njega! Zar ti se toliko sviđa?

— Ne, ali mi se sviđa novac — pošteno će Razmo. — U sirotištu si uvijek siromah kao crkveni miš... A novac, da, to ti je nešto!

— Ali ne misliš valjda čitava života biti sabirač bakarnog sitniša? Ima toliko toga čime možeš zasluživati kudikamo više novaca!

Razmo turnu u Oskarov džep posljednju žetvu bakarnih novčića.

— Ali mi se, gotovo bih rekao, najviše sviđaju bakarni petáci.

Laka sjena prijeđe Razmovim licem. Zapravo nije uopće htio da misli što će raditi i čime će se baviti kad odraste, jer bi usput valjalo misliti i na to što će biti do tada. Što će se dogoditi kad više ne mogne s Oskarom ići u skitnju? Što će biti od njega kad više ne bude nikoga na svijetu da mu pruži krov i zaštitu?

Odlučio je da više o tome ne misli, nego da uzme sve tako kako jest i da se raduje što mu je sada tako lijepo.

— Ako ti se toliko sviđa bakarni sitniš, onda će biti najbolje da zadržiš koji novčić — reče Oskar i stavi mu u ruku dva bakarna novčića.

Razma obli rumen od silne radosti. Stisnuo je Oskaru ruku i naklonio se upravo onako kako i treba kad dobiješ kakav dar. Još je dugo poslije toga šutio kao riba, ali najposlije dodirnu Oskara po ruci i reče:

— Ti si, Oskare, najbolji i najljubazniji skitnica na svem svijetu.

Rijetko je kad u životu dobio štogod na poklon. Svaki dar bijaše veliko čudo, znamenit događaj, koji je značio da si nekome drag. Dva bakrena petâka bijahu Razmu dokaz da ga Oskar voli, i zato je držao ruku duboko u džepu i prstima prvrtao novčiće, a to mu je davalo osjećanje bogatstva — činilo mu se da je jako bogat.

— Ah, ja sam kao i većina skitnica — reče Oskar. — Nekad dobar, nekad zao. Hajde, idemo sada Hultmanu, da kupimo papice!

Pri pomisli na jelo Razmu se uhvati mrak pred očima, i koljena mu malne klecnuše kad je ušao u Hultmanovu trgovinu, krcatu mesnim proizvodima i kolonijalnom robom. Tu je tako nebeski

mirisalo po divnim jestvinama — ah, i anđeli bi jeli kad bi sišli ovamo! Crvene i smeđe kobasice ležale naslagane u staklenicama na tezgi, masna drhtava hladetina i začinjeni pršut tu stvarale divno šarenilo s finim nadjevenicama i različitim vrstama sira. A nalazila se tu i posebna polica s čokoladnim kolačima, slatkišima i kutijama bombona. A svime je tim upravljao i vladao ljubazni trgovac, koji se odmah požurio da dočeka kupce i da im želji udovolji čim je čuo da su zazvonila vrata otvorivši se. U trgovca bile sitne debeljuškaste ruke, s crnim rubom pod noktima, ali kako je lijepo rezao krasne nareške butine i kose kriške kobasice, i kako li je brzo i spretno pružio Oskaru kruh, maslac, sir i duhan, i kako je usput lijepo s njima razgovarao! Eh, takav trgovac bijaše Razmu po čudi.

— A ljeta je baš ozbiljno oljetilo — reče Oskaru pružajući mu duhan.

Zatim se obrati Razmu i reče nešto još ljepše:

— A kako bi prijala jedna mala čokolada?

I ne časeći dalje, dohvati s police jednu čokoladu — jednu od najmanjih, doduše, ali ipak! Bila je umotana u crveni staniol što je među njegovim kratkim i debelim prstima sjao poput dragog kamena.

— Izvolite, i u slast! — poprati trgovac.

Razmo uze te se nakloni, a Oskar će odobravajući:

— Ne bi bilo naodmet da je svaki dan tako, a? Da vidimo sada hoće li doteći novaca još za pivo i oranžadu. Onda bismo imali sve što nam treba.

Već su prošla tri sata popodne, te zaključise da se što prije vrate na svoj brežuljak, među borove, pa ondje na miru blaguju i svetkuju.

Vijest o prepadu očito se još nije pronijela. Mjestance se doimalo kao da se u njemu vjenčao mir s tišinom, ulice se nijemo protezale na popodnevnom suncu kad su Oskar i Razmo prolazili ulicom duž rijeke.

— Čekaj samo dok čuju što se dogodilo, pa ćeš vidjeti strke — reče Oskar. — Ali ta poglavarska ništarija valjda još nije ni našla pisamce. Nije dovoljno da tome spavalu čovjek baca kamenje u sobu, nego mu treba bombu rasprsnuti pod nosom da ga probudiš.

Malo niže nalazila se gostionica s lijepim vrtom. U vrtu bili mali okrugli i bijeli stolovi, a za stolovima sjedili mnogi gosti i pili popodnevnu kavu. Kad su dva skitnika naišla onuda, reći će Oskar

— Znam, Razmo, da si gladan, ali nam ovdje valja zasvirati sve ako i pukli. Čovjek jednostavno ne može proći pokraj tolikih bakarnih novčića.

Izvukao je harmoniku, te se njih dvojica postaviše na pristojnoj udaljenosti od gostiju koji su sjedili i pili kavu, lupkali kavenim žlicama i u sebe trpali slatko pecivo i kolače. Većina gostiju bijahu dame, otmjene gospođe sa šeširima široka oboda, na haljinama im nabrani porubi, oko vrata čipkasti ovratnici. Razmo je uživao gledajući ih. Izgledale su bogate i lijepe, a on je baš takve volio. Takvu je jednu htio sebi za majku. Eh, da mu se umiliti jednoj od njih, pa da ga ona uzme.

Već je uvidio da takvo što nije tako lako. Gledale su ga pune očekivanja, te dame, ali je on znao da je to samo odatle što žele čuti kako pjeva. Očekuju Oskarovu i njegovu pjesmu. Pogotovu Oskarovu. Zacijelo među njima nema ni jedne koja je pomislila: »Toga bih dječaka htjela uzeti.«

Razmo uzdahnu. Oskar je već razvukao harmoniku, te Razmo morade pomoći u pjevanju.

*Jeste li već zgodu strašnu čuli
kako puška zlu osudu stvara?
Baš nedavno, istina je živa,
pogubiše američkog cara...*

Razmu nije bilo teško da upamti riječi i napjev. Nakon dva-tri sata obilaženja po dvorištima već je znao sve Oskarove pjesme u kojima se lije krv.

Dok je Razmo pjevao, očima je klizio od jedne gospođe do druge, da vidi koju bi između njih sebi odabrao za majku kad bi mu bilo dano da bira.

Za najbližim stolom sjedila obla gospođa. Očito je ona bila vlasnica ili upraviteljica gostionice, jer je ovda-onda nešto dovikivala djevojkama koje su posluživale. Ali je ponajviše razgovarala s dvojjicom otmjene gospođe za istim stolom. Njih dvojica bijahu po njezinoj čudi, to se vidjelo. Svaki bi čas nakrivila glavu, pravila se važna i cijelo se vrijeme smijala bez razloga. A usput bi govorila:

— Uzmite još jedan kolač, dragi gospodine Lif. Izvolite li još šalicu kave, gospodine Liander?

Zvučalo je to kao da joj na svijetu nije ništa draže od toga. Gospoda koja su se zvala Lif i Liander bijahu zaista fini i otmjeni. Nosili su bijele slamne šešire, obojica imali lijepe brčice, a jedan je čak imao i cvijet u zapučku.

Baš nedavno, istina je živa...

pjevao Razmo, a svijetli mu se glas tako lijepo slagao s tamnim Oskarovim.

I prugasta ljetna odijela imaju ona dvojica gospode, hlače im uske, a jedan je nosio cipele... cipele kao...

pogubiše američkog cara...

Razmu odjednom zape glas u grlu.

Nosi *cipele*... cipele svijetle boje, s kapicom od crnog laka — taj gospodin Lif!

Razmo pretitra u glavi sve mučne časove što ih je jutros premučio. I strah ga opet obuze. Sjetio se kuknjave gospođe Hedberg i strašnih koraka kad se krio za divanom. Na onim nogama što su se onako prijeteći približavale njegovu zaklonu bijahu iste takve cipele. I zato nije mogao pjevati kad je vidio iste cipele. Ništa nije koristilo što ga je Oskar oštro pogledao, čudeći se što li mu je sada te ne može pjevati. Sve kada bi taj gospodin Lif bio posve bezazleno čeljade koje sasvim slučajno hoda naokolo u tim strašnim razbojničkim cipelama, ipak Razmo ne bi mogao više pjevati. Jednostavno mu se glas sledio, grlo odrvenilo. Nelagoda mu obuzela cijelo tijelo, čak više nije bio ni gladan.

— Čuj, Hilding ujutro ćemo nešto ranije u pecanje — reče drugi gospodin za onim stolom.

»Hilding! Gospodin Lif zove se Hilding! Ime mu je Hilding baš kao i razbojniku, a ima i cipele kao onaj razbojnik!«

— Da, svakako — reče gospodin Lif. — Treba iskoristiti dane koji nam još ostaju.

Gle, i glas mu je isti kao u razbojnika!

— Ali ćete ipak ostati do kraja tjedna? — nemirno će obla dama.

— Svakako. Lijepo se osjećamo ovdje.

Ali se Razmo nije osjećao lijepo. Baš ni najmanje. Njemu

bijaše kao da će svakog časa pasti u nesvijest. I tek što je Oskar dovršio pjesmu o američkom caru, Razmo ga nestrpljivo uhvati za rukav, da ga odvuče odande.

*

— A što ćemo sada? — upita Razmo.

Opet su ležali u svojoj pješčanoj udubini. Svijet je i dalje zao, i Razmo poče povraćati za nekim borom. Jelo ne ostaje u želucu kad ima toliko toga zbog čega se moraš uzrujavati.

Oskar je potezao dimove iz lule i razmišljao.

— Čini mi se, neće preostati drugo nego da odem poglavaru. Ah, ah! I da mu kažem kako mislim da su ona dva otmjena gospodina opljačkala gospođu Hedberg. Ali kako da ga uvjerim u to? Eto, u tom grmu leži zec.

Ispraznio je lulu i uprtio uprtnjaču.

— Čovjeku jednostavno otežaju noge kad mu valja izići pred poglavara. Ali moramo onamo, bilo nam po volji ili ne bilo.

— Da, i neka nam se nebesa smiluju — prikрпи Razmo.

Tako je naime uvijek govorila tetka Olga kad bi u Västerhagu dolazila inspekcija. A poglavar je sigurno nešto još gore negoli inspekcija.

— A bogme će proteći mnogo vode dok opet ovamo dođem — preuze Oskar. — Neće me tako skoro vidjeti ovdje. Kakve li Sodome! Bolje da se držim sela i seljaka, ondje barem nema lopova!

Mjestance što ga je Oskar, pretjeravši, nazvao Sodomom, doživjelo je osjetnu promjenu dok su oni bili odsutni. Sad su ljudi stajali u skupovima na uličnim uglovima i živo raspravljali. Vidjelo se već izdaleka da je nešto neobično posrijedi, a nije bilo teško pogoditi o čemu je riječ.

— Da mi je čuti što vele — reče Oskar. — Prije nego što odem poglavaru.

I tutnu Razmu pêtâk u šaku.

— Evo, poteci i kupi kesicu bombona, a dobro otvori uši.

— Tako ću načuliti uha da ću sve njima strići — dočeka Razmo.

I poteče uz ulicu i ne zastade dok nije naišao na dućan. Kroza staklo na vratima vidje da unutra stoji mnogo ljudi. Dobro je. Valja mu dakle prilično počekati dok dođe na red. A dok bude čekao, imat će prilike da sluša. Kad dođe na red, kupit će bombone. Pun

očekivanja otvori vrata.

*

Nakon nekoliko minuta pun straha dobježa natrag Oskaru. U licu bijaše blijed baš kao kamen.

— Valja nam podbrusiti pete, Oskare! Odmah!

— Što je sad opet? — u čudu će Oskar. — Zar nam gori pod nogama?

Razmo očajnički uhvati Oskara za ruku.

— Oskare, Anna-Stina je rekla poglavaru da si ti izvršio prepad! Oskar izbulji oči, od uzbuđenja krv mu navrije u glavu.

— Ja? Pa ona me i ne poznaje! Ne zna ni kako se zovem.

— Kazala je kako je došao neki skitnica s harmonikom i dječakom. I kad je odsvirao svoje, upao je unutra te njoj i gospođi Hedberg zaprijetio pištoljem i uzeo gospođinu smaragdnu ogrlicu...

Oskar se lupi šakom po čelu.

— Ona je ne samo oštrokondža nego i najgora vještica! I da mi samo dopadne šaka, već bih ja njoj sasuo u njezino lupeško grlo sve njezine laži te bi ondje zauvijek zaglavile! A gospođa Hedberg? Što je ona rekla?

— Čini se da je na umoru. Ništa ona ne može reći, jer leži kao mrtva... Srce joj jedva kuca, bio je liječnik kod nje.

Oskaru nabreknue žile na sljepoočicama. Zacrvenio se od bijesa i sve se udarao šakom po čelu.

— Da, grdne li svinjarije! Ta prokletnica laže i maže, a poglavar vjeruje svaku riječ!

Razmo ga povuče za rukav.

— Oskare, podbrusimo pete!

— Vraga ćemo mi podbrusiti! — gnjevno će Oskar. — Ja ću tu gnjidu prignječiti kod poglavara te ću iz nje istjerati da pred njim kaže jesam li to ja bio?

Razmu navrle suze na oči. Mrmljao je sav utučen:

— Oskare, zatvorit će te poglavar. Sam si rekao da on ništa ne vjeruje skitnicama. A dospiješ li u buturu, onda...

Ušutio je. Nije smio ni pomisliti na to što bi bilo da Oskar dospije u zatvor.

Ni Oskar nije želio da se nađe s onu stranu brave. Odjednom je splasnula njegova srdžba. Klonuše mu ruke, te je samo bespomoćno stajao i zabrinuto gledao preda se.

— Ne, ne, jer ako odem poglavaru, onda je đavo odnio šalu, i ravno će sa mnom u buturu, imaš pravo. Kažem li mu da su ono izvršili Lif i Liander, tako će se nasmijati da će ga uhvatiti štucavica.

— A da i ne govorim o onoj vještici koja će ondje istresati svoje laži — priklopi Razmo.

Oskar kimnu u znak da je tako.

— Da, a gospođa Hedbreg leži i ne može ni slova protisnuti u svoju obranu. Da, zlo je ako odem poglavaru.

I uhvati Razma za ruku.

— Požurimo se! Valja nam van iz ove kaše dok ne bude prekasno.

Brzim je koracima vukao dječaka sa sobom.

— Ukoliko već nije prekasno — progunda kao za sebe.

Jer ne bijaše mačji kašalj izvući se iz toga mjestanca u kojem svatko vrebata skitnicu s harmonikom.

Ali ih je poslužila sreća. Umakli su kroz puste ulice. Tiho i spretno izmakli su iz mjestanca te ispali na cestu, koja ih mirno čekaše.

— Gle, jurimo ovuda kao dvostruke ubojice — reče Oskar kad je najposlije opet otvorio usta.

Razmo uspori korak. Toliko se zadihao da je jedva mogao govoriti.

— A ipak si tako nedužan, Oskare!

— Nedužan kao janje — prisnaži Oskar.

— I ja — pritvrdi Razmo.

— Da, i ti — suglasi se Oskar.

I osvrnu se i bijesno pogleda ono mjestance što je svojim crvenim krovovima iskakalo iz ljetnog zelenila.

— Sodoma! — otrže Oskar. — Kako li je lijepo biti opet na cesti!

Razmo mu je u tome odobravao od sveg srca. Na cesti nema lopova ni razbojnika, cesta je mirna i dobroćudna. Rubom joj, u svu njezinu duž, raste broćika i čičak, a s livada dopire miris djeteline. Nestalo je sunca, bijaše tiho kao pred kišu. Sigurni kao brodovi na moru, nebom plovili veliki sivi oblaci, a pod nebom, samotna i prazna, vijugala cesta dokle si okom mogao dohledati. Tamo na obzorju, gdje se sastavlja zemlja s oblacima, zacijelo vodi ravno u nebo.

— Kamo sada idemo? — upita Razmo.

— Nekamo gdje ćemo se lijepo zavući — odgovori Oskar. —
Takva skrovišta zacijelo nisi nikad vidio, mogu se zakleti.

DESETO POGLAVLJE

Osamljen kutak kraj mora. Pet sivih kućica stislo se među sive pećine. Sve sivo od siromaštva i od davnine. I samo je more sivo kad se ljetni dan podvečer nasumori, sivi i teški nadvijaju se oblaci nad taj zaselak u kojem nitko ne živi.

Ovamo dolaze skitnice. Dobro mjesto za onoga koji se želi sakriti. Nema tu ljudi, tu prebiva samo napuštenost i šutnja, tu siva osama ima nastan.

— Oskare, a kamo su otišli ljudi? — upita Razmo. — Gdje su oni koji su ovdje živjeli?

Oskar je sjedio na kamenoj gromadi. Izuo je cipele i čarape i širio nožne prste uživajući u večernjoj svježini.

— Otišli svi u Ameriku, prije mnogo, mnogo godina.

— Zar više nisu htjeli da žive ovdje?

— Nisu ni htjeli ni mogli. Pritisla ih neimaština, postalo im sve i previše sivo i bijedno u tim kolibama. Premalo je ribe bilo u moru, a na kamenu slabo što raste.

Razmo kimnu glavom. Bijaše to nešto što je on shvaćao.

— Fi, dovraga, kako je strašna neimaština! Ali su ovdje imali lijepih mjesta za kupanje — reče i pogleda u prozirnu vodu što je blago zapljuskivala o hridine. — Takvih zacijelo nisu našli u Americi.

— Hja, mogu se kupati u najbistrijem jezeru u Minnesoti, ako im je uopće do kupanja — reče Oskar.

Razmo se nasmiješi. »Najbistrije jezero u Minnesoti« — kako to lijepo zvuči! Rado bi ga jednom i sam pogledao. To jezero, i sva druga jezera, brda i rijeke što ih ima na zemlji. Pokušao je da zamisli kako oni ljudi u Americi idu naokolo i traže najbistrije jezero u Minnesoti. Možda se sjećaju ravnih hridi i pitaju se da li tkogod živi u njihovim sivim kućercima kraj mora.

— Idem ja da malo pogledam — reče i odjuri u prvu kućicu. Htio je vidjeti je li što ostalo iza onih koji su otišli u Minnesotu.

Kroz razbijeno okno zavirio je u bijednu uzanu kuhinju s tavaničkim gredama pocrnjelim od dima i sa čađavim ognjištem. Koliko li je vremena izminulo otkad je tu netko spremao jelo! Nekakav jad padne ti na srce kad vidiš kuću u kojoj nitko ne živi. Takve kuće čine ti se usamljene i napuštene — rekao bi, samo čeznu

za tim da tkogod dođe i smjesti se u njima, da naloži vatru na ognjištu, da nastavi kotlić s kavom i da djeci svari kašu.

Izvadio je nekoliko staklenih rbina iz prozorskog okvira te se uzverao i kliznuo unutra. Uvelo lišće i granje ležalo na podu, sve sam sip, prašina i smeće, i tako je čudno škripotalo pod njegovim bosim stopalima — bijaše kao da se tim škriputanjem javlja drevnost i starina.

Prišao je ognjištu i pogledao gore u dimnjak. Kada li je tu gorjela posljednja vatra, tko će znati! Ali je nekoć ta kućica bila nečiji dom, nečije rodno ognjište i krov nad glavom. Kamo sreće da je i sad tako, pa da uđeš i lijepo se smjestiš! Ali što! Da je to prava kuća i da u njoj ljudi žive, onda bi, dakako, samo mogao stati kraj kuhinjskih vrata, koliko je već skitnici dopušteno. Ti bi ljudi, razumije se, imali svoju djecu, i ne bi im trebao dječak iz sirotišta. Pa ipak, kako bi bilo lijepo...

I priđe prozoru i povika:

— Oskare, hoćemo li ovdje ostati?

— Svakako, barem noćas — doviknu mu Oskar sa svoje stijene. — Za neko vrijeme ne smijem među ljude, a osim toga ljut sam na njih.

Razmo se zabavljao švrljajući po praznim kućama. Zavirivao je u njihove kuhinje, ulazio u tiješne i niske sobice, skakao po stubama i hodnicima. Tražio je najpogodniju kućicu i najposlije se odlučio za jednu koja je ležala najzaklonjenije i koju je najmanje oštetio zub vremena.

I ona je, imala malu kuhinju i sobicu baš kao i druge; kao i tamo, i u njoj su strme i trošne stube vodile na jadan tavan. Ali je to ipak bila kuća, i mogao si je smatrati kakvim-takvim domom, baš kao što si i Oskara u neku ruku mogao smatrati ocem. Ako baš hoćeš, možeš uzeti da je Oskar bogat trgovac, a ne skitnica. Na žalost, nema tu trgovčeve gospođe, ali možeš uzeti da je nedavno otputovala — možda u Minnesotu — te će se brzo vratiti sa svojim čipkastim suncobranom i s modrim šeširom što je ukrašen perjem. Treba biti vrlo lijepa kad dođe kući i treba sa sobom donijeti lijepih darova za njega i za Oskara. A onda će sve troje zajedno stanovati u toj kući, i biti bogati, silno bogati.

Ali u kući, ako hoćeš da je smatraš pravom kućom, treba biti i pokućstva. Trebaš imati stol i divan, kao što ih ima gospođa Hedberg, pa onda sagove i zastore.

Tako je od srca želio posoblje da je jednostavno moralo iz tla izniknuti. Ali da taj prazni i žalosni prostor ispuniš stolom od mahagonija i šarenim divanom — to bi bio nadljudski pothvat čak i za Razma.

Onda se sjeti da je tamo dalje, kraj ceste, vidio gomilu s raznim otpacima i odbačenim predmetima. I pojuri onamo. Ima ondje svega i svačega, možda bi mogao naći štogod što bi mu moglo poslužiti umjesto namještaja.

Vratio se noseći prazan sanduk od šećera, dvije-tri kutije od margarina i nekoliko drugih stvarčica što ih je ondje našao. Sanduk od šećera, kad ga ostruže i opere, može mu poslužiti umjesto stola.

Ali najprije valja kuću pomesti. Odlomio je lisnatu granu i njome je, kako već mogaše, pomeo smeće s poda. Zatim je unio svoj stol, stavio na nj praznu bocu sa cvijetom lomike — to bijaše vaza. Kutije od margarina služile su kao stolci, a što se tiče sagova i zavjesa, njih je zamislio, uzeo kao da su tu.

Oskar je nestao. Odšvrljao je u šumu da donese jelova granja za ležaj, a kad se vratio, Razmo mu viknu:

— Ovamo posteljину!

Oskarova moć zamišljanja nije bila osobito velika, ali je ipak vidio da je to lijepa soba. Zastao je pred vratima s naručajem mirisna jelova granja i uzeo otirati noge.

— Nema šta, bit će najbolje da obrišem papke prije nego što uđem. Želiš li perine i jastuke ovamo, ili da ih odnesem u salon? Samo reci!

— Stavi ih ovamo — reče Razmo i pokaza na jedan kut u sobi.

Oskar učini kako mu je rečeno te prostrije ležaj od jelova granja, i sad je Razmo bio zaista zadovoljan. Granje je tako lijepo mirisalo i tako se sjalo te si mogao uzeti da je to ujedno i sag i postelja, i sva je soba odjednom postala tako ugodna.

— Sva je sreća što si ovo doveo u red — reče Oskar. — Uskoro će kiša.

I doista je ulila tek što je to rekao. Bubnjala je o napukla stakla, šobonjila po krovu, a vani se smrklo. Ali se Razmo dobro osjećao. Još više osjećao da imaš dom kad je vani kiša.

— Hoćemo li se malko počastiti? — predloži Razmo skanjajući se.

Prije toga jeli su na rubu ceste, ali malo, i na brzinu. A sada kad imaju stol, valja se njime i poslužiti. U Oskara u naprtnjači nalazio

se još najveći dio onoga što su kupili u Hultmanovu dućanu, te on izvadi kruh i maslac, sir, pršut i kobasicu, i sve to stavi na sanduk. Sjedili su na svojim kutijama od margarina i osluškivali kako vani kiša lopi.

I dok su tako sjedili, Razmo kazivaše u sebi:

»Nikad u životu neću ovo zaboraviti. Neću nikad zaboraviti kako je ugodno i lijepo sjediti unutra u suhu i jesti dok vani kiša pljuskom lije.«

Nije mogao Oskaru ništa reći o tome kako on zamišlja da je ovo pravi dom. I ništa, dakako, nije mogao reći ni o tome kako Oskara zamišlja kao bogata trgovca čija je žena — ona s modrim šeširom i perjem — otišla na put. Ali je preko kruha s kobasicom snilo gledao svoga druga iz skitnje te mu rekao:

— Zamisli, Oskare, da si moj otac i da stanujemo u istoj kući! Oskar dobrano zagriže u svoj kruh s maslacem i odvali priličan zalogaj:

— Lijepo li mi besmislice! Imati skitnicu za oca... baš divota, a?

Razmo se zagnao u misli. Htio bi zapravo da mu roditelji budu bogati i lijepi. Tako je nekako uvijek zamišljao. Ah, kad bi Oskar bio bogat i lijep trgovac.

*

Kiša je naglo prestala, baš kao što bijaše naglo i ulila. Skitnice su dovršile večeru te legle na počinak, na jelovo granje u kutu. Oskar uze komad čohe u koju je uvijek uvijao harmoniku, te pokri Razma da mu ne bude hladno.

»Otac me pokriva crvenim svilenim pokrivačem«, zamišljao Razmo. »Pokriva me, jer nema majke, otišla je u Minnesotu. Ona se kupa u najbistrijem jezeru u onome kraju i kući piše pismo: Eto me uskoro a dotle mi uveče dobro pokrivaj Razma. Pokrivaj ga crvenim svilenim pokrivačem. Eto me uskoro natrag.«

Vani se smračilo. S mora potezao vjetar koji se nije čuo dok je kiša padala, jer bijaše utihnuo. A sad je oživio, valovi šumili jače, pred kućom se povijale i šuštale breze. A unutra, u kućici, javljali se mnogi neobični zvuci. Pucketalo u zidovima, šištalo i piskalo kroz razbijena okna. Negdje mlatarala izvaljena vrata, škripala i cviljela neprestano, te se Oskar najposlije razljutio.

Prokleta vrata! Pa to je da čovjek pomahnita! Tko ovdje spava,

nije mu teško da svu noć bdi, to ti je kao amen!

Razmu ne bijaše po volji sav taj cilik i škripa, sve to pucketanje i mlataranje. Strah ga hvatao. Ležao je širom otvorenih očiju u svome kutu i poput male uplašene zvjerčice zurio van u polutam.

— Čuj — prošapta Razmo. — Što ako se javi kakva sablast pa nas odnese...

Ali se Oskar nije bojao.

— Ako je vidiš, pozdravi je od mene i kaži joj neka se što prije kupi u more, jer ako je ja ščepam, zlo će se provesti.

Razmo od toga nije postao ništa mirniji.

— Tetka Olga iz naše kuhinje vidjela je jednom psa bez glave, iz vrata mu oganj izbijao.

Oskar zijevnu.

— Ni ta tetka Olga, sve mi se čini, nema glave. Ne postoje nikakve sablasti. Sve su to izmišljotine.

— Ipak ima nekih — proslijedi Razmo. — Znaš li što kaže. Velji Petar? On veli: ako tkogod u dvanaest sati noću obleti dvanaest puta oko crkve, dođe sablast pa ga odnese.

— I pravo je da ga odnese! Ta zašto bi itko pametan oblijetao oko crkve u pol noći? Takva glupost može na um pasti samo onome kome su vrane mozak popile. A nađe li se takva bena, i pravo je da je đavo nosi!

Oskaru se više nije dalo da govori o sablastima, njemu se spavalo. I Razmo bijaše pospan, i njemu je sanak oči sklapao, premda je malko spavnuo onda kad su ležali u pješčanoj udubini. I sada bi rado usnuo, ali nije mogao, budna ga držalo ono pucketanje u zidovima, onaj fijuk i pištanje. Oskar je već i zahrkao, a Razmo još ležao budan i osluškivao šumove iz tame.

A onda začu glasove. Da, čuo je prave glasove!

Sive stare kuće mogu doduše uzdisati i pucketati na noćnom vjetru, ali kad čuješ glasove; prave glasove, onda su sablasti posrijedi. I tužno zavapivši, Razmo se baci prema Oskaru.

— Oskare... eto sablasti! Čujem ih gdje govore!

Oskar se bunovan pridiže te sjede na ležaju od jelova granja.

— Govore... tko govori?

Probudio se, istreptao san iz očiju, i uzeo napeto osluškivati. Da, pravo veli Razmo, netko razgovara u blizni.

— Vidiš vraga, opet ću morati pred poglavara — prošapta Oskar. — Nigdje čovjeku ne daju mira!

I otpuza do prozora, uspravi se na koljena i zabrinut zagleda van, u polutamu. I Razmo je gledao s njime, jer ga bijaše strah — sve je od straha griskao nokte.

— Ja predlažem da sada pokupimo svoj plijen i da kidamo odavde — začuše kako govori neki glas.

To je govorio netko tko je stajao sasvim blizu prozora, i nikako mu glas nije bio sličan poglavarovu.

— Pusti da ovo spremim ovamo — odvrti drugi, a Razmo prepozna njegov glas. Glas Hildinga Lifa prepoznao bi između tisuću drugih glasova.

Razmo se čvrsto uhvati Oskaru za ruku. Stisnuo je tu ruku tako jako, baš ju je jako stisnuo — jer to vani pred prozorom stajahu Lif i Liander, i to ga je uplašilo više negoli sve sablasti i poglavar zajedno.

A sad evo ih i unutra — neka nam se nebesa smiluju! Ulaze u kuću, eno ih u kuhinji, čuje kako se podnice uvijaju i škripe pod njihovim koracima. Što rade tu usred mrkle noći? Zar zaista na svijetu nema mjesta na kojem možeš biti miran od razbojnika?

Razgovarali su tamo, a vrata između kuhinje i Razmove fine sobe nisu bila zatvorena, nego dobrano otvorena. Mogla se čuti svaka riječ koju bi izgovorila ona dvojica u kuhinji.

— Da, ali ja mislim da je opasno zatezati i čekati — reče drugi glas, onaj što je pripadao Lianderu. — Ja sada želim krenuti.

— Ne, ne, što ti pada na um! — dočeka Lif. — Nećemo valjda sada biti brzopleti pa sve pokvariti. Ne bi valjalo da na vrat na nos pakujemo, sada pošto je stara bez ogrlice, razumiješ li? Ostat ćemo u gostionici još do kraja tjedna. To će ostaviti dobar dojam, razumiješ li? Mi nikad nismo bili u Sandöu, razumiješ. Naša je savjest čista. Ta tko bi stanovao gotovo dva tjedna u gostionici na svega , dvadeset kilometara od Sandöa, kad mu savjest ne bi bila čista? Razumiješ?

— Da, razumijem — prihvati Liander. — Već si mi to objasnio desetak puta. Ali bih ja rado da pokupimo novac i da svakako kidnemo odavde. Sve se bojim da ćemo sa svojom čistom savješću toliko sjediti ovdje dok se ne zalijepimo te više i ne mognemo odavde.

— Uradit ćemo onako kako sam rekao — odlučno će Lif. — Podići ćemo ulov u subotu ujutro i mirno otputovati vlakom u dva sata, i ni đavo neće doći na kakvu glupu misao o nekoj ogrlici ili

čemu sličnu.

Čulo se tamo u kuhinji kao da ona dvojica premeću odvaljene podnice, a onda se čuo Lif kako kazuje tiho i zadovoljno:

— Baš je čovjeku lijepo pri duši kad vidi toliko blago! Časak je vladala pobožna tišina, a onda Lif nastavi:

— Kladam se da ogrlica vrijedi pet-šest tisuća.

— Ipak bih radije da je se otresemo — preuze Liander. — Ono u Sandöu bilo je dobro, ali ovo s Anna-Stinom nije nikako. Što se mene tiče, možeš se ti zabavljati sa svojim zaručnicama koliko hoćeš, ali *ulaziti u poslove* sa ženama, ne, to ne ide, to je čista propast.

— Zar si postao nervozan? — podrugljivo će Lif.

— Nervozan... Ne osjećam se, brajko, siguran ovdje, eto to je. A što ako se stara vrati svijesti?

— Neće, ne brigaj. Dovoljno je dugo živjela.

— Ali ja velim *ako*... Ako se probudi te iskaže što je i kako je bilo, a poglavar Anna-Stinu pritjesni onim o skitnici? Glupa Anna-Stina! Nije smjela ono prebaciti na skitnicu. Ako poglavar razabere da je lagala, onda neće proći ni pet minuta, a on će izvući iz nje sve o nama, tko smo i što smo. I samo pet dugih minuta, pa čeno već sjediti s onu stranu brave, zbog onoga u Sandöu.

— Cijeli dan klepećeš jedno te isto, i već mi je uvrh glave! — odsiječe Lif. — Anna-Stina nije s kruške pala na glavu, to i sam dobro znaš. A što se tiče stare, ta više neće otvoriti kljuna.

Liander je, nezadovoljan, nešto gundao.

— A imamo i dobro sklonište za plijen — produži Lif. — Kudikamo bolje nego da ga zakopamo u šumi. Lako nam ga je naći, a ipak je na zgodnu mjestu kamo nitko ne dolazi.

— Samo da ovamo ne dodeš sam prije subote — kiselo će Liander.

Lif se ražestio:

— Zar nemaš povjerenja u mene?

Liander se suho nasmija:

— Zar nemaš u mene povjerenja? — rekla je lisica kokoši i odgrizla joj glavu. — Ipak, imam povjerenja u tebe koliko i ti u mene.

Razmo je grčevito stiskao Oskarovu ruku, bijaše onaj prizor nešto što se gotovo ne može izdržati. Bijaše to nešto nesnosno i grozno. Grozno je kako na svijetu ima ljudi koji drugome žele smrt

— i grozno je imati takve okrutne razbojнике u takvoj blizini, na svega nekoliko metara od sebe. Želio je da se nađe negdje daleko — jedan njegov dio želio je da bude daleko odande. A drugi je njegov dio želio ostati i vidjeti što će dalje biti, to bijaše onaj pustolovni dio u njemu. Načulio je uši i napeto slušao kako opet stavljaju podnice — sigurno sada opet zakapaju novac. Ali čekajte samo dok vam pogledam u leđa!

— Tako, sad možemo ići — reče Liander.

— Možemo — složi se Lif.

Razmo je već duboko odahnuo, baš iz dna duše, kao da mu se težak kamen svalio sa srca, ali strašni Lif opet reče nešto strašno.

— Samo da časak pogledam, zaboravio sam zadnji put lulu, mislim da sam je ostavio unutra na prozoru.

»Unutra« — to je samo moglo značiti u sobi, gdje su se Oskar i Razmo šćučurili u svome kutu. Razmo se još više pribi uz Oskara, a u takvu strahu da mu se sve okretalo u glavi. Osjećao je kako se Oskaru napinju mišice i kako je spreman na borbu... ali razbojnici imaju revolve... Sad im je, Oskaru i Razmu, nema sumnje, kucnuo posljednji čas!

Približavali su se brzi koraci, otvoriše se vrata i sjaj džepne svjetiljke prosja po podu. A nasred sobe stajalo Razmovo fino pokućstvo. Ali vijenac svjetla brzo prijeđe preko sanduka. Razbojnik očito nije vidio ništa značajno u tome što je sanduk ondje. Nije viknuo, nije zastao u čudu, ali će već ziniti i zabezeknuti se kad ugleda Oskara i Razma! A njih su se dvojica stisla u svoj kut i čekala, Oskaru se još jače napele mišice. A onda...

— Evo lule — čuše Lianderov glas tamo iz kuhinje. — Evo je na prozoru.

Lif se brzo okrenu. Ugasila se opasna sjajna leća, i razbojnik išćeze na vrata. Nije otkrio onu dvojicu u kutu. Bijaše to pravo čudo, jer ni u najtamnijem kutu nije bilo sasvim tamno. Ali onaj koji traži malu lulu, možda ne opaža dvojicu krupnih skitnica.

— Ih, što li je zvrkast! — otčepi Razmo kad su lupeži izišli i nestali u vjetrovitoj noći, a on se opet usudio da progovori.

— Hajde — reče Oskar i uze svoju džepnu svjetiljku. — Hodi da malo pogledamo to skrovište koje je tako lako naći. Eh, sreću mu ćoravu, što li će biti zabavno!

Prešli su u kuhinju. Razmo bijaše sav izvan sebe od pustog uzbuđenja: vidio je pred sobom jamu s blagom — punu bakarnih

pètâka.

Vijenac svjetla s Oskarove džepne svjetiljke pretraživaše gole podnice. Oskar je pregledavao svaku dasku i nogom okušavao stoji li čvrsto.

— Evo, ovdje je!

Marnim je prstima podigao jednu podnicu blizu ognjišta i džepnom svjetiljkom posvijetlio u jamu. U podu se nalazila udubina u obliku četverokuta, a u njoj ležao povelik smotak brižno uvijen u voštano platno. Oskar odmota zamot...

— Haj-haj! — protisnu Razmo.

U lijepim svežnjićima bile poslagane novčanice od pedeset i od stotinu kruna — sav novac za isplatu tjednih plaća u tvornici u Sandöu. Nije bilo bakarnih pètâka, ali je Razmo po Oskarovim malne zaprepaštenim očima mogao razabrati da je i to novac.

— Zar na svijetu ima toliko novca? — u čudu će Oskar. — Nikad to ne bih pomislio.

Bila je ondje i ogrlica, zlatan lanac s privjeskom od krupna zelena dragog kamenja. Bijaše to najljepše što je Razmo vidio u svome životu, ali on nije baš mnogo vidio. Zadovoljno je uzdahnuo.

— Zamisli, sad gospođa Hedberg može dobiti nazad svoju ogrlicu. Ako je još na životu...

Oskar propusti zlatni lanac kroz prste.

— Nadam se da jest... Nadam se da ću joj još jednom pjevati »Svaka šuma izvor ima«. Onda će mi dati pola krune.

— Sutra — prihvati Razmo zasjavši od radosti. — Sutra ćemo s novcima poglavaru, a s ogrlicom gospođi Hedberg.

Oskar odmahnu glavom:

— A ne, nećemo tako. Sve valja mudro urediti i lukavo raditi, rekla je baba i uzela uši loviti nožnim prstima.

— A što ćemo onda? — upita Razmo.

— A ne, neću ja više zabadati nos u taj osinjak — odgovori Oskar. — Ne želim imati posla s djevojkama koje lažu, ne želim da se u toj zbrci uhvatim kao pile u kućinama, a pogotovu neću više da čujem ono: »Oskare, što si radio u četvrtak«. Ne, ne, brajane, nego ćemo mi lijepo sve te trice i kućine u drugu ropotarnicu, na drugo mjesto, pa ćemo onda poglavaru iskititi pismo: »Dragi, velmožni i poglaviti, izvolite pokupiti i odnijeti novac, inače vam propade.« A nas ćemo dvojica opet put pod noge, lijepo na cestu, a poglavaru ćemo prepustiti brigu da izvrši ostalo. Zato je i plaćen, a ja nisam na

sebe preuzeo da mu budem pomoćnik.

I to rekavši, Oskar donese naprtnjaču te u nju poče trpati svežnjeve novčanica.

— Samo da sada odnekle ne ispadne poglavar i ne ščepa me baš u času kad na leđima prtim polovinu narodne banke, jer mi onda ne gine buhara i doživotna robija.

Uzeo je ogrlicu te ju u šali objesio Razmu oko vrata.

— Eh, trebaš bar jednom u životu biti baš lijep! Izgledaš sada kao sam car Salamun u svem svome sjaju. Jedino si možda nešto pjegaviji od njega.

U sjaju džepne svjetiljke stajaše car Salamun prilično otrcan i mršav, ali mu je oko vrata bila bogata ogrlica sa zelenim smaragdima.

— Da, i kosa mi je glatka — reče Razmo, a zvučalo je to ponešto žalostivo.

I poseže da s vrata smakne ogrlicu. Nije je htio na sebi. Ali nije dospio da je skine, ne bijaše vremena za to.

I opet su se začuli — glasovi!

JEDANAESTO POGLAVLJE

— Brzo! — prošapta Oskar. — Brzo odavde!

Istrčali su na hodnik. Ali kasno. Glasovi se već sasvim primakli, čuli su se pred samim kućnim vratima. Taj im put bijaše dakle zatvoren.

Brzo gore, na tavan!

Oskar gurnu Razma preda se uz uske i strme stube. Razmo je prije tako veselo jurio gore-dolje po njima, a sada se spoticao i posrtao kao kakav bolesnik u kojega je nemoćan korak. A i jest bio bolesnik, čutio se bolesnim — od straha od one dvojice što su eto otvorila kućna vrata i stupila u tamni hodnik.

Oskar i Razmo uštapili se na stubama, stali kao ukopani. Nisu se usuđivali ni prstom maknuti. I disanje su suspregli, da ih dah ne bi odao. Razmo je prestravljen zurio u dvije crne sjene, u dvije spodobе dolje, u te nakaze što život pretvaraju u strašnu moru. Uh, kako su mu odvratne!

— Da, imaš pravo, nije bilo nikakvih sanduka kad smo zadnji put bili ovdje.

Bijaž to Lifov glas. Sad je lupež gurnuo vrata na kuhinji.

— A ipak nemaš dovoljno soli u glavi pa da potečeš kad vidiš da se ovamo preselila čitava tvornica sanduka! — reče Liander tužeći se. — Nisu ti sanduci sami ovamo došetali niti su pali s neba, to ćeš i sam priznati.

— Istom sam se poslije sjetio — reče Lif. — Znaš već kako se neki put dogodi: vidiš nešto, a opet ne vidiš. A onda nakon nekog vremena čovjeku sine te se upita: odakle ondje sanduci?

— Vidiš i ne vidiš! Kakva mi je to mudrost! Takvo što ne dopušta se u našem zanatu. A sada van s plijenom!

»He, he«, pomisli Razmo, »plijen je već vanik«. Unatoč svem strahu osjećao je slast pobjede. Ali mu radost prisjede već idućeg časa. Jer sada iz kuhinje doprije bijesna kletva, a Lif divlje povika:

— Brzo za njima! Nisu daleko!

I nahrupiše u hodnik. Bijahu bijesni kao krvoločni psi što razdiru. Pojuriše na vrata da traže i traže nepoznatog neprijatelja koji im je ugrabio plijen ispred nosa, i da ga smlave i dotuku ako ga uhvate.

Bijahu već na vratima kad Lif naglo zastade.

— Stoj! Da najprije vidimo jesu li još u kući. Ovdje dolje nema nikoga, ali možda gore, na tavanu.

Potrčao je uza stube i žestoko naletio na Oskarovu šaku. Jauknuo je i natraške zateturio Lianderu u naručje. I Razmo je jauknuo, tamo za širokim Oskarovim leđima, jer je vidio kako Liander poteže svoj ogavni pištolj i čuo ga gdje više glasom što je drhtao od bijesa:

— Da se nisi ni maknuo, ili pucam!

I Lif se već osovio na noge. Snop svjetla s njegove džepne svjetiljke kliznu po onoj dvojici na stubama, i lupež samo uzdahnu kad vidje cara Salamuna u svem njegovu sjaju.

— Žutokljunac ima ogrlicu!

Razbojnici buljili u njega kao da ne vjeruju svojim očima.

— Bježi, Razmo! — povika mu Oskar, a sam se u svoj širini i snazi ustoboči na uskom stubištu priječeći razbojnicima put. — Bježi! — zagrmje još jednom.

A Razmo nadade u bijeg. Poput gonjena miša sunu uza stube pa na bijedni tavan, gdje je vjetar tresao praznim prozorskim krilima da je sve klepetalo. Pod prozorom se nalazio krov prednjeg dijela kuhinje. Kliznu preko prozorskog podboja — pentrati se po krovovima, to je znao, a i skakati, dakako. Odozgor do zemlje bijaše skok od dva-tri metra, ali da je trebalo, skoćio bi on i sa crkvenog tornja. Malko je stukao koljena, ali nije imao vremena da se opipa: bijaše on zastrašeni miš koji bježi pred mačkom. Već je čuo kako Lif juri obilazeći za kućni ugao da mu prepriječi put. I zato je potekao što ga noge nose, zagrebao kao da je o glavu — a i jest se radilo o glavi, to je dobro osjetio.

Oh, svi vi putnici u dalekoj Minnesoti! Kad biste samo znali što se noćas zbiva u vašem sivom seocu kraj mora! Onuda između kuća juri nasmrt prestrašeni dječak komu je ogrlica oko vrata, a razbojnik mu za petama. I nigdje nikoga da mu pritekne u pomoć. Jer su sive kuće nijeme i napuštene, prozori im mrtvi i prazni. Nigdje prijateljske ruke da u toj ljetnoj olujnoj noći otvori vrata, nigdje prijateljskog glasa da se javi kroz otvoren prozor: »Hodi ovamo da te sakrijemo!«

Ne, nigdje nikoga, prepušten je samom sebi, treba se snaći kako sam zna i umije, taj bosonogi dječak sa modroispruganom košuljom iz sirotišta, sa pokrpanim hlačama od gruba sukna i sa smaragdnom ogrlicom oko vrata.

Evo, sad je gonjen stigao do najbliže kuće, za njom traži zaklonište. Bila je nekoć Per-Andersova i po njemu se zvala, ali to ne zna dječak koji tuda bježi, jer su mnoge godine prohujale otkako se Per-Anders iselio u Ameriku.

Preplašeni dječak, komu se srce ispelo pod grlo, časak je zastao da procijeni na koju će stranu. Ne ostaje mu mnogo vremena, jer eto već i progonitelja iza ugla, kosa mu na vjetru leprša oko glave. Nije to više nikakav otmjeni gospodin sa slavnim šeširom, nego samo očajni razbojnik što je na sve navro da uhvati tog dječaka, hoće da ga se domogne po svaku cijenu, da ga ščepa kud puklo da puklo.

Razmo u divljem strahu grabi dalje. Brzo trči, ali su u njegova progonitelja duge noge, taj je još brži. Razbojnik ga dostiže, primiče mu se sve bliže i bliže. Kad se Razmo osvrne, vidi one duge krake što su svojski upeli da ga stignu, vidi onu kosu što se na vjetru razbarušila.

U blizini Per-Andersove kuće nalazi se Karl-Nilsova s mnogim sušama. Iza nekadašnje tesarnice Razmo se naglo zaustavi, stade kao prikovan. Stoji mirno i u strahu čeka svoga neprijatelja. Evo ga. Ali je samo projurio dalje. Ne vidi dječaka koji se stisnuo uz pokrajnji zid. Razmo tako dobiva časak-dva da odahne.

Ali mačka i opet otkriva miša, Lif vidi svoju žrtvu na putu nazad prema Per-Andersovoj kući, i natiskuje se za njim. Razmo zadihan bježi i trči, sad ima priličnu prednost, ali u utrci s Lifom ne može biti siguran u to da će i umaknuti. Zato mora naći sklonište, mora se sakriti, i to brzo. Uletio je u Per-Andersovu kuću... oh nebesa! Gdje li će naći zaklona u sasvim praznoj kući?

Eno, ondje je sanduk za drva. Mnoga su se djeca tijekom vremena igrala skrivača u Per-Andersovoj kući. Uvlačili su se u sanduk za drva i navlačili na se poklopac zadovoljno se smješkajući. Ali još nijedno dijete nije ondje čučalo tako uzdrhtala srca i osluškivalo s takvim strahom kao dječak koji sada sjedi u tom sanduku i očekuje da se pojave dvije nemilosrdne ruke i da ga izvuku iz njegova skrovišta. Sad se za mišem sklopila mišolovka. Ako ga Lif tu nađe, propao je.

Domalo eto i Lifa. Razmo čuje kako koraci odjekuju po podu u kuhinji. Razbojnik je sasvim blizu, može svakog časa podići poklopac. Ali se on po svoj prilici nije nikad igrao skrivača, te ništa ne zna o sanducima za drva. Bijesno je sunuo dalje, u sobu pa opet na hodnik, zatim uza stube na tavan, čuju mu se gore koraci. Ta

siguran je da se dječak nalazi negdje u kući, pa kune i više motajući se po tavanu.

A dotle je Razmo izmilio iz sanduka i već je vani. Nada se da je sada prevario Lifā, misli da će odahnuti.

Ali Lif kroz tavanski prozor vidi kako bosonogi dječak trči preko dvorišta, mršave nožice idu poput šipki na bubnju. U dva-tri skoka niza stepnice već je razbojnik opet za njim, neumoljiv i neizbježan poput sudbine.

Niza staru seosku ulicu nastavlja se lov. Prije su tuda prolazili mirni volovi vozeći u suše i spremišta Per-Andersovu zob i KarlNilsovo sijeno, a u ljetne večeri djeca su tjerala kolutove duž čitave seoske ulice i zabavljala se drugim igrama, bez brige i u najljepšem miru. Nikad se prije nije dogodilo da netko trči da spasi život. Ali sada tuda trči bosonogi dječak komu je razbojnik za petama.

Duž čitave ulice nastavlja se hajka i dalje sve do vode. Je li to deran naumio skočiti u more? Razbojnik još bolje upinje, trči brže. Sada će on dokrajčiti tu priču!

Staza od trulih brvina, kao kakav uzak a dug most, seže dobrano u more, a na kraju joj se nalazi napol srušeno spremište za čamce.

Razmo uždio brvinama baš kao goveče kad se zaobada bježeći pred obadom — daske se samo povijaju pod njegovim koracima. Još se bolje svijaju kad na njih stupi Lif. Ali se razbojnik sada pobjedonosno smiješi, siguran je da će uskoro zgrabiti dječaka, ne može mu više umaći. Pobjeći na brvine — pa to je najgluplje što je mogao učiniti, jer odatle nema puta nazad. Sad je deran u klopki, osim ako nije namjerio da skoči u vodu i da se utopi.

Brvine pri kraju zaokreću, pred spremištem prave ugao.

Razmo dalje trči po daskama koje se uvijaju. U toj ludoj hajci ispala mu košulja iz hlača, leprša oko njega, i modroisprugani skut na košulji posljednje je što Lif vidi kad Razmo nestaje za spremištem.

Čuje se klopot po daskama, to Lif dolazi. Evo sada... sada će konačno taj nepopravljivi deran dobiti što je zaslužio! Lif u naletu obilazi ugao spremišta za čamce...

Ali što je sad? Ne čuju se više njegovi koraci što odzvanjaju. Odjednom, gle, pljas! — i gospodin Lif ne može više protisnuti ni jedne kletve, jer slani morski valovi prelaze preko njega. On je,

doduše, još pokušao da nešto protisne, ali se umjesto kletve čuo samo laki klo-klo.

Za časak Razmo je gotovo sretan. Jedno je ipak naučio u staroj Västerhagi: naučio je podmetati nogu, a ne samo okapati krumpir.

Kašljući i frkćući od bijesa pojavi se Lif na površini. Ne ostaje u vodi, premda je ondje tako lijepo mjesto za kupanje. Ljut kao ris uzvera se opet na brvine, i Razmo razabra, malne briznuvši u plač, da nikad neće umaći tome nemilosrdnom čovjeku. Ali će se boriti do posljednjeg daha. Bježat će dok se ne sruši od iznemoglosti. Neće to više dugo trajati, jer mu srce udara kao da će se rasprsnuti.

Natrag duž brvina. Natrag uza seosku ulicu. Preko Karl-Nilsova dvorišta. Unutra, u Per-Andersovu kuću. Baš kao da juriša u nekom groznom snu. Opet je malo izmakao, stekao prednost, ali se za njim nadao njegov strašni neprijatelj, moker, neumoljiv, topoću mu teški koraci, ne možeš mu umaći.

Eno, tamo je Per-Andersov trap u koji se nekoć spremao krumpir. Razmo je već onamo zavirio kad je tražio najpogodniju kuću. Stajao je neko vrijeme unutra i gradio se kao da je pred njim pedeset vreća krumpira što mu ga valja oguliti.

Sasvim iscrpljen zamače u tamu te napol klijeti, a napol podruma. U svom očaju nada se da Lif još nije tako blizu da vidi i da neće doći na misao da tu traži. Bijedna mala nada, ali ni ona ne potraja dugo.

Već čuje kako netko hvata za golemi zasun. Dolazi Lif. Razjaren je i moker, sav je zaslijepjen od bijesa na toga derana koji se usuđuje da bude tako uporan. I onako goropadan sunu unutra...

Možeš u Västerhagi naučiti još i druge trikove, a ne samo da neprijatelju podmetneš nogu. Možeš, na priliku, naučiti da vrebáš za vratima, pa kad protivnik tako mahnito jurne unutra, ti mu onda za leđima izduhneš van. Tako je uradio i Razmo. Okretan kao vidra šmugnuo je van i u slijepom strahu zatvorio vrata i zavrnuo zahrđalim ključem.

Tek kad je čuo strašnu Lifovu riku za vratima, shvatio je što je učinio. Pun straha i pobjedničkog slavlja stoji Razmo vani pred zaključanim vratima i razabire da je svoga neprijatelja zatvorio u Per-Andersovo staro spremište za krumpir — istina, nije baš znao da je Per-Andersovo.

A sada ga je obuzela tuga i čežnja za Oskarom, i tako mu je pri duši da bi proplakao. Noge se tresu pod njim, umoran je, nasmrtno

umoran. Čezne za Oskarom toliko da ga jednostavno srce boli. A možda je Oskar mrtav...

I koliko je samo mogao, poteče natrag, »svojoj kući«. Oprezno se približava, jer ne zna gdje se nalazi Liander, a gdje Oskar.

Počelo je svitati. Uskoro će i sunce sinuti nad starim krajem onih koji su se iselili u Minnesotu, uskoro će obasjati to selo u kojem noćas nije nitko usnuo.

Razmo liježe potrbuške u travu i pobaučke se šalja prema kuhinjskom prozoru. Polako se podiže na koljenima i gleda kroz prozor na kojem odavna nema stakla.

*

Unutri, sasvim blizu, stoji Lijander, leđima okrenut prozoru. A tamo kraj ognjišta stoji Oskar, podignutih ruku. Oskaru je do nogu njegova uprtnjača, a Liander drži pištolj uperen u njega.

— Samo pucaj — veli Oskar razbojniku. — Jedan skitnica manje ili više, na svijetu se ništa ne mijenja.

— Bih, već me prsti bride, možeš mi vjerovati — reče Liander.

— A što te nisam ucmeкао, to je zato što ne želim da rastužim poglavara. On bi te tako rado strpao u buharu, zbog prepada u Sandöu! Znaš li to? I zbog toga što si opljačkao gospođu Hedberg, znaš li to?

— Tko bi mislio da na svijetu ima takvih svinja kao što si ti! — mirno će mu Oskar. — Ali kad poglavaru kažem kakvi ste razbojnici vas dvojica?

Razmu navriješe suze na oči. Dobro je znao da poglavar neće nikad vjerovati jednom skitnici, a znao je da i Oskar to dobro zna.

Liander se grubo nasmija:

— Ha-ha-ha! Samo pokušaj.

— A zar ti i samomu nije maloprije bilo nešto nevoljko pri duši? — upita Oskar. — Zbog toga što bi gospođa Hedberg mogla doći k sebi te štošta posvjedočiti? Na primjer, da mi je Anna-Stina slagala te me otpravila. Promisli malo, što će biti ako stara dođe k sebi?

— Gotovo je s njome, ta se više ne pridiže — tiho će Liander.

— Poslije onoga što se noćas ovdje zbilo, osjećam da se gospođa Hedberg neće više nikad pridići. Anna-Stina ne može na se uzeti takav rizik, a ni mi.

Razmo je stiskao šake. Između svih zlih i opakih ljudi na

svijetu bijahu Lif i Liander najgori. One su Lianderove riječi zvučale kao da taj razbojnik namjerava i sprema nešto zlo i opasno, kad tako govori o gospođi Hedberg.

— Ti volino, sve si to ti zamiješao! — nastavi Liander. —

Zašto si zabadao nos u ono što te se ne tiče? I pravo je da te poglavar strpa u buturu. Uostalom, ne trebaš se zbog toga žalostiti, zatvori nisu tako loši, ako želiš znati.

— Dobro si ih okušao da možeš tvrditi — priklopi mu Oskar.

— A ja ću učiniti sve što mogu da ih još jednom okušaš.

— Onda si veći glupan nego što sam i mislio — reče Liander.

— Zar ne shvaćaš, budalo, da sam pod sobom jamu kopaš kad pokušavaš da nas u nju strpaš? Da imaš i malo soli u toj tikvi, umaknuo bi što dalje odavde, uvukao bi dušu u se i jezik za ogradu, te se nikad više ne bi pojavio u ovom kraju.

— I ne bih imao mira kad bih vidio kakva policajca — zajedljivo će Oskar. — Jednostavno mi ne ide u glavu da zemljom hodaju takvi skotovi kao što si ti i Lif! Uh, kako bih te htio maznuti po toj pasjači!

Razmo kimnu odobravajući dok je klečao vani pred prozorom i virio unutra. Kako bi bilo lijepo kad bi Oskar svojski dohvatio tog Liandera. Oskar je jak, kudikamo jači od Liandera. Ali Liander ima onaj odvrtni pištolj u ruci. Stoji odmah kraj prozora, a pištolj je uperio u Oskara. Samo kad ne bi imao taj odvrtni revolver u ruci...

Vani pred prozorom ležala podebela stara letva. I ne misleći što čini, Razmo je podiže. Radio je kao u snu, gotovo nesvjesno: samo je uzeo letvu, brzo ustao i svom snagom tresnuo njome Liandera u desni lakat. Liander protisnu krik od bola i od bijesa, a revolver u lijepu luku poletje preko kuhinje. S uzvikom zadovoljstva baci se Oskar na Liandera, te se njih dvojica zavaljaše po podu. Razmo, prestravljen, samo je stajao i gledao. Sve je poskakivao od puste napetosti i grizao nokte. On naime nikad nije mogao gledati kako se ljudi tuku.

A ona se dvojica tukla i udarala da se sve prašilo. I Liander bijaše jak, pa su se koturali po podu i stenjali, a svaki je nastojao da se domogne revolvera.

Revolver... Razmo se prenu. Revolver! Liander ne smije doći do njega, nipošto!

Brzo, koliko su ga već nosile noge koje su se pod njim tresle Razmo utrča u kuhinju. Unutra se sav pod uvijao. Borci se sklupčali

u klupko te se valjali tamo-amo, tako da nisi imao mjesta kamo da staneš od onih ruku što su se razmahale i od nogu što su vitlale po zraku. A tamo ležaše revolver, i Liander posezaše rukom za njim sve više i sve bliže.

Razmo nogom gurnu odvratni crni predmet, tako da se otkliznuo u kut. A onda ga uze u svoje drhtave ruke, oprezno kao da je posrijedi zmija otrovnica. Uh, kako mu je bilo odvratno da ga drži u rukama i kako mu je bilo nesnosno da gleda i sluša gdje se ona dvojica prebacuju i stenju i gdje muklo udaraju o pod!

S revolverom u ruci Razmo izjuri van. Sve mu se prevrće u želucu, ali nema vremena za povraćanje. Stoji, tako, šmrca poznalo i gleda kako vjetar češlja brezove grane. Sunce je upravo iskočilo tamo iza otoka na moru, sjaj se prosipa po krestama valova, probudili se galebovi. Lete iznad sivoga starog sela i kriče, kao da se i oni boje. Ali ne, nije njih strah, to se samo on tako boji. I tako je strašno umoran da bi najradije legao i umro. I još bi nešto htio. Htio bi se riješiti revolvera.

Plaćući je trčao po kamenju duž obale. Vjetar je puhao tako silovito da se Razmo jedva održavao na nogama. No najposlije stiže na najljepše mjesto za kupanje što ga bijaše u tome starom kraju onih koji su se iselili u Minnesotu. S gađenjem je pogledao u revolver i onda ga hitnuo u modrozelenu vodu.

Tek što ga je bacio, sinu mu mozgom da je možda loše uradio. Zacijelo bi revolver trebao Oskaru da se njime brani. Ali je sada kasno. Revolver je ležao u dubini od desetak metara, tamo među ribama, i ondje će zauvijek ostati.

Vukao se nazad po obalnom kamenju. I gle! eto mu Oskara u susret! Odjeća mu i kosa u divljem neredu, naprtnjača mu na leđima, bijesan je i zadovoljan u isti čas. Razmu bijaše da još jače zaplače, ali je progutao gvalju što mu se ispriječila u grlu.

— Hodi, idemo — reče Oskar.

— A Liander? — upita Razmo.

— Liander je malko zadrijemao tamo kraj ognjišta. A gdje je Lif?

— Zatvorio sam ga u spremište za krumpir — umorno će Razmo.

Oskar ga pogleda i nasmija se cijelim licem.

— Pa ti si junačina i po! — zadivljeno će Oskar. — I ničeg se ne bojiš!

— Ipak, strašno se bojim — dočeka Razmo i briznu u plač. —
Lif je sigurno opet vani, vrata su tako stara i trula!

— Gdje ti je revolver? — upita Oskar.

— Bacio sam ga u more — odgovori Razmo te još više
zaplaka. Sada će se Oskar sigurno naljutiti na njega, jer ako se Lif
pojavi, Oskaru bi trebao revolver.

Ali se Oskar nije naljutio. Samo je kimnuo glavom i rekao:

— Dobro je tako, jer nas dvojica sigurno nismo nikakvi
strijelci. A sada će biti najbolje da uzmemo put preda se i da se
uzdamo u svoje noge. Valja nam odavde, što prije to bolje.

Razmu se ote uzdah i jecaj. On se više nije mogao pouzdati u
noge i nastaviti put. On nije više ništa mogao. S molbom u očima
pogleda Oskara:

— Samo još jedno mogu, Oskare. Mogu samo spavati!

DVANAESTO POGLAVLJE

Sada se opet nalazi u Västerhagi. Zacijelo će se svakog časa pojaviti gospođica Čavka i reći mu da načupa kopriva. Probudio se naime od kokošjeg kakotanja — od poznatoga i dosadnog kakotanja glupih kokoši kojih on nikako ne voli.

Oprezno otvori oči. Zaista oko njega švrljahu dvije stare kokoši. Ali ne bijele i krupne leghornske kokoši kao u Västerhagi, nego nekakve neugledne, sitne i šarene kokice. A on leži na podu u nekoj prostoriji u kojoj nikad prije nije bio. Tu je otvoreno ognjište, a pred ognjištem sjedi Oskar i pije kavu s nekakvom sijedom i sitnom staricom na kojoj je prugasta pregača. Sjede njih dvoje, pušu u svoje šolje, srču i razgovaraju.

— Da, čovjeku se gotovo sažale te skitnice kojima je suđeno da se vječno povlače po cestama i potucaju od nemila do nedraga — meko će starica. — A ni u nebo ne stižu, nema im u raju naselja.

— E, majčice Sara, što se toga tiče vi se kruto varate — preuze Oskar. — Sjedite vi tako i mislite da ćete ravno u nebo zato što ste uvijek kod kuće i što čučite kraj svog ognjišta. A to, vidite, može okrenuti sasvim drugačije, može ispasti sasvim naopako.

Starica stavi kusatak šećera u krezuba usta i kimnu glavom misleći svoje: ta ona to bolje zna.

— Ha, već ćeš vidjeti — reče ona. — Već ćeš vidjeti što će i kako će biti.

Razmo se pomače, htio je da Oskar vidi kako se probudio. Ali je starica prva opazila.

— I ti bi zacijelo gutljaj kave — reče starica žmirkajući mu dobroćudnim očicama. — Kave i krišku kruha. Dosta ćeš se još kruha nagutati dok odrasteš.

Oskar se nasmija i pokaza na Razma:

— Da znate, majčice Sara, to vam je pravi junak. Junačina i po, nema šta! Ali mu svakako još treba nešto kruha, neće mu biti naodmet.

Razmo se sjeti svega. Sjeti se duge noći u kojoj se pokazao junakom — još ga od toga bole sve kosti.

Ali se nije mogao sjetiti kako je dospio ovamo, u kućicu majčice Sare. Samo se nejasno, kao kroza san, sjećao kako ga je Oskar nosio i kako su oko njih galebovi letjeli i kriještali.

Ogleda se po prostoriji kojom su kokoši švrljale tamo-amo i umišljale da je to njihovo područje i njihov stan. Bijaše to bijedan prostor, prljav i zapušten, ali je bilo pravo blaženstvo tu ležati — milina ti pogledati onaj trougli kaveni lonac na ognjištu i Oskara kako sjedi kraj ognjišta te se smije i lagodno se osjeća.

Majčica Sara natoči Razmu kave u škrbavu modru šolju bez drška. Zatim dohvati nož te mu odreza povelik komad crna kruha.

— Maslaca ćeš dobiti drugi put — reče starica — nemam ga.

Razmo uze kruh. Bijaše gnjecav pod prstima. Vidio se u njemu taman rub tijesta. Ali ništa zato, on voli gnjecav kruh. Umočio je kruh u kavu i jeo. Tako je slatko prijalo.

— Majčica Sara ljubazna je prema skitnicama — reče Oskar.

— Da, majčica Sara sigurno će doći u nebo.

Starica kimnu odobravajući.

— A sada da prijedemo na ono o poglavaru — proslijedi Oskar. — Bilo bi lijepo kad biste što prije otišli onamo, majčice Sara.

Majčica Sara zabrinuto se počesa po kosi. Glava joj bijaše kao malo, bijelo klupko vune.

— Ali ne kanim s njime razgovarati — bojažljivo će starica. — Neću mu reći baš ništa, samo ću mu predati pismo i otići. Jer ako se s njime upustim u razgovor, odmah će on opet potegnuti da mi govori kako bi trebalo da prijedem u uboški dom.

Oskar je potapša po ramenu, umirujući je:

— Ne treba ni riječi da mu kažete. Samo mu predajte pismo, i sve će biti u redu. Barem se tako nadamo.

Starica je i dalje bila zabrinuta, upravo kao dijete koje se plaši nepoznate opasnosti.

— Ne bih rado, ali ću ipak. »Budite dobri prema siromasima«, veli pastor. A ti si siromah, Oskare.

Oskar se smijao. Njemu se činilo zgodnim to da je siromah.

— Ah, ah, ah, majčice Sara, siromah sam kao crkveni miš.

Starica zabrinuto kimaše glavom.

— Ali najprije moram nahraniti kokoši — reče starica.

— Ah, ah, budite dobri i prema kokošima — dočeka Oskar.

Starica zovnu svoje šarene koke te s njima iščeze na vrata.

Oskar pogleda u Razma koji je sjedio na svojoj jadnoj postelji na podu i salijevao u se posljednje kapi kave.

— Doručak u postelji, eh, još samo to! — reče Oskar. — Ali

da, vidiš što sam radio dok si ti ležao i hrkao. Napisao sam poglavaru cio roman.

I iz džepa na kaputu izvuče gusto načrčkan komad papira te ga pruži Razmu.

— Treba li da to pročitam? — upita Razmo.

— Da, ako možeš — odgovori Oskar.

Razmo uze papir i poče čitati. Oskarov rukopis i pravopis ne bijaše baš najbolji — bijaše traljav, gotovo gori od njegova.

Nisam ništa napravijo, nedužan sam kao janje. Ne, nisam ništa napravijo i poglaviti gospodin može mi zaista vjerovati. Što se tiče onog pothvata u Sandöu ono su izvela i onome imaju svoje prste dva fina gospodičića a zovu se Lif i Liander i stanuju u gostijonici ako već nisu strugnuli a i ono kod gospođe Hedberg njihovo je maslo a djevojka je lagala kazala da sam ono ja bijo ama nisam ja bijo nego njih dvojica a ja sam nedužan kao janje. Imajte na umu da sam ja stajao vani i pjevao Svaka šuma izvor ima pitajte gospođu Hedberg ako je živa ali nevjerujem da jest a ako jest onda odstranite Anastinu jer inače neće dugo ostati na životu hoću da kažem gospođa Hedberg jer su oni ljudi kadri sve učiniti i niodčega ne prezaju i ničega se ne žapaju. A ogrlicu sam pohranijo a i novac a jest hrpa kakve nikad nisam vidijo a na priloženom papiriću naznačujem gdje sam sve spremijo i gospodin poglavar treba pokupiti jer inače propade. Sada će vam s ovim doći majčica Sara ja se ne usuđujem jer nitko nevjeruje skitnici a ja uzimam put pod noge jer hoću da budem slobodan kad sam nedužan kao janje i kad ništa nisam učinijo.

S poštovanjem

Oskar Potukač

Anastinu ne ostavljajte samu s gospođom Hedberg.

Razmo previje papir i pruži ga Oskaru.

— A gdje si pohranio novac? — upita.

— Na tajnome mjestu — odgovori Oskar. — Ali me ne pitaj gdje. Ti si doduše junačina, ali neću da te u ovo prtljam i miješam više nego što je potrebno. Saznat ćeš drugi put. A poglavaru sam naznačio na ovom papiriću što ga prilažem pismu.

»Drugi put ću saznati, i drugi put ću dobiti maslaca na kruh«,

pomisli Razmo.

*

Ležali su na brežuljku za kućicom majčice Sare i čekali. Oskar nije htio da krene na put dok ne sazna i ne bude uvjeren da je poglavar doista primio pismo. Ali majčice dugo ne bijaše. Već su izminula četiri sata kako je otišla, te se Oskar uznemirio.

— Te starice iz koliba nisu nikakve pismonoše — reče Oskar.
— Čovjek nikad ne zna što njima može pasti na um.

A Razmo je opet uživao što može tako ležati na miru i odmarati se. Još je malo pospavao, a onda su nešto založili. Sunce sjalo, mirisala smola s borova što su kućicu majčice Sare štitali od svih oštrih vjetrova, a staričina bijela mačka došla i tako se lijepo umiljavala oko njega. Razmo se lijepo ondje osjećao — ljepše mu već ne mogaše biti.

Kad je vidio mačku, sjetio se svoga sna. Usnilo mu se da ima svoju mačku, crnu kao što je mačkica u gospođe Hedberg. Čitava je života želio da ima neku svoju životinju, a i Gunnar. On i Gunnar često su razgovarali o tome. Ali u Västerhagi dječak ne može imati nikakve druge životinje doli ušiju u kosi, govorio je Gunnar. Uostalom, nisu smjeli ni njih imati, jer bi onda došla gospođica Čavka s gustim češljem.

Ali je jutros, dok je spavao na podu u kućici majčice Sare, sanjao da ima crnu mačkicu koja je samo njegova. Hranio ju je, davao joj sleđa i krumpira — takvo što jedu valjda samo mačke iz snova. Smiješio se pri pomisli na to kako je ona mačkica bila slatka i dražesna.

— A čemu se to smiješ? — upita ga Oskar.

— Ah, noćas sam sanjao da imam lijepu malu mačku — žustro će Razmo. — A znaš li što je jela?

— Pa valjda miševe — odgovori Oskar.

— Ne, nije jela miševe, nego sleđa i krumpira. A bila je tako dražesna...

— Mlade mačke ne jedu ribu i krumpir — reče Oskar.

— A moja je jela.

Ležali su neko vrijeme ne govoreći i gledali gore u borove vršike. Razmo je držao staričinu mačku u naručju.

Noćas ja sam sanak snio,

*sanak snio tako mio:
noćas mi se maca snila,
mala maca tako mila...*

pjevušio Oskar.

*...što za hranu sebi bira
samo sleđa i krumpira...*

nastavi glatko Razmo te se nasmija.
Oskar je malko razmišljao, a onda zapjeva:

*Vjerovati volja ti je,
ako nećeš, druge nije:
mala maca u slast bira
samo sleđa...*

—... i krumpira! — povika Razmo zasjavši od radosti. —
Oskare, pa to je gotovo čitava pjesma!
— Da, to je čitava pjesma — potvrdi Oskar te izvuče
harmoniku.

Polako je prebiraio po tipkama dok nije pronašao napjev koji je
prije pjevušio.

I dok su dalje čekali da se vrati majčica Sara, neprestano su
svirali i pjevali svoju pjesmicu o maci.

*Noćas ja sam sanak snio,
sanak snio tako mio:
noćas mi se maca snila,
mala maca tako mila
što za hranu sebi bira
samo sleđa i krumpira.
Vjerovati volja ti je,
ako nećeš, druge nije:
mala maca u slast bira
samo sleđa i krumpira.*

Gle, kako je lako sastavljati pjesme! Razmo odluči da ih složi

cijelo mnoštvo. O mačkama i psima, i možda o malim janjcima. Dakako, neće biti napete kao ona »Zgodu strašnu jeste l'čuli?« — ali se u pjesmama ne mora uvijek krv liti! Nakon grozne noći s Lifom i Lianderom dosta mu je strašnih događaja!

*

Najposlije se pojavi majčica Sara. Na licu joj se pokazivalo zadovoljstvo.

— Poglavara nije bilo kod kuće — reče starica s blagim, krezubim osmijehom. — Bio je vani, na nekakvoj proslavi. Takvo što može dugo trajati, pa nisam mogla čekati u nedogled.

— Ali ste ipak predali pismo, majčice Sara? — upita Oskar zabrinuto. — Kojemu od njegovih policajaca?

Starica svjesna krivnje, zavrtje sijedom glavom.

— A mi smo toliko ovdje čekali — reče Oskar. — Pa što ste radili cijelo to vrijeme?

— Žurila sam se — uvjeravaše starica. — samo sam se navratila na kavu gospođi Isak.

— Cijela četiri sata? — u čudu će Oskar.

— Pa imale smo toliko toga da razgovaramo — dostojanstveno će starica; nije bila voljna da sluša nikakve prijekore.

— Dajte mi pismo — reče Oskar.

Bio je nešto ljut na majčicu Saru, to je Razmo mogao razabrati.

Na staričinu licu i opet se pokazao kako je svjesna krivnje.

— Pismo? Ah, zaboravila sam ga kod gospođe Isak — reče ona. — Je li bilo što god važno?

U svome iskockanom rupcu i sa svojom ispruganom pregačom stajala je kraj jednoga između grmova ribiza. Čupkala je lišće na grmu i držala se kao da je nečim silno zaposlena te nema vremena da misli i na kakva pisma.

Oskar uzdahnu.

— Ne, ne, majčice Sara, nije bilo ništa važno. Unatoč tome sigurno ćete doći u nebo. Dobro je tako kako jest, rekao je čovjek komu je plamen zahvatio kosu.

*

— A još sam ono pismo napisao gotovo srcem i krvlju — Oskar će kasnije Razmu kad su se uputili staroj gospođi Isak da uzmu propaliju poruku. — Ne mogu ja u jedan dan napisati takva

dva romana. Nadam se da je pismo još ondje.

No nikad ne stigoše onamo. Imali su samo malo donde — već su vidjeli kućicu gospođe Isak kraj ceste. Ali onda iznenada, kao da su iz zemlje iznikli, iskrsnuše pred njih — dvojica policajaca. Ona ista dvojica koja i posljednji put. Uvijek isti policajci.

Oskar bijaše bijesan, bjesniji nego što ga je Razmo ikad vidio. A nije bilo ni čudo. Policajci su s njime postupali kao da je on najveći i najopasniji razbojnik na svijetu, a ne valjan skitnica.

— Uzmi mu pištolj! — zagrmje jedan, i u isti se čas obadvojica stražara baciše na njega te ga pregledaše od glave do pete.

— Nemam ja nikakva pištolja! — povika Oskar. — Nisam ga nikad ni imao! Nisam nikad imao ni pucaljke dok bijah dijete, premda sam toliko plakao i molio majku da mi je kupi.

I tako ih odvedoše u poglavarov ured. Jedan od dvojice stražara sjede za stol i uze o njima nešto pisati na arku papira, dok je drugi stajao i držao Oskara: taj kao da se bojao da bi mu Oskar inače pobjegao.

Razma nije držao. A nije ni bilo potrebno, jer se Razmo stisnuo uz Oskara koliko je god mogao. Kakav je to zapravo život — ni časka mira nego uvijek strah: strah od razbojnika, strah od poglavara, strah od stražara!

Ali Oskar nije bio u strahu. On je bio bijesan.

— Hoću da govorim s poglavarom! — povika Oskar i lupi šakom po ogradi upravo ondje gdje je za stolom sjedio onaj koji je pisao.

— Poglavar je na svečanosti. Istom će ujutro doći u službu — reče onaj stražar koji ga je držao.

— Na svečanosti! — povika Oskar. — A ja sam ovdje nedužan kao janje!

— To smo već čuli — reče onaj koji je pisao.

Zvao se taj Bergkvist, barem ga je tako nazivao onaj drugi.

— Lažeš toliko da već i sam vjeruješ u svoju laž! — nastavi Bergkvist. — Ali ovaj put nećeš umaći, nego ćeš u zatvor. I pravo je tako, jer takav ološ ne smije ostati na slobodi.

Oskar je stenjao od jarosti. Okrenu se stražaru koji ga je držao, a onda pokaza na Bergkvista:

— Smijem li ovoga nazvati glupanom, ili je to kažnjivo?

— Kažnjivo je, budi siguran — odgovori onaj koji ga držaše.

— Miruj i kazuj svoje potpuno ime, tako da ga Bergkvist može

napisati.

— Zovem se Oskar. A kako se ti zoveš?

— Andersson. Ali to ne pripada ovamo. Kako se još zoveš osim Oskar?

— To ne propada ovamo. Možeš me mirne duše zvati Oskar, nije kažnjivo.

Andersson se naceri. On kao da bijaše dobrodušniji negoli onaj, koji je pisao. Ali Bergkvist pogleda Oskara kiselo te reče:

— Tvoj ton ne pripada ovamo. Gledaj biti pristojniji!

— Idi ti pristojno k vragu! — odvrnu Oskar.

A onda se još jednom okrenu Anderssonu.

— Zar Bergkvista zaista ne smijem nazvati budalom? Je li to zaista kažnjivo? Ali ako se namjerim na pravoga pravcatog glupana pa ga nazovem Bergkvistom, onda me za to nitko ne može strpati u zatvor!

I na tu misao naduši se smijati kao lud. Zatim se naže preko ograde, drsko pogleda Bergkvista u oči i reče, naglašujući nekako posebno:

— Bergkvist! Baš si pravi Bergkvist!

Bergkvist pocrvenio u licu, zajapurio se baš kao puran.

— Strpaj ga na broj dva! — reče Anderssonu. — A sutra će ga poglavar već urazumiti.

Andersson pogleda Razma:

— A što ćemo s ovim?

Na to Bergkvist kaza nešto strašno:

— Taj je pobjegao iz Västerhage, pa ga valja onamo i otpremiti!

Pod Razmom kao da se ponor otvorio, svi jadi i sve nevolje ovog svijeta zavaljaše se pred njim i zacrvenješe mu se pred očima baš kao kakav golem crn val. Valja mu natrag u Västerhagu — to u neku ruku znači da je gotovo sa životom. Da, gotovo je sa životom! Izgubio je Oskara, Oskar će u zatvor, a njega će otpremiti u sirotište u kojem ne želi da bude. Neće on onamo, svaka se žilica u njemu tome opire.

Časak je Razmo stajao i zurio u Bergkvista, razrogačenih očiju, punih straha. Ali od njega nije mogao očekivati nikakve milosti. Očajan, obazre se na sve strane, ne bi li odnekle vidio pomoći: ta mora se naći neki izlaz!

Kroz otvoren prozor što gleda na ulicu ulazio sunčev sjaj u

zlatnom snopu i osvjetljavao mračnu pisarnu. Bijaše to zlatni put u slobodu!

Razmo nije mnogo premišljao. Zagrebao je odande poput kakve zvjerčice kojoj prijete zatvor i sužanjstvo. Čuo je kako su viknuli za njim, ali on nije zastao da čuje što žele. Munjevito je brzo izjurio na praznu ulicu. Bijaše to ona ista ulica kojom se jučer izjutra dovezao na mljekarskim kolima, ali se sada nije toga sjećao. U njegovoj glavi nije bilo ni jedne razborite misli — bježao je baš kao uplašeni zečić kojega gone i skakao po usijanim kamenim pločama ne osvrćući se ni lijevo ni desno. Samo je naslijepo jurio, ne sluteći gdje se nalazi.

Na ulici nigdje nikoga. Ali upravo prije mljekare odjednom preda nj izbiše dva čovjeka iz neke pokrajnje ulice. Razmo ih nije vidio dok se nije našao baš pred njima. Jednome umalo što se nije glavom zabio u trbuh. Taj ga čvrsto ščepa za ramena:

— Samo polako, dragoviću! — reče Lif. — S tobom i želimo razgovarati!

TRINAESTO POGLAVLJE

— Da, sada ćemo se malo porazgovarati — reče Lif i brzo povuče Razma za visoki plot što opkoljava mljekaru.

U to doba ondje ne bijaše ni žive duše. Razmo je bio bespomoćan plijen.

Lif ga snažno prodrma:

— Sad brzo odgovaraj, jer ti se inače zlo piše! Gdje ti je drug, onaj skitnica!

— Oskara je uhvatila policija — odgovori Razmo umorno.

Jedva da se više bojao, ta neće ga valjda ubiti.

Lif i Liander zgledaše se u nijemoj zaprepaštenosti. Njihov strah bijaše kudikamo veći negoli Razmov.

— Hilding — reče Liander obraćajući se Lifu — ako je zatvoren, onda znaš koga će okriviti. Valja nam što prije odavde!

Lif je držao Razma željeznim zahvatom.

— Odgovaraj brzo! Je li Oskar imao uza se novac kad su ga ukebali?

Razmo nije znao odlučiti je li pametnije odgovoriti na pitanje ili nije, pa je šutio. Ali ga Lif prodrma, kao da misli da je Razmu odgovor zapeo u grlu pa ga valja istisnuti snagom šake.

— Što je uradio s novcem?

— Sakrio ga je — odgovori Razmo. — Na nekom tajnom mjestu. Ali ja ne znam gdje je.

— Hilding, požurimo se! — nestrpljivo će Liander.

— Šuti! — reče Lif. — Jasno je da će on sve svaliti na nas. Ali ako strugnemo, onda je to isto kao da poglavaru kažemo da priznajemo. Ne, ne tako, valja ovaj put pamet u glavu!

I okrenu se Razmu:

— Jesi li bio prisutan kad je poglavar preslušavao Oskara?

Razmo odmahnu glavom:

— Poglavar još nije razgovarao s Oskarom, on je na svečanosti. Cio dan.

Lif zazvižda kroza zube i kao da časak bijaše gotovo zadovoljan.

— Ah, zaista, on slavi pedeseti rođendan gospođe Rosen, Bogu hvala! Cijelo je popodne u gostionici, i nema vremena ni za kakvo preslušavanje, Bogu hvala! Možda uopće neće biti preslušanja — a

ujutro može biti već prekasno!

I naže se Lianderu te mu nešto prošapta na uho. Razmo nije mogao čuti što je posrijedi. Neko su se vrijeme dogovarali šapćući nad njegovom glavom, a onda će Lif:

— Čuj, mališu, što bi rekao na to da ti Oskara izvučemo iz zatvora?

Razmo ga pogleda zabezeknut. I kako bi on rado Oskara izvukao odande! Ali da mu Lif i Liander u tome pomognu — ne, to je neshvatljivo. Zar se ipak u njima dvojici krije nešto dobro? Možda im je žao Razma što je ostao tako sam? Odjednom se i sam sažali nad sobom. Kad je pomislio na to kako je bez Oskara sam i napušten, navriješe mu suze na oči, i on tiho promrmlja:

— Baš bi bilo lijepo kad biste bili tako ljubazni pa izvukli Oskara.

Lif ga čvrsto uhvati za šiju:

— Da, bit ćemo tako ljubazni. Ali dobro otvori uši da valjano čuješ i upamtiš što ti kažem. Jer trebaš to ponoviti Oskaru.

Razmo ga pogleda uplašen:

— To ne mogu, jer će me onda oni uhvatiti i otpremiti natrag u sirotište.

Lif postade nestrpljiv:

— Uradit ćeš kako ti velimo. Kad se večeras spusti mrak, ušuljat ćeš se unutra, Oskaru. Zatvor je u odvojenoj maloj zgradi, tamo na uredskom dvorištu.

— Ali ako ondje budu stražari? — upita Razmo.

— Neće, ne. Kad oni nekoga zatvore, taj onda ostaje sam. Možeš s njime govoriti na rešetku na stražnjoj strani.

Razmo kimnu glavom. Ako nema ništa gore od toga... A on je spreman da se radi Oskara upusti u svakakve opasnosti.

— I onda ćeš mu reći da dolazimo noćas i da ćemo ga izvući. Stric Liander silno je spretan kad treba otvoriti kakvu bravu.

— Ne govori što ne treba — iskosi se Liander. — Doći ćemo noćas te ga izvući, ali uz pogodbu, čuješ li?

— Da, sada ću na to prijeći — preuze Lif. — Želimo nazad novac, čuješ li? Potrebna nam je ubrzo promjena zraka, a to stoji novaca. Želimo dakle novac.

— A ako Oskar ne pristane? — bojažljivo će Razmo.

— Dobit će ogrlicu — reče Lif. — Morat će priznati da smo pristojni.

Ti ljudi ne poznaju Oskara, to se jasno vidi. Misle da mogu slobodnog ptića potkupiti jednom ogrlicom. Vjeruju da je on iskopao novac i ogrlicu samo zato da bi sve to prisvojio. Ne, ne poznaju oni Oskara.

— Ali ako on ipak ne pristane? — upita Razmo.

Lif se ražesti.

— Znam doduše da nije baš pametan, ali valjda nije tako glup. Upitaj ga želi li »sjediti« i tako provesti mnoge godine. On naime ima za to odsjediti, a ne mi. Pozdravi ga od nas i poruči mu to! Već ću ja obrlatiti i uvjeriti poglavara. Uostalom, i nije riječ o tome što Oskar hoće i što neće. Jedan ste nam pištolj doduše izbili iz ruke, ali je moj ostao, i noćas ću ga ponijeti sa sobom. Pozdravi ga od nas i poruči mu to!

Razmo je dobio i druge naloge i upute kojih mu se valjalo držati. Do večeri treba se kriti za velikom hrpom drveta na dvorištu mljekare. Nipošto se ne smiju pokazati u mjestancu i izvrnuti se opasnosti da ga uhvate. Ničim i nipošto ne smije pokazati da poznaje Lifa i Liandera, a ni Oskar, nikad i ni za živu glavu.

— Otići ćeš onamo čim se malo smrači — reče Lif. — Kad obaviš što treba, doći ćeš opet ovamo i čekat ćeš nas ovdje. Doći ćemo noćas u dvanaest pa ćemo te povesti.

— Ali sam ja gladan — reče Razmo.

I gurnu ruku u džep na hlačama te izvuče dva petâka što mu ih bijaše dao Oskar.

— Zar ne bih mogao skoknuti i kupiti nešto peciva?

— Ništa nećeš kupiti! — reče Lif. — Ovamo novac!

I uze mu iz ruke petâke te s Lianderom krenu svojim putem.

*

Razmo je sjedio za gomilom drva, obuzet svetim gnjevom. Kakvi li su to razbojnici! Uvijek samo pljačkati i pljačkati, otimati i otimati, što dalje sve gore i gore. Ono što su izvršili u Sandôu već je zlo i naopako, ukrasti gospođi Hedberg ogrlicu još je gore, a oteti njegove petâke — to je najveće od svih njihovih lupeštava!

Ali je krivo osudio Lifa. Jer nakon pet-šest časaka eto njega natrag. Brzo je Razmu dobacio papirnu kesu i rekao mu:

— Jedi sada! A onda mirno sjedi za gomilom drveta i da se nisi micao dok ne bude vrijeme!

I onda nestade. Razmo je dugo gledao za njim, ti lupeži baš su

čudni. Jednoga dana gone te i vitlaju baš kao da si divlja zvijer, a sutradan, gle, donose ti pecivo! Radoznalo otvori kesu i zaviri unutra. I začudi se još više. U kesu bijaše pet mliječnih žemlji, takve stoje dva novčića komad, to jest deset novčića, ravno dva njegova pětáka. Ali unutra ima još medenjaka i paprenjaka — te je Lif zacijelo kupio svojim novcem. Za kratak čas Razmo je gotovo volio Lifa. U njegovu zatvoru barem ne mora umrijeti od gladi.

Da, bio je to gotovo zatvor, taj uzani prostor između gomile drveta i plotu. Dug, uzan zatvor. Doduše, otvoren je na dvije strane, pa nije pravi zatvor. Jer pravi zatvor mora biti zagrađen sa svih strana, tako da zatvorenici ne mogu umaknuti. A kad već treba sjediti u zatvoru, onda će ga i urediti da bude kako valja.

Dohvatio je nekoliko cjepanica s gomile te ih postavio s obje strane, na oba ulaza, te je onda uzeo kao da čami u nekoj tvrđi, baš kao onaj uznik iz Oskarove pjesme.

*U tamnici tamnujem,
gorke jade jadujem...*

pjevao Razmo, ali zapravo nije tako strašno sjediti u zatvoru kako to ljudi zamišljaju. Njemu se u njegovu zatvoru sviđa, sasvim se dobro osjeća.

U plotu bila rupa od vrža — tuda je virio neće li ugledati nakićene gondole gdje klize vodenim površjem. Ali je vidio samo pustu kaldrmu na ulici. Onda, nezadovoljan vidikom, počeo istraživati gomilu drveta i začu nešto od čega ga odjednom obli val vrućine. Izunutra se, iz gomile, čulo lagašno pijukanje — piju-pi, piju-pi. I kad je bolje pogledao, nađe ptičje gnijezdo utisnuto u prazan prostor između dviju cjepanica.

— Aj, aj, aj! — potiho će Razmo. — Aj, aj, aj!

Bijahu tri ptića u gnijezdu, tri mala divna ptića što su se oglašavala svojim či-či, piju-pi! Bila su to tri mala, živa čuda, i on je stajao pred njima i zadivljeno ih promatrao. Dugo je, dugo stajao mirno i gledao mlade ptiće i bio najsretniji od svih zatočenika što čame u tvrđavama. Ali najposlije dođe k sebi te se sjeti da je gladan. Sjede na tlo pred gnijezdom te otvori kesu s pecivom i s kolačima. Sada bi mu samo trebalo što god i za piće, tako je žedan.

Očito ima ljudi koji se brinu i za utamničeničke što čame u tvrđama. Uza stup ulaznih vrata što vode na dvorište mljekare stoji

kanta s mlijekom. Zacijelo ju je neka nemarna djevojka ondje ostavila i zaboravila.

Razmo je časak prebirao u mislima i pitao se kolika zapravo treba biti žed pa da smiješ uzeti malko tuđega mlijeka. Na ovoj ljetnoj vrućini mlijeko ondje stoji utaman i samo se provaruje i kvari. Bio je uvjeren da vlasnica one kante mlijeka nema ništa protiv toga da on malko otpije prije nego što se mlijeko usiri.

Pecivo i mlijeko, baš se jedno s drugim slaže: dobri su i medenjaci s mlijekom, a i paprenjake kad njime zaliješ nije naodmet, jer ti se zalogaji tako lijepo otiskuju niz grlo. Provodio je baš ugodne časove u svojoj osami za gomilom drva. Lijevao je mlijeko u poklopac što je pripadao kanti, prislanjao usta na rub poklopca i pio. Nije uzimao više mlijeka nego što je potrebno za prismok uz pecivo, a i tada ga je, dok je pio, pekla savjest. A u isto vrijeme nejasno mu je lebdjelo pred očima da je ljudima manje-više dužnost da ga krijepe mlijekom dok je tu zatvoren protiv svoje volje, a po zloj sudbi što mu je skrojiše dva opasna lupeža.

I mladim je ptićima davao mrve natopljene mlijekom. Na kažiprst je slagao čitav mali toranj od meka bijela kruha i pružao im prst. A oni otvarali kljunčice i gutali, milina ti gledati. Tako su zlatni ti mladi ptići. On je zatvorenik što stoji za željeznim rešetkama i pun čežnje gleda ptice, koje su mu jedini prijatelji. Ostali svijet već ga je odavno istisnuo iz svoga srca, zaboravio i njega i njegovu bijedu, ali ga ptići vesele i sokole svojim cvrkutom, oni su mu vjerni. Oni s njime dijele njegovo sužanjstvo, i bit će s njime dok ih smrt ne rastavi.

Malko je plakao kad je mislio na to. A onda više nije bio utamničnik u tvrđi, nego samo Razmo, te je plakao još više i čeznuo za Oskarom.

A poslije — kad je stajao pred zatvorom i slušao Oskarov prijateljski glas za rešetkom — bijaše mu da izludi, te je plakao i šaptao u tamu:

— Oskare, moraš se izvući! Inače nemam nikoga i ne znam kamo ću i na koju stranu.

— Ah, ah, da — zabrinuto će Oskar — ali moraš shvatiti da se pošten čovjek ne smije miješati s lopovima. Kako ti to ne razumiješ, dječake?

Razmo je samo plakao i šmrcao.

— Ali onda možemo opet u skitnju... a ja nemam nikoga osim

tebe, Oskare!

— Da, istina je — prihvati Oskar. — A taj prokleti poglavar, on samo slavi! Ali sada mora ovamo, ili ću sav zatvor izvrnuti!

Rikao je poput kakve zvijeri.

— Dođite ovamo, svi vi Bergkvisti i glupani koliko god vas ima! Ovamo, ako me čujete! Dolazite, ili ću izvrnuti sav zatvor! Hoću da govorim s poglavarom!

Razmo se šćućurio od straha kad je Oskar počeo vikati. Brzo se ogleda za kakvim skloništem. Između zatvora i poglavarova vrta prolazio suh jarak, a preko jarka vodio mostić, da poglavaru bude kraći put od njegove žute kuće do ureda. Razmo puznu pod mostić, i ondje se šćućurio i slušao kako Oskar u ćeliji grmi i bjesni.

— Dozovite poglavara, kad vam kažem! čujete li, vi dangube, ili ste oglušili? Hoću da priznam, dozovite poglavara, ali odmah!

Bijaše mrak u žutoj kući u kojoj je stanovao poglavar, mrak i u njegovu uredu — Bergkvist i Andersson zacijelo su izašli da i sami slave. Nitko nije došao niti se oglasio na Oskarovu viku, tako te Oskar najposlije povika:

— Sami ste krivi, vi nitkovi, ako noćas strugnem!

Razmo oživje kad je to čuo. Oskar kani strugnuti, bravo, tako valja! Razmu bijaše svejedno kamo će sav onaj novac, ogrlica i sve one trice i kućine — samo da se on i Oskar opet nađu na cesti.

*

I nakon dva sata bijahu opet ondje — na cesti. Ali su kao dvije sjene za njima išli Lif i Liander, a Lif je držao pištolj u ruci.

Imao je pravo Lif kad je rekao da je Liander spretan u otvaranju brava. Nije ga stajalo ni četvrt sata truda da izvuče Oskara. Lif je za to vrijeme držao stražu. I Razmo je držao stražu — s tvrdom Lifovom šakom za vratom. Nijedan se stražar nije pokazao, a ni poglavar.

— Jeste, jeste, sami ste krivi — reče Oskar još jednom kad su se pod zaštitom noći šuljali iz mjestanca, u kojem je sve spavalo i hrkalo, kao da na svijetu i nema razbojnika. Samo se u gostionici još slavilo. Mogli su čuti svirku harmonike dok su tihom ulicom prolazili prema gradskim vratima.

Bijahu opet na putu natrag, prema kućici majčice Sare.

— Gdje si sakrio novac, Oskare? — šaptaše Razmo.

— Uskoro ćeš vidjeti — srdito će Oskar.

Stigoše cilju. U tami ljetne noći stajala kućica majčice Sare između ribizova grmlja i starih jabukovih stabala. Majčica Sara sigurno unutra spava snom pravednika te i ne sluti kakva se neobična družina provlači kroz vrata na njezinu vrtu, prolazi pokraj njezine kućice i preko njezina dvorišta na putu u šumski guštik za kućicom.

Malo dalje u šumi nalazila se velika gomila kamenja. Nitko nije znao zašto ondje leži i kako je onamo dospjela. Bješe li to mogla iz drevnih vremena? Tko bi znao.

Kad je došao do nje, Oskar se zaustavi. Okrenu se te bijesno pogleda Lifa i Liandera.

— Ah, tu ste, lutkice! Već sam se bojao da sam vas izgubio putem.

— Ne trebaš se zbog toga uznemiravati — odgovori Lif. — Nećeš nas tako lako izgubiti.

Držao je pištolj uperen u Oskara, a Oskar iskrivi lice kad ga vidje.

— Nećeš valjda ispaliti tu pucaljku? Ne volim kad puca.

— Neću ako izvučesh plijen, i to hitro — mirno će Lif.

— Eh, eh — započe Oskar — kamo li sam ga ono skrio?

I namače kapu na čelo te se počea po zatiljku.

— Hja, bilo je negdje ovdje — reče i učini rukom kretnju kao da obuhvaća cijelu gomilu kamenja.

— Nemoj misliti da nam je nakana igrati se kopača blaga — protisnu Lif.

Ali Liander postade toliko nestrpljiv da se sav tresao:

— Vadi brže, žuri nam se! Jesi li razumio, volino?

Nebo nad krošnjama drveća počelo bivati svjetlije, i u bljedom pamiku zore vidjelo se koliko je Lianderu lice izobličeno.

Nestrpljivo je sisao svoju cigaretu i nije mogao mirno stajati.

— Hajde požuri se! — reče frkćući od bijesa.

Oskar uzdahnu te se okrenu Razmu, kao da ga zaziva za svjedoka.

— Poglavar je sam kriv — reče Oskar. — Možeš posvjedočiti da sam učinio sve što sam mogao.

— Da — potvrdi Razmo.

Bijaše mu žao Oskara. Unatoč svemu, prava je grehota da razbojnici odnesu novac. Jedina je utjeha što će Oskar dobiti ogrlicu i što će njih dvojica opet na put čim pregrmi ova nepogoda. A ako gospođa Hedberg možda nije više pri pameti, onda će finu

smaragdnu ogrlicu dobiti njezina kći u Americi, pa je i to neka utjeha.

Oskar se poče penjati uz gomilu kamenja. Lif i Liander sustopice za njim. Bijahu požudni baš kao dva šakala, činilo se Razmu.

I Razmo se penjao s njima. Sjeo je na neki kamen što je mogao bliže Oskaru. Cvokotao je od studeni i nije skidao pogled s Oskara.

— Ovdje je bilo — reče Oskar i poče razmicati stijene.

Odbacivao je kamenje te se ono kotrljalo na sve strane, a neobični štropt odjekivao kroza šumsku tišinu. Lif i Liander stajali odmah za njim i pratili mu svaki pokret. Izvalili su oči i u pustoj napetosti samo gutali slinu. A onda se pokaza poznati zamot uvijen u navošteno platno. Lif i Liander u isti se čas baciše onamo.

— Eto vam vašeg nečasnog novca! — reče Oskar te prezirno pljunu.

— Prebroj! — povika Liander. — Mogao je on mnogo zdupiti!

— Gnjido! — protisnu Oskar te i opet pljunu.

Lif predade Lianderu pištolj i poče brojiti. Sjedio je gore na gomili kamenja i brojio stotinjarke i hiljadarke, dok se Razmu ne zavrtje pred očima. I ogrlica bijaše ondje, a Lif je stavi u džep.

— Čuješ li! — reče mu Oskar. — Ne trebaš se brinuti za ogrlicu, nju ću ja uzeti.

— Bilo je tako mišljeno — dočeka Lif — ali sam se predomislio. Neće ti biti potrebna smaragdna ogrlica.

Ali Liander poče vikati kao opsjednut:

— Daj mu ogrlicu, glupane! Zar ne shvaćaš da je to jedini način da mu začepimo usta? Da bude pomagač i sukrivac! Daj mu ogrlicu kad ti velim!

— Pomagač i sukrivac? Ni nakraj pameti! — odsiječe Oskar. — Ne pada mi na um da budem pomagač lopovima i razbojnicima. Ali želim ogrlicu, da je vratim gospođi Hedberg. Može li to ići u te vaše lupeške glave?

Lif i Liander pogledaše jedan drugoga, nastade mučna tišina na gomili kamenja.

— Jesi li čuo što već? — reći će Lif Lianderu. — Tomu nećeš začepiti usta sve da ga i učiniš saučesnikom.

— U to možete biti uvjereni — priklopi Oskar. — Dok živim, nećete od mene učiniti saučesnika!

— Dok *živiš* — preuze Liander i tako pogleda Oskara da je

Razma zazeblu oko srca. — Dok živiš! Ali ima siguran put i način da ti se začepe usta, to ti velim!

I podiže pištolj.

— Ne pucaj! — povika Lif. — Jesi li lud, Liandere...

— Lud sam ako ne puцам! — odvrati Liander. — Ovdje su dva nepotrebna svjedoka, pa je najbolje da i ostanu na ovoj mogili.

I ponovno podiže pištolj. Ali sad Razmo divlje povika:

— Ne pucajte!

I bezumno se baci na Oskara. Savio je ruke oko njegovih koljena i očajno zavikao:

— Ne pucajte! Ne pucajte!

Uto odjeknu hitac. Ali ne iz pištolja što je Oskaru prijetio smrću. Došao je iz nekoga drugog oružja, a metak je izbio pištolj Lianderu iz ruke, tako da je odletio preko cijele gomile kamenja.

— Oskare, jesi li mrtav? — povika Razmo da je sve odjekivalo.

— Ne, nisam mrtav — odgovori Oskar.

Upro je pogled u šumu. Iza debelih jelovih stabala zacijelo je stajao onaj koji je pucao.

Lif i Liander također upriješe oči onamo, zabezeknuti i blijedi. Ali još više probljedješe kad ugledaše gdje dolaze policajci što su se pojavili iza jelovih stabala, a držali pištolje u rukama. Brzo su se približavali, skakali preko okruglog kamenja, i učas eto ih pokraj male skupine navrh gomile.

— Prosvjedujem! — povika Lif kad su mu lisičine namakli na ruke. — Prosvjedujem! Ovom skitnici trebate staviti lisičine! Pogledajte omot u voštanom platnu što ga je ovdje zakopao...!

— Svoju mudrost zadržite za sebe! — reče poglavar, koji se također ondje pojavio i mrko pogledao Lifa i Liandera.

Oskar očajno uhvati poglavara za mišku:

— Gospodine, kunem se da sam nedužan kao janje.

Poglavar kimnu glavom:

— Znam Oskare, cijelo sam vrijeme stajao za onom jelom. Znam da si nedužan kao janje.

ČETRNAESTO POGLAVLJE

— Kako se zapravo dogodilo? — upita Oskar.

Sjedio je u naslonjaču za posjetitelje u poglavarovoj radnoj sobi, a poglavar mu je ponudio finu cigaru iz ladice u svome pisaćem stolu.

— Kako se dogodilo, gospodine, da ste se pojavili baš u onom času?

Oskar je napeto gledao u poglavara dok je uzimao ponuđenu cigaru.

Za njegovim naslonjačem stajao Razmo. Nosom je hvatao fini miris, ali je inače uvukao dušu u se. Najradije bi on da ga poglavar i ne opazi.

A poglavar je zaista bio ljubazan. Pojavio se u pravi čas te im spasio život. Pozvao ih je da ostatak noći provedu u njegovoj žutoj kući, i njegova im je sluškinja u kuhinji priredila doručak, a sad evo poglavar sjedi za stolom i piše što Oskar izvješćuje o Lifu i Lianderu, i još je Oskaru ponudio cigaru. Da, ljubazan je poglavar, ali, s druge strane, u njega je moć da odbjegli dječake šalje natrag u sirotište, bilo im pravo ili ne bilo. I zato se Razmo uklanjao njegovu pogledu i uvlačio dušu u se.

— Dobio sam tvoje pismo, Oskare — reče poglavar. — Da nije bilo tog pisma, ne bi sada Lif i Liander sjedili s onu stranu brave.

— Pismo? — u čudu će Oskar. — Zar ste dobili pismo...?

— Jesam, dakako — reče poglavar. — Dobio sam ga sinoć kasno. Bio sam na proslavi u gostionici, i baš kad smo sjedili za kavom i punčom, izvijestiše me da je vani netko tko želi sa mnom govoriti. Rekao sam da sam zauzet, ali bolje da to nisam rekao, jer se tada pojavila sitna starica, oštra na jeziku... zove se Fia Isak...

— Fia Isak? — preuze Oskar. Eh, odmah sam pomislio da to nije bila majčica Sara...

— Ne, ne, zove se Fia Isak — prosljednji poglavar — a oštra je na jeziku i zna što hoće. Došla je i predala mi pismo dok sam onako sjedio za stolom. »Ne možete samo tako brati plaću, a ništa ne činiti«, reče mi ona i nadoveza kako je našla pismo na podu, u svome hodniku...

— Oh, ta majčica Sara! — prošapta Oskar.

— A znala je da je nešto važno posrijedi — nastavi poglavar.

— Pročitala je što je u pismu, pa mi je mogla reći: »A sada, gospodine, budite ljubazni pa učinite ostalo.«

— Zaslužila je odlikovanje — reče Oskar.

— Da, a i ti, Oskare — potvrdi poglavar. — Bio sam nepravedan i glup kad sam povjerovao što je djevojka gospođe Hedberg iznizala o skitnici koji je prijetio pištoljem. Ali kad sam pročitao pismo, bilo mi je jasno da si nedužan, Oskare. Nisam tako glup da ne bih priznao svoju zabludu.

Oskar kimnu zadovoljno.

— Glavno da je na kraju sve dobro ispalo.

I odbi čitav oblak dima, a Razmo samo njuškaše. Cigare mirišu tako fino i gospodski. Ali nije s poglavara skidao pogleda. I koliko je god poglavarovo pripovijedanje bilo zanimljivo i napeto, Razmo nije mogao da se otrese pomisli na sirotište.

Poglavar zahvali Oskaru što ga je upozorio na Anna-Stinu.

— Čim sam pročitao pismo, odmah sam otišao gospođi Hedberg, i vjerujem da sam stigao u pravo vrijeme. Upravo je sinoć opet došla k svijesti. Premda ne mislim baš najgore o glupoj Anna-Stini, ipak sam naredio da je zatvore, za svaku sigurnost.

— Mislite li, gospodine, da će gospođa Hedberg ozdraviti? — upita Oskar, zabrinut.

— Nadam se da hoće — reče poglavar. — Maloprije sam bio kod nje i odnio joj ogrlicu, i mogu ti reći da se silno obradovala.

— Onda će mi drugi put dati pol krune — dočeka Oskar. — Tako, tako, Anna-Stina sad je u zatvoru?

— Da — potvrdi poglavar. — Upravo kad smo je sinoć htjeli strpati u zatvor, razabrali smo da si naumio umaknuti. I slijedili smo vas cijelo vrijeme, Bergkvist, Andersson i ja.

— Taj je Bergkvist tikvan — mirno će Oskar.

— Moguće — proslijedi poglavar — ali je on jedan između najboljih strijelaca u zemlji, kako si sinoć i sam vidio.

— Da, još nikad nije jedan tikvan došao u takav pravi čas — potvrdi Oskar.

I ustade iz naslonjača.

— A sad sam valjda slobodan i mogu ići kamo želim?

— Dakako. Ali ovaj valjani dječak iz Västerhage...

I poglavar pogleda Razma.

Razmo nije čekao što će poglavar reći dalje. Učas je on stvorio odluku te jurnuo na vrata, zagrebavši kao da je o glavu. Ali za

sobom začu Oskarov glas:

— Čekaj mene, Razmo!

Razmo se okrenu, a Oskar pobrza prema njemu da mu je naprtnjača samo poskakivala na leđima.

— Ne daj me njemu, Oskare! — zadahta Razmo kad ga je Oskar dostigao. — Hoću da ostanem s tobom!

— Ah, ah — zabrinuto će Oskar. — Uskoro će me još zatvoriti zbog otmice djece. A takvi kao što si ti upoće ne smiju u skitnju.

— Samo dok ne nađem nekoga tko će me uzeti — moljaše Razmo. — Brzo ću nekoga naći.

A u sebi zapravo nije u to vjerovao. Gotovo je osjećao da zavarava Oskara kad tako govori. Ne, ne vjeruje da će naći nekoga tko bi ga uzeo.

Ali se ovaj put varao.

*

Išli su cio božji dan, i Razma već počeo pritiskati umor.

— Gdje ćemo noćas prenoćiti, Oskare?

Oskar neumorno klimao dalje prašnjavom cestom. Tko zna koliko bi on još mogao ići a da se ne umori.

— Već ćemo naći neko mjestance da prenoćimo — reče uvjerljivo.

— Na koliko sam već različitih mjesta spavao otkako sam strugnuo — javi se Razmo. — Dvije noći noćio sam na sjeniku, jednu na podu u napuštenoj kući, jednu kod majčice Sare i jednu kod poglavara. Rado bih znati gdje li ću noćas noćiti. Tako je napeto kad se ne zna naprijed.

— Da, da — potvrđivaše mu Oskar.

Razmo je sanjarski gledao u rumen na večernjem nebu.

— Da mi je znati gdje li ću prospavati sve ostale noći u životu.

— Ah, ah — priklapao Oskar.

Neko su vrijeme išli ne govoreći. Put se uspinjao i uzan vijugao preko mnogih livada s ogradama, pa je trebalo otvoriti mnoga vrata na ogradi.

— Otvorio sam šesnaestera vrata — reče Razmo. — Brojio sam. A tamo su još jedna, ali već otvorena.

— Jesu, na ovom su putu uvijek bile mnoge ograde — potvrdi mu Oskar,

— Odakle znaš? Zar si prije prolazio ovuda?

— Jesam, mnogo puta — potvrdi Oskar.

Prolazili su kroz vrata na ogradi. Na stupu bila pribijena daščica i na njoj pisalo:

*Zatvoriti vrata
običaj je lijep,
ne zatvara onaj
u koga je rep.*

— To je onda nekakav reponja posljednji prošao ovuda — napomenu Oskar. — Hodi, sjest ćemo časak i gledati ljepote što nam ih pruža priroda.

S druge strane ograde pružala se lijepa livadica s mekom, zelenom travom i mnogim cvijećem. Razmo lijepo zatvori vrata za sobom, ne želi on da bude reponja. Oskar je već sjedio u travi između plavih zvončica i bijelih ivančica, te se i Razmo baci na travu pokraj njega. Bijaše tako divno odmarati umorne noge.

— Da sam krava, ne bih nikad otišao s ove livade — reče Oskar.

Zamišljeno se češao po kosi.

— Zapravo je čudno kako čovjek ne može da se drži jednog mjesta i da se na njemu skrasi, nego neprestano ide te ide. A kamo god dođeš, svagdje je nekako podjednako. Trava i cvijeće, drveće i šuma, nebo i sunce, mjesec, kuće što su ih ljudi podigli... Baš čudno kako se čovjek ne može skrasiti na jednom mjestu.

— Da, ali je ipak lijepo putovati — preuze Razmo. — Barem ljeti. A zimi je svakako bolje kod kuće.

— Da, zimi pucaju nokti na nožnim prstima — pritvrdi Oskar.

— Onda je bolje držati se kuće.

Iz daljine začuše topot kopita i škripu kola, te Razmo brže-bolje pritrča vratima. Tko zna, možda će dobiti novčić za uslugu.

Ubrzo vidje kako se kola kotrljaju. Bijahu to malena kola, sa sjedalom sprijeda i s jednim straga. Na prednjem sjedištu sjedio neki čovjek.

— To dolazi Nilsson sa Stensätre — objasni Oskar. — To je dobar seljak.

Razmo širom otvori vrata i duboko se pokloni kad se čovjek na kolima provezao onuda.

— Gle, gle, uljudna dječaka — reče seljak i zaustavi konja.
Onda mu pogled zape na Oskaru koji je sjedio na travi kraj puta.

— Gle, i Oskar je tu! Zar opet u ovom kraju? I vrijeme je!
Oskar kimnu glavom.

— Da, da, evo nas opet. Možemo li se malo povesti?

— Možete, dakako — pristade seljak.

Oskar i Razmo brzo se uspeše na stražnje sjedište, i kola krenuše.

— Zaslužio se napojnicu — reče seljak i pruži Razmu pètâk. Razmo se zažari od radosti. Baš je čudo i divota kako ovog tjedna po njemu pljušte petaci, otkako je našao prvi pètâk za lednicom u Västerhagi.

Krišom je promatrao seljaka. Izgledao je taj dobroćudno, a nije bio star. Lice mu osmaglo na suncu, a oči mu sasvim plave.

— A gdje si, Oskare, našao tog dječaka? — upita seljak i palcem preko ramena pokaza na Razma.

— Našao sam ga na cesti — odgovori Oskar. — Za sada ide sa mnom u skitnju.

— A zar nema roditelja da na njega paze?

— Ne, nema ih, jadnik.

Razmo je šuteći sjedio i uporno gledao u sunce na zalasku. Zavrnulo se u tijesnu, u neprilici — tako je čudno kad o tebi govore, a ti slušaš.

— Da kažem po istini, dječak je umaknuo iz sirotišta. A sada traži u koga bi mogao ostati.

Seljak kimnu glavom:

— Tako, tako, odmah sam i pomislio da je to dječak iz Västerhage za kojim je jučer izašla potraga u novinama.

Okrenu se i prijateljski pogleda Razma u lice.

— A zašto si umaknuo iz sirotišta? — upita seljak.

Razmo je i dalje gledao u sunce na zalasku i nije odgovorio. Ali kad je onaj ponovio pitanje, on će tiho:

— Ne želim ondje ostati.

Možda je seljak uzeo da je objašnjenje dovoljno, jer više nije ništa pitao.

Put je zakretao i vijugao, čas uzbrdo, čas nizbrdo, te je bilo još više vrata na ogradama, a Razmo ih je spremno otvarao. Najposlije stigoše podno znatna uspona, a bijaše taj tako strm da Oskar i

Razmo nisu imali srca da sjede na kolima i da se voze. Sišli su i krenuli pokraj kola.

— Uskoro smo na Stensättri — reče Oskar.

Kad su se uspeli na brijeg, mogli su vidjeti kuću i majur. Smjestila se na uzvisini, a bijaše to lijepa crvena kuća. U sjaju večernjeg sunca izgledala je tako ugodno i toplo, baš kao da te poziva.

— Bismo li upitali možemo li ondje noćas prenočiti — šapnu Razmo Oskar.

Ali kad su došli do puta što zakreće na imanje, sam ih seljak upita:

— Hoćete li doći da malko založite?

— Hoćemo li, Razmo? — upita Oskar peckajući ga.

— Hvala lijepa, hoćemo — požuri se Razmo.

Oskar ga bijaše poučio kako nipošto ne valja odbiti kada te pozovu na jelo, jer tko će znati kada će ti se opet pružiti takva zgodna.

— A sigurno neće biti samo jela, mogu misliti — priklopi Oskar i sa strane pogleda u seljaka. — Zacijelo će biti i malo prodike?

Ali na to nije dobio odgovora.

*

Nešto kasnije sjedili su s domaćinom za velikim preklopnim stolom u kuhinji i jeli krvavice i svinjetinu, a domaćica je Razmu narezala kruha i kriške debelo namazala maslacem. Nasmiješila se ona i rekla:

— Pa to je najmanji skitnica koji je ikad sjedio u mojoj kuhinji, a mnogi su ovdje sjedili.

Sviđala se Razmu. Imala je svijetlu kovrčavu kosu i blago, ozbiljno lice. Bila je lijepa.

Razmo je žvakao i slušao kako Oskar pripovijeda o Lifu i Lianderu ne zaboravljajući ni ogrlicu gospođe Hedberg.

— Sigurno će ovih dana biti u novinama — ponosno će Oskar. — Onda ćete čitati o meni i o junačini Razmu.

Gospođa Nilsson dugo je gledala Razma, toliko dugo da je najposlije morao okrenuti glavu.

— Jadni dječake — reče ona — zar ti je bilo tako zlo u Västerhagi?

Razmo je zurio preda se u tanjur i nije odgovorio.

— A kako je zapravo tamo u Wasterhagi? — nastavi gospođa Nilsson. — Mnogo smo puta nakanili da se odvezemo onamo i da sebi nađemo posvojčice, ali nikad ništa od toga. Namjerili smo zimus da odemo onamo, ali me uhvatila trgovica na ruci, boljelo me i sijevalo od lakta do ramena.

— Da, i tako nikad da nam se naum ostvari — potvrdi Nilsson.

Razmo podiže pogled s tanjura i pogleda gospođu Nilsson.

— Sigurno želite djevojčicu? — upita bojažljivo.

Gospođa Nilsson glasno se nasmija.

— Ne, ne, mislili smo na dječaka. Imamo evo posjed, pa ako ne imadnemo svoje djece, ne znamo komu bismo s vremenom predali posjed u ruke.

— Doista, mislili smo na dječaka — potvrdi Nilsson.

— Kovrčave kose? — priupita Razmo.

Gospođa Nilsson pogleda ga u čudu te se i opet nasmija.

— Da, a kako si došao na to? Da, zamislila sam ga s kovrčama, zaista.

Razmo kimnu glavom:

— Već znam — reče on te uze žvakati neku kožuricu da je sve pucalo u vilicama.

— Ali, bože moj, može biti i drugačije kose — uskoči domaćin u šali te pomilova Razma po glatkoj kosi.

— Pa nije tu kosa važna, trista mu jada! — reče Oskar. — Da sam na vašem mjestu, ja bih uzeo Razma, ovog nebojšu glatke kose. Ako on pristaje, dakako.

Gospođa Nilsson nasmiješi se Razmu:

— Pristaješ li?

Razmo se lecnu. Ta zar je moguće da njega žele? Zar na tome svijetu ima nekoga tko bi htio uzeti njega?

— Hoćeš li? — upitala ga je ta lijepa gospođa kao da i nije ništa, kao da je sitnica posrijedi.

Hm! Hoće li? Oboje su tako zgodni i ljubazni, i taj Nilsson i njegova žena, a sigurno su i bogati. I tako je lijepo u toj kuhinji s bakrenim posuđem na zidovima i s domaćim prostirkama na podu, kuća je velika, ima mnogo soba, imaju i dvije djevojke, i veliku, crvenu sušu, zacijelo su vrlo bogati.

Bogati, ljubazni i lijepi... i po vrhu — žele ga uzeti!

— Možeš najprije ostati ovdje koji dan, pa ćemo vidjeti kako se

slažemo — predloži Nilsson. — Nije to posao koji se može odsjeći samo tako i riješiti na brzu ruku.

— Što se mene tiče, hoću — bojažljivo će Razmo.

— Eh, boljeg dječaka nećete nikada naći — zajamči Oskar.

Gospođa Nilsson ozbiljno pogleda Razma.

— Vjerujem da ćemo se lijepo slagati — reče ona.

Poslije im je donijela kavu na verandu, i tu je Razmo ostao nasamu s Oskarom. Istom mu je tada postalo jasno da mu se valja rastati s Oskarom, i od toga mu se steglo oko srca.

— Oskare — upita ga Razmo — je li tebi pravo da ostanem ovdje? Što ti o tome misliš?

— Da, da, trebaš ostati. Bolje mjestance nećeš nikad naći.

Razmo je šutio. Nekako se nadao da će Oskar reći štogod drugo... reći da ne želi ostati bez Razma... reći da su njih dvojica zapravo jedno. Ali ne, nije to rekao. Izlazi dakle da mu je Razmo nekakav teret, s njime nije onako slobodan u skitnji.

— Sada možeš brže ići kad mene nema — reče Razmo, a glas mu malko zadrhta. — Možeš prevaljivati mnoge milje na dan...

— Da, jasno je da mogu — priznade Oskar. — Ali su sve milje nekako jednake, pa je svejedno koliko se prijeđe i dokle se stigne.

Razmo uzdahnu.

— Nadam se da ti se više neće isprečavati razbojnici na putu, sada kad ne idem s tobom.

— Oh, ne brini se, ta ne vrve razbojnici svijetom. A ja ću već učiniti svoje da im se uklonim.

Razmo je neko vrijeme šutio, a onda će:

— A kad noćas odeš na počinak, bit ćeš sam.

Oskar uze njegove ruke u svoje.

— Da, onda ću biti sam... a to neće biti lako starom Oskaru. Ali se radujem što znam da ćeš noćas i sve ostale noći svog života ležati u lijepoj sobi ovdje na Stensättri, te se ne moraš potucati cestama i ići od nemila do nedraga.

Razmo proguta gvalju što mu se ispriječila u grlu.

— A ako se više nikad ne vidimo, Oskare?

Oskar nije ispuštao njegovih ruku.

— Sigurno ćemo se vidjeti. Jedne lijepe večeri, dok budeš sjedio u kuhinji i večerao s ocem i majkom, čut će se kucanje na vratima i ući će božji ptić veselnik. I reći će: »Htio bih samo upitati smijem li noćas prenoćiti na sjeniku.« A ti sjediš, sit, okrugao i

zadovoljan, i veliš: »Dakako da možeš, Oskare.« Zar to nije veselo?

Ali to Razmu nije bilo veselo. Njemu se zacaklile oči, dok je Oskar nastavljao:

— Uostalom, vidjet ćeš da ću dolaziti češće nego što misliš.

Obećavam ti da ćemo se opet naći.

— Je li to sigurno, Oskare?

— Sigurno kao amen u crkvi. A zamisli samo kako će ti biti zabavno i veselo sa svim konjima i kravama, sa svom teladi i svinjama što ih ovdje ima!

— A misliš li da ovdje imaju mačku? — upita Razmo.

Dođe gospođa Nilsson da odnese pribor za kavu. Čula je njegovo pitanje i rekla:

— Ne, ne, mačke ovdje nemamo. Ja naime ne volim mačke.

Ali se naša kuja jučer oštenila, dobila je petero mladih, možemo ih ujutro pogledati.

Petero mladih — to ti je nešto na čemu se rastapaju i nestaju sve brige i svi jadi ovog svijeta, kad ti je devet godina. Razmo se trže od radosti — sutra će biti zabave i veselja, oh kakva li veselja!

— Sigurno si već umoran — napomenu gospođa Nilsson. — Odmah ću doći pa ću ti pokazati gdje ćeš spavati.

I ode s posuđem.

— Bit će najbolje da se pozdravimo — reče Oskar. — Ja ću noćas spavati na sjeniku, a ujutro ću rano put pod noge.

— Ali ćeš brzo doći da me posjetiš? — u strahu će Razmo.

Negdje u njegovoj unutrašnjosti javljao se glas koji mu je šaptao da možda neće Oskara nikad više vidjeti i da je to nešto što se ne može podnijeti. Ali neće upravo sada na to misliti. Tako je pospan... a onda, tu su mali psići koje će vidjeti ujutro.

Uzeo je Oskarovu ruku.

— Hvala ti što si mi dopustio da s tobom idem u skitnju. I hvala ti što si bio prema meni tako dobar.

— Hvala tebi — reče Oskar. — Ja mislim da si ti divan dječak glatke kose.

I u tome Oskar ode. Razmo je još stajao na verandi i suznih očiju gledao za njim. Otišao je Oskar u sumrak, s uprtnjačom na leđima. Eno ide navozištem na sjenik. Razmo vidje kako je otvorio velika vrata. A onda iščeze, više ga nije vidio.

PETNAESTO POGLAVLJE

Ujutro se rano probudio. Zacijelo bijaše rano, jer je sunce što je sjalo kroz modre rebrenice bilo rano jutarnje sunce, a glasovi u kući bijahu jutarnji glasovi. Netko je štropotao po željeznom štednjaku dolje u kuhinji, a netko je mlio kavu.

Još trapovijesan, ne istreptavši san iz očiju, Razmo se ogleda po sobi. Bila je to zaista lijepa sobica, a postelja najmekša na kojoj je ikad ležao.

Čuo je korake dolje po kuhinji. Zacijelo su to njegovi novi roditelji što hodaju tamo-amoo. Pokuša da se sjeti kako izgledaju, domaćin na Stensättri i njegova žena, te dozva u svijest njihova dobroćudna lica. Bijahu to baš onakvi roditelji kakve je često zamišljao i sanjao u Västerhagi. Da, veliko se čudo zbilo — ima, evo, svoj dom i svoje roditelje.

A zašto se onda ne raduje? Zašto je tako neobično tužan? Što je više odgonio san s očiju, to je bivao sve žalosniji, i najposlije bijaše nesretniji negoli ikad otkako je strugnuo iz Västerhage. Nekakav mu jad pao na srce, tako mu se stužilo i stijesnilo oko srca te mišljaše da će od toga umrijeti. Pokušao je da misli na psiće što će ih danas vidjeti, ali nije bilo moguće radovati se psićima kad ti je sve tako tužno i žalosno.

Oskar! Za Oskarom on tako čezne da ga već boli u grudima, a toj boli samo je jedan lijek. Mora naći Oskara, mora govoriti s njime, moliti ga od sveg srca da ga opet povede sa sobom u skitnju.

Ali je to sada sigurno prekasno. Oskar je zacijelo već uzeo put pod noge. I kao da ga je gledao pred sobom kako ide sam dalekom cestom. Ah, ne može se to izdržati — a sada je ipak prekasno!

I protisnuvši malen krik skoči s postelje i poče se brže-bolje odijevati. Tako mu se žurilo i bio je tako nesretan da se nije znao pravo ni obući. Drhtale mu ruke dok je zakapčao košulju, a s hlačama nikako da iziđe nakraj.

Upravo kad se nekako odjenuo, otvore se vrata i uđe gospođa Nilsson. Zašto je morala doći upravo sada? Nema on vremena za duga objašnjavanja.

— Želim samo da Oskaru nešto kažem — promrmlja Razmo i projuri pokraj nje.

— Mislim da je Oskar već otišao — povika ona za njim. — Još

prije pola sata sišao je sa sjenika.

Zaslijepljen suzama sletio je niza stube te izjurio na dvorište. Znao je da je Oskar otišao, ali se mora sam uvjeriti. Mora se uvjeriti da je uzaludna svaka nada. Kao pomahnitao pretrčao je preko dvorišta pa sunuo gore prema sjeniku, gdje je sinoć vidio da je nestao Oskar. S mukom je otvorio velika vrata i upao na sjenik. Poslije jaka sunčanog sjaja vani, bijaše tu na sjeniku sasvim tamno. Ništa nije vidio, samo je vikao:

— Oskare! Oskare!

Ne bijaše odgovora, i Razmo glasno zajeca. Sad su mu se oči privikle na tamu, te je zurio po praznom sjeniku. Na Stensättri još nisu unijeli sijeno pod krov, sjenik zjapi prazan i pust, nema tu Oskara.

Procvilio je — tako mu se stužilo da nije mogao drugačije. Iz njega provali očajan plač. Naslonio je čelo na zid te nije ni kušao da se svlada.

A onda začuje kako se za njim otvaraju vrata. To sigurno dolazi gospođa Nilsson da ga odvede — upravo sada kad mu je potrebno da bude sam i na miru. Ne smije ona čuti kako plače! Upeo se da suspregne plač, ali uzalud. Sav se tresao od plača. Postidio se i sakrio lice u dlanove, stajao je onako čelom naslonjen o zid, a suze samo promicale kroz prste kako su htjele.

— Tužan jutarnji glas — začu gdje netko kazuje za njegovim leđima.

A nije to bio glas gospođe Nilsson, nego Oskarov! Oskar stajaše ondje!

Razmo slijepo jurnu prema njemu i uhvati mu se za nadlakticu.

— Oskare, hoću da ostanem s tobom, moraš me povesti sa sobom!

— Gle, gle, ah, ah — dočeka Oskar. — E, onda nam valja sjesti vani na sunce, da se razgovorimo.

I povuče Razma sa sobom. Sjeli su vani na navozište, leđima okrenuti prema vratima na sjeniku. Oskar stavi ruku Razmu oko ramena.

— Pazi, Razmo — reče Oskar i pokaza mu kuću i posjed. — Gledaj na kakvu češ lijepu imanju živjeti. Sad će krenuti kola s mlijekom pa se možeš povesti, a kad se vratiš, čekaju te mali psići, a kasnije se možeš malo zabavljati sa svojim roditeljima.

— Ja hoću s tobom, Oskare — šmrcao Razmo.

— Zamisli, imaš svoje roditelje. — opet će Oskar. — Toliko si želio da ih stekneš.

— Ali ću ja radije s tobom u skitnju. Zar mi ti ne možeš biti otac?

Oskar se gotovo naljutio.

— Imati oca skitnicu, kako bi to bilo? Nećeš valjda skitnicu za oca?

— Hoću, hoću, takvog kao što si ti — promrmlja Razmo.

— Ali si uvijek govorio kako želiš biti u nekoga tko je lijep i bogat.

Razmo okrenu glavu i pogleda Oskara mrgodeći se:

— Ja mislim da si ti posve lijep.

Oskar se nasmija.

— Eh, lijep sam kao nevjesta. I bogat. Poglavar mi je dao deset kruna, pa sam i bogat.

— Ne treba toliko novaca u skitnji — mrsio Razmo. — I ništa ne mari ako čovjeku zimi popucaju nokti na nožnim prstima. Ja svakako hoću s tobom u skitnju, dobri, dragi Oskare...

Nije mogao nastaviti, jer je i opet briznuo u plač.

Oskar je podugo šutio, a onda potapša Razma po ramenu i reče, polako i razmišljajući:

— Dobro je. Neka bude kako želiš. Da, neka bude kako želiš.

Razmu se ote uzdah, dubok i sretan uzdah. I polako se najposlije pojavi osmijeh na njegovu uplakanom licu. Povukao je Oskara za rukav:

— Hodi, idemo odmah.

— Ne tako. Najprije moraš otići gospođi Nilsson i kazati joj da si se predomislio.

Razmo u strahu pogleda onamo.

— Zar baš moram? Ne bi li ti mogao...

— Ne, dječaće, to moraš sam učiniti.

Nije lako izići pred ljude te im reći da ih ne želiš kao roditelje. A nekome tko je bojažljiv to je strašan pothvat. Ali Razmo bijaše spreman da preuzme na se što već bude, samo kad smije poći s Oskarom.

Otišao je do crpke na dvorištu, obrisao suze i oprao lice. Onda domahnu Oskaru kako bi se sam osokolio te odlučno krenu u kuhinju.

Oboje bijahu ondje, domaćin i njegova žena, sjedili su za

stolom i doručkovali. Razmo zastade kraj vrata, kao što već zastaju skitnice. Prodoše mu srsi po leđima. Sad mu valja početi, valja sve objasniti. I što će oni reći na to? Hoće li se jako naljutiti?

— Ja ću radije poći s Oskarom — protisnu Razmo.

U kuhinji najprije zavlada tišina, a onda se javi gospođa Nilsson:

— Hodi ovamo, sjedi i doručkuj, pa da čujemo zašto bi radije išao s Oskarom.

Razmo prenese težinu tijela s jedne noge na drugu.

— Na njega sam se više privikao — reče tiho.

Gospođa Nilsson htjede ga dovesti da sjedne za stol, ali se on rogušio. Upirao je nogama o tlo i branio se baš kao jogunasto jare. Bojao se, spriječit će ga da se pridruži Oskaru.

— Trebaš se nahraniti ako ćeš u skitnju — reče domaćin te se nasmija.

— Ne moraš se toliko žuriti, Oskar će već pričekati — nadoveza gospođa Nilsson.

Sve to što su rekli nije nimalo zvučalo kao da ga žele silom zadržati. Prestao je da se opire i najposlije je pustio da ga posade za stol. Oprezno je sjeo na rub stolca i potišteno pogledao ono dvoje koji su htjeli da mu budu roditelji.

— Hm, onda nam nitko neće pomagati oko malih psića.

Razmo obori pogled.

— Ja bih radije ostao s Oskarom — promrmlja Razmo.

Gospođa Nilsson pomilova ga po obrazu.

— Nemoj zbog toga biti žalostan — reče mu ona. — A nama neće biti druge nego da se ipak odvezemo u Västerhagu i da vidimo neće li naći drugog mališana koji će se brinuti za naše psiće.

Nato Razmo odjednom živnu, nestade njegove bojažljivosti.

— Znam koga trebate uzeti — povika Razmo. Trebate uzeti Gunnara. U njega je glatka kosa, ali je on inače dobar i valjan, najbolji od sviju. Poznajem svu djecu ondje i znam da je Gunnar najbolji.

— A neće li i on u skitnju? — upita domaćin bockajući ga malko.

— Ne, neće, on bi radije na kakvo imanje, jako voli životinje. I nikad ne kune. A Velji Petar kune, i Emil, i gotovo svi drugi. Gunnar je najbolji.

— E, onda nam valja krenuti da vidimo toga Gunnara kad je

tako dobar kako veliš — odluči gospođa Nilsson i stavi pred Razma povelik obrok kaše.

Nešto kasnije — kad je htio poći — oboma im svečano pruži ruku i lijepo im zahvali na pažnji. Pogledao je gospođu Nilsson velikim, ozbiljnim očima:

— Nemojte uzeti nikakvu djevojčicu kovrčave kose — reče joj uvjerljivo. — Nemojte nikako. Gunnar je najbolji.

*

Noću je padala kiša. Ljetno jutro bijaše poslije kiše sunčano, a njih obojica grabila cestom. Oskar je dugačkim koracima prelazio preko splaka i lokvica, ali je Razmo gacao i bućkao po njima da je sve prštalo naokolo.

— Tako mi je ugodno pod nogama — reče Razmo, kad je vidio kako mu blato prolazi između nožnih prstiju. — I uopće sam tako sretan.

Oskar se nasmija:

— Da, lijep je osjećaj kad se otreseš cijeloga tog posjeda s konjima i kravama i sa svim tim vašarom!

Razmo je zadovoljan bućkao po idućoj lokvi.

— Znaš li što sam mislio, Oskare?

— Ne znam, ali bit će da je štogod pametno i domišljato.

— Mislio sam, kad je netko tako u skitnji, onda mu zapravo pripada sve što vidi.

— Da, da, u tom slučaju nisi loše mijenjao — potvrdi mu Oskar. — Nisi, kad ti sve ovo pripada — nadoveza i pokaza na krajinu što se svježja i oprana prostirala na jutarnjem sjaju.

Časak je zastao i gledao oko sebe.

— Mili bože, kako li je sve lijepo i zeleno u ovo doba godine! Nikakvo čudo što čovjeka nešto jednostavno goni da se kreće.

Razmo je bodro poskakivao pokraj njega.

— I sve nam pripada, sve je naše! I breze, i jezero, i livade, a i plavi zvončići, i cesta, i lokve na njoj!

— Lokve su tvoje — dočeka Oskar. — Meni je dovoljna i jedna, pa ti mogu i nju pokloniti, ako treba.

— Ali kuće nisu naše — opet će Razmo. — Jer svuda u njima stanuju drugi.

— Ne trebamo se na to osvrnati — preuze Oskar. — I kuće su naše... barem jednu u svakom slučaju moramo imati.

Razmo se uozbiljio te je čežnjivo gledao u male i sive nadničarske kuće kraj kojih su prolazili.

— Da, jednu moramo imati, ti i ja — prihvati Razmo uzdahnuvši. — Jednu, u kojoj bismo se skrasili zimi, da nam ne ispucaju nokti na nožnim prstima.

— Eh, eh, tako je — pritvrđi Oskar.

Ali je sunce sjalo, a zima bila daleko. Čemu da sada taru glavu zbog kuće?

Putovali su dalje, koracao Razmo i poskakivao, uživao posjedujući sve zelene livade i paše i sve sjajne vode što ih je gledao. I kad sve to posjeduješ, onda ti je svjedeno imaš li kuću ili je nemaš.

Ostavili su za sobom polja i livade. Nije više bilo kuća, pred njima se prostirala sama šuma. Između visokih i uspravnih borovih stabala prodiralo sunce te na tlu stvaralo prošare i prošarice. Sjala se tamnozeleno mahovina, nizali se nježni zvončići vrijesa i najavljiivali prekrasan ljetni dan.

— Sada prolazimo kroza šumu na Stensättri — reče Oskar. — sve ovo drveće moglo je zaista biti tvoje.

— Ali ja radije ostajem s tobom — reče Razmo i milo pogleda Oskara.

Oskar pogleda dolje u njega — gledao ga je kako koraca, bosonog i sav pokriven šklopcima od komaraca, mršav, nepodrezane kose, u zakrpanim hlačama od gruba sukna i u modro ispruganoj košulji koju je već davno trebalo oprati — kroči zadovoljan, skitnica od glave do pete.

Tada će mu Oskar:

— Znaš, reći ću ti nešto: i ja želim ostati s tobom..

Razmo pocrvenje u licu i ne odgovori. To mu je Oskar prvi put zaista rekao da želi ostati s njime. Bio je još sretniji, još je žustrije šljapkao i bućkao po lokvama, osjećao je da bi mogao poći daleko, daleko, ma i nakraj svijeta.

Ali brzo bijaše šumi kraj, put je u blagim vijugama vodio dolje na neko jezero. A dolje na obali stajala kućica bez imanja, samo sa nešto potkućnice — isto onakva mala i siva kuća kao i sve druge.

Pred njom je nekoliko jabukovih stabala, a naokolo zapuštena ograda.

Oskar zastade na vrtnim vratima.

— Jasno je, treba nam i kuća. Samo nam još ona nedostaje.

Ovakva otprilike! Ja mislim da se odlučimo za ovu.

I otvori vrata na ogradi.

Razmo se smijao.

— Jesi li pošasavio, Oskare? Zar ćemo ovdje pjevati?

— Ne, ovdje ćemo pjevati što je moguće manje.

Ali je bez oklijevanja krenuo prema kući, a Razmo za njim.

A onda ugleda ženu koja je vješala oprano rublje da se suši.

Stajala je leđima okrenuta prema njima i vješala ručnike na konop zategnut između dvaju jabukovih stabala.

— Martina! — javi se Oskar.

Žena se okrenu. Imala je grubo, široko lice, i kao da je nešto zagundala kad je ugledala Oskara.

— Tako, tako, došao si — reče ona.

Razmo je stajao korak-dva dalje. To je dakle Oskarova znanica. Ali nije bila baš ljubazna prema njemu, prije bi se moglo reći da se ljuti.

Ona pokaza na Razma:

— A koga si to doveo?

Oskar pogleda Razma sokoleći ga.

— Eto, kako bih rekao, išao sam cestom i naišao na ovog dječaka. A on je tako malen, gotovo se i ne opaža. Zove se Razmo.

Žena je i dalje pokazivala kiselo lice, pa Razmo poželje da on i Oskar odu odatle.

— A kako ti je ovaj put bilo dok sam ja izbivao? — upita Oskar.

Bijaše kao da se pomalo boji.

— A što ti misliš? — odsiječe žena. — Tegllila sam i mučila se, tako smo jadni i siromašni da me muka spopada. Ali je glavno da si ti vani i da švrljaš po cestama!

— Jesi li jako ljuta na me, Martina? — smjerno će Oskar.

— Jesam — odvrnu žena. — Tako sam ljuta da bih te mogla ispljuscati...

Umuknula je. A onda učini nešto neobično. Ovila je ruke Oskaru oko vrata, nasmijale se i rekla:

— Jesam, ljuta sam. Ali se tako radujem što si opet kod kuće! Razmo stajao zabezeknut i nije ništa shvaćao. Stanuje li Oskar tu? Zar ima neko mjesto gdje Oskar *stanuje*? Ne bi to nikad ni u snu pomislio. Oskar za nj bijaše čovjek što iz dana u dan, ljeti i zimi, samo ide i putuje, a ne *stanuje*. Ali ako ipak tu stanuje, tko je onda

ta Martina? Je li mu to žena?

Razmo stajao pod jabukom, prebirao u mislima i nastojao da dokuči što je i kako je tu. Nestalo je njegove veselosti. Odjednom je osjetio da je tako sam i napušten.

A Oskar i Martina gledali jedno u drugo i smijali se. Ne brinu se za Razma, baš kao da njega i nema ondje.

Ali odjednom Martina ostavi Oskara i pride Razmu. Stala je preda nj podbočivši se rukama, ustobočila se pred njim visoka i široka gotovo kao Oskar. Sad su njezine oči gledale prijazno, veselo.

— Tako, tako, Oskare, išao si cestom i stekao ovog dječaka — reče ona i odmjeri Razma od glave do pete.

— Da, vesela dječaka koji skitnicu hoće za oca! Hoće radije da mu ja budem ocem negoli Nilsson sa Stensätre! Što veliš na to?

— Kad tebe hoće za oca, onda u njegovoj glavi nema mnogo soli — dočeka Martina.

— I ja velim da mu ne valja izbor. Ali ako tebe dobije za majku, onda je on bez brige.

— Došlo mi je nekako neočekivano — preuze Martina. — Ali sve tvoje ludosti dolaze ponešto neočekivano, Oskare. Zar taj dječak nema roditelja?

— Nema ih — odgovori Oskar — doli tebe i mene.

Martina primi Razma za podbradak te mu podiže lice, tako da mogaše gledati u njegovu oči. Gledala ga je ispitljivo i dugo A onda reče:

— A što ti veliš, Razmo? Želiš li ostati kod nas?

A Razmo odjednom osjeti da ništa drugo i ne želi nego to. Želi ostati s Oskarom i Martinom u toj sivoj kućici kraj jezera. Oskar i Martina nisu lijepi ni bogati, Martina nema modrog šešira s perjem, ali ništa zato. Ne mari. Tu će on ostati.

— A hoćete li vi dječaka u koga je glatka kosa? — upita je Razmo bojažljivo.

Nato ga ona uze u naručje i privinu ga k sebi. Nitko ga nije držao u naručju sve od onog vremena kad ga je boljelo uho i kad je sjedio u krilu gospođice Čavke. Martinine su ruke čvrste i jake, a ipak su tako meke, mekše negoli u gospođice Čavke.

— Da li bih htjela dječaka glatke kose? — Martina će u smijehu. — Bih, dakako, možeš vjerovati. Ne treba mi dječak kovrčave kose, kad je i moja kosa ravna i glatka. Dovoljan nam je jedan čupavko u obitelji — reče Martina i pogleda Oskara.

Oskar je sjeo na stubu pred vratima. Igrao se s crnom mačkicom što se umiljavala oko njega.

— Ili dječaka glatke kose ili nikakva — reče Oskar. — Uvijek smo tako govorili, Martina i ja.

Razmu zasjaše oči. Sjalo mu se cijelo lice.

— Hej, Razmo! — zovnu ga Oskar. — Jesi li vidio ovu mačkicu? Razmo potrča onamo te i on sjede pokraj Oskara, na stubu. Nježno je rukama milovao mačkicu. Uzeo ju je na krilo i privinuo ju uza se.

— Upravo je ovakva bila mačkica o kojoj sam sanjao — oduševljeno će Razmo.

— Onda je to tvoja mačkica — reče Oskar. — Zamisli, Martina, Razmo je sanjao mačkicu koja jede sleđa i krumpira, pa smo o tome i pjesmicu složili!

— Baš imam sleđa i krumpira, tamo je na štednjaku! — uzviknu Martina. — Hoćete li?

Oskar kimnu glavom.

— Hvala, hoćemo — reče Oskar i nato zapjevuši:

*Vjerovati volja ti je,
ako nećeš druge nije:
jer ta maca u slast bira
samo sleđa i krumpira.*

I onda čvrstom rukom uhvati Razma za zatiljak: — Hajdemo unutra!

*

Možda bijaše rođen u takvoj sivoj kućici, možda je prva koju je u životu vidio bila upravo takva siromašna kuhinja s opranim drvenim podom, sa sofom koja se izvlači i s preklopnim stolom, i s pelargonijama na prozoru. Možda je zato i osjećao kao da je došao kući kad je prešao preko visokog praga što bijaše izlizan od tolikih nogu.

Sjedio je s Oskarom i s Martinom za kuhinjskim stolom i jeo vareni krumpir i pržena sleđa. Osjećao se ugodno, bijaše mu toplo pri duši. Došao je kući. Martina je čavrljala i motala se tamo-amo, smijala se i bučila. Jednostavno ti nije išlo u glavu da je to ona ista Martina što je prije izgledala onako ljutita. Ne treba ti se kraj nje

plašiti, ona s tobom razgovara, htio ti ili ne htio. I nije to kao kad s tobom inače razgovaraju odrasli — da se pokažu ljubazni. Martina s tobom razgovara i pripovijeda ti jer jednostavno u tome uživa.

— Nešto takvo nisam nikad čula — reče Martina kad su joj pripovjedili ono o Lifu i Lianderu. — Eh, da mi je te lupeže propustiti kroza šake! Pokazala bih ja njima, udesila bih ja njih da im više nikad onakvo što ne bi palo na um!

— Već će oni dobiti svoje, ne treba ti se brinuti — reče Oskar.

— Nego, nešto je drugo što bi ti mogla udesiti!

— A što bi to bilo? — upita Martina.

— Da odeš na općinu i ondje urediš da Razmo može ostati ovdje. Ja se ne razumijem u uredski jezik ni u službene poslove. I nema smisla da ja idem onamo, jer bi me samo mogli zapitkivati: »A što si, Oskare, radio u četvrtak?«

— Baš bih i ja da to znam! — dočeka Martina. — Rad bih znati što si radio u četvrtak dok sam ja bila u pastorovoj praonici i mučila se do jedanaest noću!

I dok je rezala kruh i stavljala im na tanjur pržena sleđa, sve je govorila o tome kako je teško biti u braku s lijenčinom kao što je Oskar.

— Vidjet ćeš, Razmo, kad se jednoga jutra probudiš, razabrat ćeš da je Oskar i opet izduhnuo iz kuće, a na stolu naći ćeš papirić na kojem stoji: »Opet sam u skitnji.« Samo papirić i na njemu: »U skitnji.« Što veliš na to?

Oskar nije izgledao potišten. Trpao je u se ribu i krumpir i kazivao:

— Samo ti nastavi, Martina. Samo ti nastavi i grdi!

— Ne znam što bih još imala reći. Već sam rekla da si lijenčina.

— Onda uskoči Razmo da brani Oskara:

— Oskar zapravo nije lijenčina. Rekao mi je da on samo ne želi uvijek i neprestano raditi. Ali kad radi, onda radi baš svojski.

— Da, tako je — dočeka Martina. — A znaš li, Oskare, što mi je neki dan kazao Nilsson sa Stensätre? Rekao je: »Oskar je moj najbolji radnik, samo kad hoće i kad prione.«

— A sad hoću i prionut ću — preuze Oskar. — Molit ću nebesa da iz mene istjeraju te skitničke buhe i da mi uliju nešto više volje za rad.

I pogleda Razma obješenjački te se nasmija.

— Do idućeg proljeća. A onda ćemo malo na obilazak, Razmo i ja.

Razmo ga milo pogleda. Lijepo je imati skitnicu za oca, takva božjeg ptića veselnika.

— Valja nam odmah na posao — reče Martina. — Valja ti popraviti ogradu i ogrtati krumpir. A prekosutra ćeš na Stensättru, da pokupiš sijeno.

Oskar kimnu.

— Da, to je rekao Nilsson, to već znam. Ali ćemo mi sutra uraniti, Razmo i ja, pa u lov na grgeče. Znaš, Razmo, imamo ovdje na jezeru star čamac. Odveslat ćemo do zgodnog mjestanca gdje ima grgeča. Nadam se da voliš pecati?

Razmu zasja cijelo lice.

— Nisam nikad pecao — reče Razmo.

— Onda je vrijeme da naučiš — zaključi Oskar.

Da, zaista je divno imati skitnicu za oca. I Martinu kao majku. Prekrasno je imati roditelje. Zar nije kako je rekao Gunnaru? Valja ti put pod noge i potražiti nekoga tko će te uzeti!

Nato njime nešto prostruji, nešto ga prosrši: Gunnar! Umalo mu sleđ nije zašao ukrivo i zastao u grlu kad se sjetio Gunnara.

Ako Gunnar zaista dođe na Stensättru, bože mili, onda će ga opet vidjeti! Donde je samo pet kilometara, pola milje, kroza šumu, može s Oskarom onamo kad se Oskar ondje zaposli. Može pogledati Gunnarove psiće, a Gunnar opet može doći k njemu, da vidi njegovu mačkicu. A možda bi Gunnar mogao koji put navratiti da zajedno love grgeče.

— Dakako, dakako — reče Oskar kad ga je Razmo o tome upitao. — Gunnar može doći i pecati grgeče.

— I pogledati moju mačkicu? — priupita Razmo.

Oskar kimnu.

— Dakako, dakako, može doći da vidi tvoju mačkicu.

Razmo nije mogao mirno sjediti. Kako ćeš mirno sjediti kraj tolike sreće!

— Zamisli — opet će Razmo — u Västerhagi nismo smjeli imati nikakvih životinja doli ušiju u kosi.

Martina se naduši smijati.

— Ovdje nećemo imati ušiju u kosi. Uostalom, vas ste dvojica zamazana kao dva prasca! Hajte operite se i okupajte u jezeru!

Oskar uzdahnu.

— Vidiš li, počelo je!

Razmo istrča. Kakve li sreće što ima i jezero! Pravo pravcato jezero! Čudesan dan, čudesniji od svakoga drugog.

Zastao je na stubi pred vratima i čekao Oskara. Na stubi ležala mačkica na suncu i spavala. Da, čudesna li dana! Ima eto jezero, i mačkicu, i oca, i majku. Ima svoj dom. Ta siva kućica njegova je postojbina, njegov dom. Brvna su joj stara i usjajena gotovo kao svila. Tako je lijepa, ljepušna... Bojažljivo je rukom prelazio po grubim brvnima. Mršavom je, prljavom ručicom Razmo milovao kuću koja bijaše njegov dom.

Copyright

© Dubravko Deletis

e-izdanje pripravili:
Mirna Goacher i Dubravko Deletis

website: www.josiptabakknjige.org

23/11/2013

